

(2)

IN TIMAEVM

PLATONIS, EX MEDIIS PHILOSOPHORUM & medicorum spatiis scholia, vt compendiosissima, ita bonæ frugis plenissima, colligebat Matthæus Frigillanus Bellouacus, cùm in multorum, tum maxime in eorum gratiam qui aut puluerem eruditum attingere expetunt, aut naturæ ac medicinæ amore flagrant.

*Ad Franciscum 2. Franciæ & Scotiæ
Regem Christianissimum.*

PARISIIS,
Ex Typographia Thomæ Richardi, sub Bibliis
aureis, è regione collegij Remensis.

1 5 6 0.

Christianissimo Fran-

CISCO II. FRANCIAE ET SCO-

tiae Regi, Matthæus Frigillanus Bellouacus S.

Vm omnes meos iuueni-
les annos, totumque meæ
ætatis florem in philoso-
phandi studio cōsumpsis-
sem, Rex Christianissime,
mihi certe cunctandi mul-
tūmque dubitandi occa-
sio incessit, num priusquā
hoc studium intermitte-

rem, quasdam ex meis philosophicis lucubrationi-
bus in lucem proferrem, patererque in manus ho-
minum venire. Nam sepe mihi in animo versabatur
philosophiam, quam pene omnes Aristoteli ferunt
acceptam, tot commentariis illustratam esse, vt meo
labore, meaque docendi facilitate nihil egere vide-
retur: Platonem verò, quem tamen Cicero philoso-
phorum Deum appellat, sic negligi, vt si qua studia
in eo explicando impendissem, prorsus vana crede-
rem. Deterrebat me multorum hominum inuiden-
tia & prauitas, ingeniorum malignitas & peruersi-
tas, linguarum mordacitas & virulentia. Nec enim
ignorabam quot maleuolorum voculis, quot vipe-
rarum venenatis sibilis, quot lethalibus aspidum
morsibus obnoxios sese præbeant, qui hoc nomine

aliquid scribunt edúntque, vt studia literarum pro virili sua adiuuent, sicubi vel tantillum dormitantes de curru (quod aiunt) lapsi fuerint. Videbã per multorum tantam esse improbitatem, vt quæ doctorum calculo digna esse possent, ea Hippoëtaneo (quod aiunt) præconio Zoili insectentur. Sed cum mei nimium amantes discipuli, tum plærique viri eruditi quotidiano pene conuitio efflagitantes tandem persuaferunt, vt quæ multis laboribus in Timæum Platonis ex variis philosophiæ hortis scholia collegeram, in apertum proferrem: in quibus cū perspicuè & dilucidè tractentur quæcunque hoc vniuersum complectitur: (Nam pauca admodum eo dialogo prætermittit Plato) in cuius nomine potius hæc apparebunt, quàm illius, cuius pater Henricus Rex Christianissimus rerum gestarum gloria omnibus totius orbis regibus præluxit, & sanctissimis virtutibus totū orbem impleuit? Accipies igitur, Rex Christianissime, has tenues lucubratiūculas, easque à sycophantarum & obtrektorum moribus defendes: ac me, vt reliquos synceræ atque germanæ philosophiæ propugnatores, amabis. Vale.

Matthæi Frigillani in Platonis

DIALOGVM DE MVNDO AD

Studiosum lectorem compendiosa

P R A E F A T I O.

D Platonis, quē philosophorum Homerum atque Deum vocat Cicero, dialogos accedens: quorum quidam ad doctrinam, quidam ad reprehensionem pertinent, alij verò misti sunt: primū observabis in eius scriptis, quorū multa Socratis, non pauca Pythagoræ

doctrinam exprimunt, non rarò quærendam esse allegoriam: deinde Platonem Pythagoreos secutū de rebus diuinis, quas à sacerdotibus Ægyptiis didicerat, ænigmatibus scripsisse. Pythagorei enim, quos teste Casare sequuti sunt Druydes, nefas ducebant rerum magnarum disciplinam ita literis mādari, ut in imperitam multitudinem propagaretur. cui simile videri potest, non esse danda sacra canibus, neque proiiciendas margaritas ante porcos. Quod tamen non ita accipies, quasi tanti Pythagoram faciam, quē Diuus Chrysostomus seductorem atque magum appellat. Tertio si multa tibi occurrant, quæ ab Aristotele reprehendantur, adnotabis Aristotelem fuisse virum eruditum, neque calumniandi studio quicquam reprehendisse. Sciebat enim quæ à Platone præceptore suo viginti annis didicerat, & ea memoria tenebat: sed auditorum adhuc imperitorum ingenia & studia iuuare

A iij

cupiens, hæc proponebat, ut omni ex parte illi tutissimè erudirentur. Itaque eos, qui Platonis verba male intellexissent, dum arguit, videtur ipsum Platonem reprehendere, quæadmodum Parmenidem, Melissum, Pythagoram, Anaxagoram, aliósque philosophos, qui nunquã ea censuerunt, quæ ipse reprehendit. Quod certè alio loco apertissimè & copiosissimè demonstrare spero. Porro huius dialogi, qui totus ad doctrinã pertinet, qui à Pythagorea persona, quæ in eo primas partes agit, Timæus inscribitur: nam Galenus libro nono de Placitis Hippocratis & Platonis existimat Platonem totã hanc de rebus naturalibus disceptationem Timæo, potius quàm Socrati asscripsisse, quoniam ut testis est Xenophon, Socrates in ea opinione erat frequens, ut existimaret abditas quæstiones de natura & rebus occultis non admodum utiles esse ad morales & ciuiles virtutes, quarum ille erat studiosissimus. Ex Timæo verò, ut inquit Cicero, Plato multa naturæ arcana didicerat. huius inquam dialogi, cuius subiectum est natura vniuersa, finis verò cognitio causarum totius vniuersi, quatuor sunt primariæ partes, quarum prima loco præfationis habenda in primis cõplectitur compendiosam repetitionem eorum quæ decem libris de Rep. copiosè tradita sunt: deinde in memoriam reuocat Athenarum antiquitatẽ, Atheniensium strenuum certamen, & victoriam in principes Atlanticos, qui vniuerso orbi dominari conabantur. Altera tractat intelligibilia rerum principia, ita ut ab illis rerum omnium ortum deducat Plato. Tertia continet mundi & omnium partium eius corpoream constitutionem. Postrema hominis & partium eius ortum atque naturam: ubi tacitus cetera animantia nõ præterit Plato. Quod si quis rogauerit, quid eius-

modi repetitio? quid item narratio illa magna ex parte fabu-
 losa habeat affinitatis cum pertractatione de rebus naturali-
 bus & de vniuerso, in quo totus insistit Timæus? Responde-
 bis diuinum Platonem hac narratione primū voluisse signi-
 ficare mundi antiquitatem: tum præclara illa Reip. constitu-
 tione alluisse ad pulchritudinem & constantissimum ordi-
 nem vniuersi, quem imitatus Aristoteles libro de Mūdo ad
 Alexandrum, vniuersitatis constitutionē cuidam Reip. simi-
 lem facit. Præterea bello Atlantico allegoricōs significasse
 rerū quæ mundo sublunari continentur discrepantiam atque
 repugnantia, sine qua esse non potest ortus & interitus vicif-
 situdo. Quomodo Empedocles litem & concordiam rerum
 principia constituens, fortasse innuere volebat veram tēpe-
 raturam ex qualitatibus & inter ipsas dissidium. Sed iā ad
 textus breuem & facilem explicationem accedamus: modò
 prius adnotauerit studiosus lector à plerisque Platonē diui-
 num appellari, Aristotelem verò dæmonium. Nā Plato ni-
 hil morale, nihil dialecticum, nihil naturale, aut mathema-
 ticum tradit, quod non statim ad pietatem, ad Dei cultum,
 & ad primæ causæ contemplationem reuocet. Aristoteles
 verò res naturales orbi lunæ subiectas, in quibus demones,
 quos Cicero lares appellat, Academici & Peripatetici ver-
 sari dicebant, optimè tractat: diuinas autem videtur nō ma-
 gni facere, qui demonstrationis necessitatem sibi proponens,
 non admodum libenter versatur in iis rebus, quæ manifesta
 ratione probari minimè possunt.

In primam partem.

NVS DVO TRES)

Pythagoram primum philosophum & inter naturales maximum sequutus Plato, rectè à numero ternario exorditur. Nam Pythagoras, ut testis est Aristoteles primo de Cælo, huiusmodi numero diuinum quiddam, & omnem perfectionem

tribuebat. Neque certè mirum cuiquam videri debet, si in philosophia viri procures numerum ternarium hactenus tãti fecerint, cum præsertim penè in omnibus rebus spectetur. Adeò ut verus Christianus medullitus res contemplans, conicere possit Deum qui semper est, voluisse omnibus in rebus suæ Trinitatis imaginem relucere. Primum, ut à facillimis exordiar, Syllogisticarum figurarum numerus est ternarius: Deinde omnis perfecta ratiocinatio constat tribus terminis, tanquam primis elementis, & tribus enunciationibus velut proximis partibus, ut ingenuè possis fateri omnis scientiæ perfectionem à ternario originem ducere. Numerus omnis aut est linearis, aut planus, aut solidus. Omnis magnitudo est linea, superficies, aut corpus. Motus si propriè sumatur, duntaxat ad tres categorias pertinet. Tres sunt categoriæ absolutæ, substantia, quantitas & qualitas. Tres sunt hominis situs, iacere, sedere & stare. In eruditione & doctrina spectabis conceptum, vocem & scripturam. In animo reperiēs facultatem, habitum & perturbationem. In eo-

dem sunt intellectus, memoria & voluntas. In eodem reperi-
ebat Plato mentem, iram & cupiditatem. In corpore hu-
mano tres habes præcipuas partes, cerebrum, cor & iecur.
Noster solis aspectus est triplex, Orientalis, Meridionalis,
& Occidentalis. In motu aquarum poteris observare fontem
fluvium & mare. Angulus triplex est, rectus, acutus, &
obtusus. In eadē linea idem punctus habet rationem primi
medij & postremi, quæ triplex ratio etiam temporis pun-
cto conuenit. In circulo potissimum observas centrum, circū-
ferentiam, & diametrum. In plantis inuenies arborem, fru-
ticem & herbam. Ex eadem planta folium, flos, fructusque
promanant. Scientia speculatiua triplex est, Physica, Ma-
thematica & Metaphysica. Practica triplex, monastica,
œconomica, politica. Vera contemplatio eger intellectu, me-
moriam & specie. Idem fructus plerunque colore, odore, &
sapore commendatur. Triplex est intellectus, diuinus, ange-
licus, & humanus. Res primum existit, deinde cognoscitur,
tertio amatur & expetitur. Honorum tria fuerunt culmi-
na, sacerdotale, regium & philosophicum. Tres reges Deū
adorauerunt: tria munera obtulerūt. In Rep. optime consti-
tuta triplex erat ordo, plebeius, equestris, & senatorius. Mo-
do ineffabili in diuina essentia sunt Pater, Filius & Spiri-
tus sanctus: cuius quidem diuinæ Trinitatis Pythagoras,
Plato & Aristoteles homines Ethnici rationem ex tam
multis exemplis assequi non potuerunt: ea enim nobis diui-
nitas reuelata est, & sacris literis tradita. Itaque ab illis re-
cedētes, neque plures Deos, neque diuinitatis plures gradus
admittimus. Ceterū poteris duas causas observare, quibus
hoc principium accommodatissimum videatur. priorem quia

IN TIMÆVM PLATONIS

numerus ternarius est, humanæ rationi proprius. Nam tertio loco à Deo, interstite celesti intelligentia, numeratur. & humanæ mentis discursus dyade sumptionum, unitatēque conclusionis perficitur. Posteriores quia sicut ex monade, dyade & tryade exas primus numerus perfectus nascitur: ita uniuersum, de quo totius dialogi est disputatio, à summo rerum opifice ex elementis & calo ita est coagmentatū, ut nihil superuacaneum, nihil minus absolutum, nihil denique inane complectatur: vocant autem Arithmetici numerum perfectum, qui neque simul sumptas sui partes superat, neque ab eis superatur.

QUARTVS AVTEM) Hic quartum absente fingit Socrates, ut innuat non esse cuiuslibet interesse secretioribus. Nam, ut testatur Galenus eo opusculo, quod inscribitur De substantia naturalium facultatum, Plato in Timæo, posthabita vulgi sententia, ea philosophiæ præcepta tradit, quæ ἀπορρητὰ dicuntur.

HODIE ME VICISSIM) Fortasse hic quartus vicissim Socratem conuiuium non accipit, vel quia rudes & barbari solent esse ingrati, vel quia hesternum conuiuium plane philosophico & Socratico homo imbecillis ciborum lautitias degustare non potuit.

ADVERSA VALETVDINE laborat) Hoc responso Timæus, sub cuius persona de rebus naturalibus hic seriò philosophatur Plato, vult significare qui nulla ingenij dexteritate valent, non esse idoneos auditores recòdita illius disciplinæ, quæ hoc dialogo traditur: qua in re satis Pythagoreos imitatur qui nihil magnum existimant proferendum in vulgus.

NON ENIM sponte ab hoc) Huius loci forsan hic sensus est: Si non esset ille rudis & imperitus, à disputatione omnino philosophica, quæ hoc dialogo instituitur, nūquam sese subtraheret: ubi simul observare poteris quàm libenter qui animo planè sani sunt, adsint conuiviis philosophicis.

ERGO TVVM OTIMÆE) Socratis sententia sic accipienda, duntaxat ad viros eruditos, quales estis, pertinet differere de rebus magnis & arduis, quales hoc conuiuium pertractare decreuimus. ubi diligenter obseruabis Platonis prudētiam in seruando decoro. Nam Aristoteles libro de Arte Poëtica pulchre admodum tradit eū, qui dialogos scribit, cōsentire cum poëta in imitatione. Imitatio autem consistit in exprimendis hominibus vel rebus quales sunt, vel fuerunt, vel quales habentur, vel quales esse decet. Itaque hoc loco Socrates apertè exprimit qualē exquirat philosophum naturalem.

BREVITER illa ab exordio repete) Pythagorei pluris faciētes memoriam, quàm reminiscētiā, literis nihil mandabant, sed sæpe idem repetebant. Itaque Timæus Pythagoricus non inepte exigit repetitionem.

FACIAM equidem) Vt hūc locū & dialogi totius occasionem facilius intelligas, adnotabis Socratem venisse in Piræum Atheniēsium portum gratia Bendidiorum festorum, quæ, sicut Cotytia, à Thracibus, qui Dianam Bēdiam vocant, Athenienses sumpserunt: atque illic quinque dies ad disputandum instituisse, & primo quidem die cum Polemarcho, Glaucone, Adimantho, & Thrasimacho de Repub. sapientissime disseruisse: Secūdo eandē disputationem Timæo, Hermocrati, Critiæ, & quarto, cuius nomen

IN TIMÆVM PLATONIS

subticitur, enarrasse. Tercio die loco præfationis in hunc dialogum eam repetiuisse. Quarto Critiam de Athenarū antiquitate multa dixisse, sed eius sermonem morte Platonis imperfectum ad nos peruenisse: quintum vero diem nondum illuxisse.

PRINCIPIO agricolas caterosque) Ex tripartita animi diuisione solet Plato Remp. distribuere in tres partes, ut scilicet custodes rationi, adiutores iræ, artifices cupiditati quodammodo correspondeāt. Porro Aristoteles secundo Politicorum hunc locum examinās, Socratem reprehendit, quòd non satis explicauerit an rustici & artifices magistratum gerere debeant.

MUSICA caterisque) Libro secūdo de Repub. vult Plato custodes urbis esse mites in suos, & iracundos in alienos: Nam & tales esse generosos canes. hæc officia à fortitudine & temperantia manant, quæ virtutes gymnica & musica iuuantur.

NEQVE aurum, neque argentum) Libro quarto de Rep. custodibus statuit Plato prouidendum, ne ipsis insciis in ciuitatem irrepat opulentia, vel inopia: quoniam opulentia delicia & inertia gignuntur, inopia vero rerum nouarum molitione illiberalia & sordida studia introducuntur: & ne quis opulentiam complecteretur, statuit nihil cuiusquam esse proprium.

STVDIAQVE omnia) Cum videret Plato legibus, quæ singulis propria constituunt, humanū genus nihil proficere, sed semper in deterius labi, quasi medicus recurrēs ad aliud remedium, ad amicitia leges se transtulit, quæ iuberent omnia fieri cōmunia, ut diuisione, diuisionisque mi-

seria sublata causa, concordia & unione felicitatem cōsequerentur ciues. Quæ sententia reprehenditur ab Aristotele 2. Politicorum: ubi vult incommoda non tam ex rerū proprietate, quàm ex hominum improbitate proficisci.

MULIERIBVS cum viris) Quinto de Rep. ita loquitur Socrates, Militabūt profecto cōmuniter tam mares quàm fœminæ, ducētque adultos filios secum ad prælium. Sed hanc sententiam quarto capite secundi Politicorum non probat Aristoteles. & certe Phidias sapientius mulieribus Venerem finxit, quæ pedibus testudinem calcaret, silentij & domesticæ custodiæ symbolum præbens.

COMMUNES nuptias) De hac Platonis doctrina ita loquitur Diuus Chrysostomus: Plato, qui philosophorum antesignanus habebatur, omnem vitam consumpsit, distorquens sese circa dogmata inutilia & superuacanea: ab alio mutuatus est animarum transmigrationē, ex sese vero Remp. commentus est, in qua leges prodidit multa refert asturpitudine. Vxores (inquit) cōmunes sunt. Nudæ virgines sub oculis amatorum luctantur: Tum genitores, tum filij qui gignūtur, communes sunt. Quæ tam insignis dementia est, quàm ista non superent? Semper certe hoc apud philosophos egit diabolus, vt ostenderet nostrum genus nihil à brutis differre.

OB REI ipsius nouitatem) Hæc res Atheniensibus quidem noua erat, attamen apud Ægyptios & Bohemos communes quondam fuerunt vxores. In extremis Africæ partibus Garamantes omnia habent communia in Repub.

PRÆTEREA sanximus bonorum) Si animi mores ex corporis temperatura & moderatione nullo pacto de-

IN TIMÆVM PLATONIS

penderent, non oporteret ex bonis parentibus bonos fœtus procreari, quoniam mens humana ex semine non habet originem. Sed ut tradit Aristoteles secundo de generatione Animalium, extrinsecus aduenit. Cæterum ad maiorem eruditionem, præter morum similitudinem, poteris obseruare triplex genus similitudinis inter liberos & parentes: unū in specie, alterum in sexu, tertium in effigie & figura: primumque deberi materiæ subiectæ, alterum promanare à temperatura principum qualitatū, quæ in ipso semine agunt. Tertium verò à vehementi apprehensione & firma grauidarum cogitatione.

VT SI qui inter relegatos) Hic fatetur Plato bonam indolem non totam esse à parentibus, cum ex bonis malos, & ex malis bonos nasci posse admittat: virtutes etiam morales non omnino inesse homini à natura.

TIMÆVS quidem) Timæus, cuius hoc loco meminit Plato, fuit Locrensis, nobilitate, opibus, & naturali disciplina præstantissimus, qui lingua Dorica de vniuerso librum unū cōscripsit ad eum, ut testatur Cicero s. de Finibus, Locros peruenit Plato Pythagoricæ disciplinæ causa.

SED plenam veritatis historiam) Volunt nonnulli hanc narrationem de insula Atlantica omnino veram esse, alij existimant esse allegoriam physicam. Quibusdam placet Platonem eam retulisse partim in honorem patriæ, partim ad explicandam mundi antiquitatem, de qua erat dicturus in libro, qui Critias inscribitur.

QVAM SOLO) Hæc narratio & tota peregrinatio Solonis recte ipsi Platoni attribuitur. Nam ipse discēdi causa in Ægyptū profectus est, multaque ex sacerdotibus

Ægyptiis, qui sapientiam profitebatur, didicit. Caterum Critias, qui nunc historiam narrat, fuit filius Calescri, qui erat filius alterius Critiæ, ille autem filius Dropidis fratris Solonis, unde Plato tacite innuit se originem à Solone duxisse. Nam ex Glaucone fratre Critiæ nata est Perithione Platonis mater.

VNUM vero præ ceteris facinus) Duas attingit causas, propter quas mirum Atheniensium facinus commemorat: ubi obseruabis pertractationi de ipso uniuerso recte præponi commendationem ipsius Mineruæ, id est sapientia, quæ eius est prima architectatrix.

SOLENNIS ille dies) Intelligit popularia Atheniensium festa Baccho cōsecrata, quæ primū fuerunt instituta ob certamen inter Melæthum & Xanthium, dum Athenienses in Bæotios bellū gererent: & sicut illud certamen triduum durauit, ita hæc festa Græcis dicta ἀπαυρία tribus diebus celebrabantur: quorum primus dicebatur αἰάπρσις propter victimarum copiam: alter λorpία, in quo conuiuia & cœnæ agitabantur: tertius, de quo loquitur hic Plato, vocabatur χορευώσις, in quo iuuenes & puellæ in tribus transcribebantur capillis tonsis, conueniebantque pueri ad recitanda carmina. Porro, ut tota res manifestior euadat, non pigebit ascribere quæ de Apaturiorum apud Athenienses celebritate sapientissimus Leonicus tradidit:

Apaturiorū stata quotannis apud Athenienses celebritas, hanc originis & nominis sui causam habuisse dicitur. Cum aliquando Athenienses cū Bæotiis de regionis finibus disiderent, neque ex iure & æquo conuenire possent, & iā res ad arma bellūque proculdubio vergere videretur, pla-

IN TIMÆVM PLATONIS

cuit utrisque, ne omnia temere in certaminis discrimen tra-
herentur, ut pro agrorum confinibus reges utrinque sui sin-
gulari certamine hac dūtaxat lege depugnarent, ut qui eo-
rum aduersarium superasset suum, eius postea populus agrū
illū, qui tunc in controuersia erat, bona cum fide libere pos-
sideret, nullāque posthac inter illos discordiarum admitte-
retur occasio. Imperabat autem ea tempestate Bæotiis qui-
dem omnibus Xanthius quidā vir manu strenuus, & bel-
li gloria clarus. Atheniēses vero Thymetes regebat, qui ad
pacis obeunda munia aptior, belli opera non admodum cal-
lere videbatur. Hic detracta cū Xanthio pugna, spōte sua
animæ, ut videtur, cupidus, illi sese principatum concedere
velle pronuntiauit, si quis cū Xanthio singulari certamine
congrederi auderet, & Melantho non multo pōst conditionē
illam pro Athenarum imperio recipiente, regno haud cun-
ctanter cessisse dicitur. Caterum cū præfinita pugna iam
aduenisset dies, & insignibus uterque armis hinc Melan-
thus, inde Xanthius camporū in medium conspicui proces-
sissent, tunc Melanthus, callido (ut videtur) consilio iniuriā
mihi facis, inquit Xanthi, neque iurata seruas fœdera, qui
cōtra me non solus accedis: cōturbato autem iis verbis Xā-
thio, & ut quisnam se pone sequeretur cognosceret, statim
conuerso hasta illum Melanthus medium transuerberasse
& prostrasse dicitur, victorque & ouās unico illo certami-
ne & sibi Athenarū imperium facile vendicauit, & po-
pularibus suis ambiguos regionis terminos stabiliter adiudi-
cauit. Festa igitur quæ quotannis huius rei causa fierent ab
Atheniensibus, tunc primum instituta fuisse dicuntur, quæ
prius quidē Apatenoria, postea vero apaturia sunt appella-

ta, cum mutato videlicet à fraude vocabulo, quam ἀπάτην vocant, antiqui memoriam certaminis significare vellent. Quatuor autem continuis diebus in Apaturiis suis Athenienses sacrificiis epulationibusque publicis operam dabāt: priuati quinetiam ciuium conuictus, & Symposia tota passim urbe fiebant, vniuerso populo ad omnia hilaritatis voluptatūque munia liberrime profuso. Diebus autem illis diuersa singulis imposita erant nomina, & primus quidem Dorpia appellabatur. Secundus vero Anarrisis, ex postremis autem duobus Cureotis alter, alter vero, qui & ultimus erat, Epibdas cognominabatur.

ÆGYPTI regio delta) Hæc regio sic nuncupatur propter figuram quam habet: Nam Nilus in mare Ægyptium se exonerans, bipartito ita diuiditur, ut figurā triangularem relinquat.

VNDE Amasis fuit rex) Huius regis meminit, quoniam Solon ab eo latā legē de victus & vitæ ratione quotannis reddenda apud præsidem, ad Athenienses retulit.

IPSI porro homines) Inter Saitas & Athenienses magna erat consensio & amicitia, partim propter vtriusque gentis eandem originem, partim propter communem religionem. Cæterum Minervam seu Athenam intelliges diuinam prouidentiam, Saim vero & Athenas res sensibiles & intelligibiles, vniuersas item & singulas, quarum origo debetur ipsi diuinæ prouidentia: vult enim Plato rerum quæ vniuersitate continentur, primam originem allegoricis significare.

NAM quod apud omnes) Phaëton Solis filius cū nō posset equos paternos per calū dirigere, terræ appropinqua-

IN TIMÆVM PLATO NIS

uit, cunctaque exussit, quem Iuppiter fulmine percussit, & mortuum in Eridanum fluvium detrusit: id est, sicca exhalationes à Sole excitatae & quasi genita, in aëris regione existētes, ab igne sublunari accenduntur, & ad terrā detruduntur, unde plerunque sequitur cuiusdam regionis conflagratio, quam subsequi solet pluviarum maxima copia.

QUANDO vero dii aquarum) Hic Plato primū cōsentit cum Aristotele secundo Metheorologicō, deinde cum nostra religione, qui fatemur Deum Optimum Maximum inundationem immisisse ad expurgandas terrae sordes, id est, ad delendos homines sceleratos.

SED in hac nostra regione) Ex regione Ægyptiorū rari aut nulli vapores eleuantur sursum, qui in pluuiam cōverti possint: proinde illic rarò aut nunquam pluit. Verum mense Iulio aut Augusto intumescit Nilus, atque ita se per totam regionem diffundit, ut abundè satis irriget agros ad producendos fructus: de quo Seneca lib. quarto Naturaliū quæstionum ita scribit: Nobilissimum amnem natura extulit ante humani generis oculos, & ita disposuit, ut eo tempore Ægyptum inundaret, quo maxime vsta feruoribus terra undam altius traheret. de eodem Nilo ita scribit Tibullus primo libro,

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,

Arida nec fluuio supplicat herba Ioui.

Ceterum hoc loco fallitur sacerdos, nō agnoscēs uniuersam inundationem, quam solus Noë cum filiis & vxoribus ef-fugere potuit.

QUÆCUNQUE vero à nostris) Primis temporibus, cum adhuc literis carerent Ægyptij, solebant figuris

animalium & aliarum rerum in columnis describere non solum historias, sed etiam physicas & sacras res: huiusmodi vocat Orus Apollo ἱερὸν ὑφ' αὐτῆς sacra monumenta sculptis rerum animaliumque figuris significata.

EVIT enim ante exitialem) Hactenus videtur satis explicata antiquitas Aegyptiorum: hic docet, etiam si Graeci semper sint iuvenes, tamen Athenas antiquissimas esse, & ante Deucalionis inundationem diu multumque floruisse.

EX TERRA & Vulcano accipiens) Quoniam Vulcanus diis contra gygantes arma fabricavit, à Ioue obtinuit nuptias cum Minerva, qua Vulcani concubitu reiiciente (erat enim dea pudicitiae) Vulcanus in colluctatione semen in terram misit, ex quo natus est Erictonius, qui à Cecropidis virginibus educatus, Athenas cōdidit: ubi nomine Vulcani intelliges tum nativum, tum caelestem calorem, quo in producendis rebus naturalibus maxime iuuatur causa efficiens: terra, in quam Vulcani semen missum fingitur, sit tibi pro causa materiali: Athenienses vero ex semine Vulcani in terram misso nati, facile tibi significabunt effectus naturales, quibus tale nomen applicatur propter dependentiam à prima causa, quae est summa sapientia.

ILLORVM ergo civium) Eudoxus inter Gracos mathematicos admodum eruditus, scribit apud Aegyptios non à Solis, sed à Lunae conuersione annos desumi. quod si ita habeat, hic sacerdos Aegyptius non tantam antiquitatem Aegyptiorum & Atheniensium tradit, quantam pollicebatur: itaque alij Platonici existimant accipiendos esse annos solares, quibus Plato declarans Atheniensium antiquitatem, insinuat mundi aeternitatem.

IN TIMÆVM PLATONIS

ACCEPTO historiārū libro) Existimāt Platonici intelligendum dialogum *Atlanticum*, in quo patriam commendat ex rebus contra Occidentales strenuè gestis, sicut in *Menexeno* commendauerat ex gestis aduersus Orientales.

CVM in vrbe cōdenda) Hac non tam ἀλλεργεικῶς dicuntur, quàm in commendationum *Atheniēsiū*, quos hic Plato commendat. Porro hanc temperiem quidam celestibus influxionibus ascribunt, quæ efficiūt ut *Athenienses* cæteris ingeniosiores nascātur. Inde colliges loci temperiem plurimū valere ad animi & corporis affectiones, quod etiā quinto de *Legibus* testatur Plato his verbis: Neque vos lateat alia quadam loca ab aliis differre melioribus deterioribūsq; hominibus gignēdis. quibus non est dissimile quod Cicero secundo de *Natura Deorum* scribit, quibusdā regionibus atque urbibus cōtingere, hebetiora ut sint hominum ingenia, propter celi pleniorē naturam: neque certe alienū est quod tradit *Aristoteles* 7. cap. 7. libri πολιτικῶν.

TRADITVR enim vestra ciuitas) Totum hoc bellum *Atlāticum* ἀλλεργεικῶς accipiendū est, ut nomine belli intelligas veram repugnantiam inter rerum naturalium qualitates: nomine insulæ *Atlanticae*, quæ submersa non apparet, ipsam materiam, quæ non nisi analogia, & ut loquitur Plato, cognitione spuria intelligi solet: nomine *Atheniensium*, vel diuinam providentiam, vel secundas causas, quæ à prima ut *Athenienses* à *Minerva* dependent.

TUNC enim fretum erat) Hoc loco volunt Platonici ἀλλεργεικῶς significari progressum à genere uniuerso ad singula, & ab unitate ad multitudinem, quæ rursus tandem in idem referuntur.

ET admirabilis potentia) Nomine huius potentiae, intellige inferiorem atque deteriore naturam, qua praestantiori resistere conatur: hac non satis intellecta, primis & rudioribus philosophis admirationem peperit.

VESTRÆ ciuitatis virtus) Atheniensis ciuitatis virtus tibi significare poterit celestis, suprema, & maxime vniuersalis causæ præstantiam.

POST hac ingenti terræ motu) Hac insula submersione per inundationem & terræ motum voluit Plato significare multas mutationes necessario sequi, frequenterque vicissitudinem inter ortum & interitum.

CIVITATEM quidem) Socrates quodam genio vel dæmonio (de quo multa scripsit Apuleius) familiariter utens Remp. descripsit, qualem ab eo didicerat fuisse veterem Atheniensem ante vniuersam colluionem, quod hic apertè declarat Plato sub persona Critiæ.

CERTE non licet) Si tota præcedens narratio non sit aliena à futura disputatione de vniuerso & causis eius, profecto maxima ex parte ἀνεργητὴς est accipienda.

ITA ut à mundi) Hoc loco satis declarat Plato ad quos pertineat disputatio de mundo & partibus eius, suam tractationem exordiens à mundi generatione, cui finem imponit per explicationem naturæ hominis tanquam minoris mundi. Vbi obseruabis primum in homine spectari corpus mixtum ex elementis quatuor, deinde calorem atque spiritum caelestem, tum platarum animum vegetarium, præterea brutorum animantium sensum: ad hæc mentem angelicam ac Dei similitudinem & imaginem, & proinde ipsum rectè appellari μικροκόσμον.

IN TIMÆVM PLATONIS

A CRITIA vero) Intelligit Critiam auum suū, à quo in prima etate multas Solonis leges didicerat, sæpius-
que Atheniensium antiquitatem audierat, de qua disputa-
tio instituitur dialogo sequente.

SECUNDVM legem) Legem Pythagoricam videtur intelligere. Nam in aureis carminibus, quæ non-
nulli Pythagoræ, alij vero Philolao ascribunt, ita scriptum
reperies:

Ἀγατὸς μὲν πάντων θεὸς νόμος, ὡς Ἀλκίνοται

Τίμα καὶ σέβας ὄρον, ἐπειθ' ἥρωας ἀγαυός.

Ex quibus colligere licet Pythagoram, quem hic Timæus
imitatur, in ea fuisse sententia, ut in rebus omnibus agēdis
existimaret initium sumēdum esse à veneratione & inuo-
catione diuini numinis. Caterum hæc lex, etiam si maxime
Pythagorica est, tamen naturalis & euangelica.

ERGO Deos omnes Deasque) Hoc loco volūt Pla-
tonici nomine Deorum intelligendam esse primam causam,
quæ semper eodem modo se habet, nomine autem Dearum
secundas causas. Nam de utrisque hoc dialogo instituitur
disputatio. Porro in numero multitudinis loquitur, ne more
Socratis suæ gentilitati sit offendiculum.

Secunda pars Dialogi.

PRINCIPIO ITA) Hic incipit Plato differe-
re de mundi creatione, & earum rerum, quas existi-
mat immediatè à Deo originem habere, hoc ordine. Pri-
mùm docet mundum hunc sensibilem productum esse ab
exemplari intelligibili, deinde quo modo vniversum ex

quatuor elementis fuerit constitutum, tertio quamobrem figuram rotundam obtinuerit: tum copiose disputat de uniuersa totius mundi anima, quæ sua virtute ipsum regit, quibus subiungit de tempore, Sole, Luna, Planetis & Stellis disputationem: neque prætermittit hominis creationem & fabricam usque adeò prudentem, ut corporis membra omnino corresponsdeant officiis singularum animæ partium. Caterum ordo artificiosus, & disciplinis maximè accommodatus est à rebus uniuersis. Itaque quemadmodum Aristoteles disputationis de rebus naturalibus initium sumpsit à maximè uniuersis: ita Plato mundi initium quærens, & de rebus physicis disputaturus, ab eo quod maxime commune est, exorditur, nimirum à distinctione ipsius entis, ut communem & primam causam primo loco tradat: ubi obseruant Platonici discrimen inter diuisionem & distinctionem, quòd diuisio in partes æquales, distinctio vero in inæquales fiat: cuiusmodi sunt vera entis essentia, & ens caducum à priore omnino dependens.

QVID SIT quod semper) Si Iustino martyri fidē adhibeamus, Plato Deum hīc intelligit, & hanc sententiā à Mose didicit, apud quem de Deo scribitur, ego sum qui sum: aut forsan innuit causam efficientem, exemplarem & finalem. Nam illas omnes in Deo reponit.

QVOD gignitur) Intelligit secundas causas & res sensibiles, quæ si conferantur cum primo ente, à quo dependent, esse non videbūtur. Caterum in Parmenide consimilem distinctionem entis reperies. Nam illic Plato agnoscit unum ens æternum, immobile, infinitum, & rerum omnium principium: Alterū non verè ens, variis mutationibus ob-

IN TIMÆVM PLATONIS

noxium, nimirum materiam rerum corporearum. Hoc loco non existimari prætermittendum tritum quidem, sed à re Platonica non admodum alienum distichon:

Diuinæ, Angelicæ, humanæ insunt omnia menti:

Nec non materies omnibus ipsa subest.

quod sic interpretor: Res omnes sensibiles & caducæ, præter proprium ac naturale esse, quo subsistunt quandiu manet coniunctio formæ cum materia: habent esse quadruplex, primum ideale in mente diuina, alterum intellectuale in mente angelica, tertium potentiale in materia prima, postremum rationale in intellectu humano. quæ si penitus contemplari volueris, minimo negotio poteris assequi triplex illud universale, quod plerique constituunt ante rem, in re, & post rem, ante multa, in multis, & post multa: & Anaxagoræ veram sententiam, qui asseruit omnia esse in omnibus.

ILLUD intellectu per rationis) Inter ens æternum & res caducas discrimen proponit ex parte intelligentiæ & cognitionis. ubi simul obseruabis dissimilitudinem inter scientiam & opinionem, quam Socrates quinto de Repub. ita explicat, ut velit scientiam versari circa ea quæ verè sunt, opinionem vero mediam esse inter cognitionem & ignorantiam.

HOC opinione per irrationa.) Hoc loco sensus dicitur irrationalis, primum quia nobis est communis cum brutis animantibus, deinde quia est in illis partibus, quæ rationi parent: tum quia non intelligit quæ percipit, adeò ut eius natura procul sit à ratione.

QVID QVID autè gignitur) Totius disputationis iam duo genera constituit: hic ut optimus mathematicus

hypotheses præmittit, quibus inter docendū sua theorema-
ta stabilire possit: quas iuxta Procli sententiam ita acci-
pere poteris: aliquod est principium uniuersale, æternum,
sola ratione comprehensum. quidquid factum est, sensu &
opinionē absque ratione cognoscitur, estque ab aliqua cau-
sa factum. quidquid ab aliqua causa non est productum, id
factum esse non potest. Id pulchrum esse necesse est, cuius
exemplar est æternum: minime autem pulchrum, si exem-
plar factum sit.

QUANDO igitur opifex) Efficiens causa duplex
est, una æterna, altera facta: prior æternum & sibi simile,
posterior vero factum & caducū exemplar in agendo imi-
tatur. ubi notabis ideam illam, quam prior causa efficiens
imitatur, apud Platonem esse formam æternam, incorpo-
ream, à materia separatam, & in Dei mēte positam. dein-
de obseruabis discrimen inter ideam in Deo, & notionem
seu intelligentiam rei efficiendæ in nobis: idea illa æterna,
infinita, pulcherrima, cuncta producens, est eadem cum ipso
Deo: hæc notio in mente nostra finita, caduca, mendax, ac-
cidētaria, & per se, propriæque vi nihil efficiens. obseruata
denique pro consensione inter Platonem & Aristotelem,
ipsum Aristotelem secundo Physicorum quodammodo a-
gnouisse & admisisse ideas Platonis: illic enim agnoscit
unam formam primam, & separatam, ex qua singulæ de-
pendeant, ita ut cum videatur earum summus hostis, non
tamen omnino reiiciat, sed duntaxat quas crassa multitu-
do immerfas materiæ, supponens à rebus singulis, separatas
falso intelligit.

UNIVERSVM igitur hoc cælū) Explicatio est
D

IN TIMÆVM PLATONIS

postremi axiomatis, quo mundi descriptio continetur, iuxta id quod Aristoteles primo Topicorum voluit, nomen pro nomine reddi, neque huic dissonum est quod Aristoteles libris de Cælo de ipso universo copiose disputaturus, primū explicat rei appellationem, & modos omnes subiicit, quibus mundus dicitur.

ID profectò cernitur) Profert rationes, quibus ex præmissis suppositionibus efficit mūdum factum esse. qua in re observant doctissimi Platonici non minus in schola Platonis, quàm Aristotelis, mundum æternum esse: sed sapientissimum Platonem asseruisse mundum factum esse, ut innueret à causa præstantiore illum dependere, & res mundo comprehensas sic esse in continuo fluxu, ut inter ipsarum ortum & interitum cōtinua sit vicissitudo. Itaque ut probè admonet Apuleius, in schola Platonis dicitur mundus factus, non quòd aliquando incæperit, sed quia his rebus constat, quibus reliquæ res ortæ constituuntur.

OMNIA verò huiusmodi sensus) Mūdum factum esse hac ratiocinatione colligit: quidquid sensibus percipitur, si est corporeū & compositū, factū esse necesse est: atqui talis est mundus: igitur est factus. sed forsā rogabis nōne mundum esse æternum & eundem esse factum, planè sunt repugnantia? Respondent Platonici subiectum & substantiam mundi æternam esse, quæ habita ratione corporeæ cōstitutionis, rudis & propemodum informis erat: eadem vero postea à Deo facta dicitur, quoniam eius voluntate in ordinem & formā redacta est. ubi simul agnosces consensionem inter Platonē & Aristotelem, quòd uterque voluerit mundum esse ab æterno, hac tamen dissimilitudine,

quod mundi essentia Platoni sit in perpetua productione,
Aristoteli vero semper constans.

OPIFICEM quidem) Deum patrem & opificem
mundi vocat, quoniam prudentissime omnia procreat, &
procreata fouet atque cōseruat: quid vero ipse sit, agnoscere
cum Symonide difficillimum existimat, ita ut modesti &
minime curiosi in tanta re exquirenda esse debeamus.

ELOQUI vulgò) Plato in epistolis ad Dionysium
veram causam tradit, cur sit nefas mundi opificem in vul-
gus proferre: irridet enim ipsa multitudo non intelligēs, cum
de Deo dicuntur, quæ à populari consuetudine & crassīs
auribus remota sunt.

RVRVS considerandum est) Propositis ex parte
agentis duabus causis, efficiente scilicet & exemplari, ad
mūdi generationē explicādā redit. Nam ex ortu mundi,
& effectiōis natura, poterimus deuenire in aliquantulam
cognitionem ipsius summi opificis: itaq; ex natura & qua-
litate mundi aperit quale sit exemplar, ut per ipsum agno-
scamus qualis sit prima causa: hac enim via voluit Aristo-
teles nos venire in agnitionem primorum principiorum.

UTRVM mundi faber) Proclus magnus Platoni-
cus hinc colligit Platonem fuisse in ea sententia, ut existi-
maret mūdum esse æternum. Nam si mundus non est æter-
nus, ante eius geniturā nihil erat: vana itaque fuisset hæc
quæstio de duplici idæa. Responderet tamen assertor veri-
tatis, hanc argumentationem esse præstigiosam: quoniam
quando per disiunctionem interrogamus, non est necesse
utramque partem esse veram, aut possibilem.

SIN secus, quod ne dictū) Hinc rursus plerique Plato-

IN TIMÆVM PLATONIS

nici nituntur ex dogmate Platonis colligere mundi æternitatem. Nam relata sunt simul natura: exemplar & res cuius est exemplar, sunt relata: itaque si Deus est imitatus exemplar æternum, mundus quoque æternus videri debet.

RATIONES utique cum his rebus) Proponit duo genera rerum, quibus vult correspondere totidem generationum: ut scilicet differētes de rebus æternis, assumamus rationes necessarias, de caducis vero simus contenti probabilibus.

NEMPE quod est ad generationē) Nomine essentia intellige exemplar æternū, & nomine generationis imaginem productā: inter quæ servatur ea proportio, quæ inter sensibile & intelligibile, ut per commutatam proportionē, fides ad imaginem, & veritas ad exemplar referatur.

QVID QVID erat quod in) Ad explicandam mundi generationem asserit eius substantiam incultam & inordinatam fuisse, non quòd aliquando talis fuerit, sed quia corpora omnia sensibilia neque ordinari, neq; informari potuerunt, nisi agente Deo. Itaque paucis colliges in doctrina Platonis substantiam mundi æternam esse, eandē tamen generari, quatenus est corporea, & versatur in continua transmutationis agitatione. Cæterum causa finalis productionis mundi est ipsa Dei bonitas, quæ eadem appellabitur exemplaris. Nam mundus eius gratia factus est, & ad eius imaginem.

CVM igitur excogitasset) Deus in mundi effectione exemplar æternum sequutus, eum pulcherrimum creavit: atqui animatum pulchrius & præstantius est quolibet inanimato: itaque illud animatum produxit. quam sentētiā

probans Cicero secundo de Natura Deorum, vult mundū animatum esse, & ratione mentēque präditum. Ex Zenone multa alia argumenta colligit Balbus, quorum solutionem habere poteris ex Lactātiū secundo libro. Caterum quia mentis & animæ proprium est vitam corpori præbere, mouere, & certo ordine illum motum ciere: hæc autem in mundo reperiuntur: ideo ipse mundus à Platone dicitur animal viuens & intelligens. ubi præterea obseruabis, quē veteres animum mundi, mentem uniuersitatis & notionē dixerunt, à Cicerone vocari habitatorem mundi: qui nihil aliud est, quàm ipse Deus, quem fortasse intelligebat Thales Milesius, quādo assererat omnia esse plena diis. Pythagoras item, qui, (teste Cicerone) voluit Deum esse animū per omnes mundi partes intentum, & commeantem, ex quo animi nostri carperentur.

HAC ratione mentem) Cum asserit Plato mundum esse animatum, & Deum animam corpori dedisse, fortasse vult innuere animorum descensum in corpora humana, quē probauit Aristoteles secundo de Generatione Animalū, asserens mentem humanam extrinsecus aduenire. Nam si quis Aristotelem rogasset, à quibus locis illa mens veniat, non potuisset respondere ab aliqua mundi corporei parte, sed duntaxat à Deo: neq; (certum enim est) aliud sentit Moses, quando tradit terrenum & luteum hominis figmētum exterius à Deo animatum esse.

X HVNC mundum animal esse) Quoniam non est rationi cōsentaneum partem esse animatam, totum vero anima carere. Caterum quemadmodum in nobis anima totius gubernat singularum partium formas: ita quæ totius mun-

IN TIMÆVM PLATONIS

di est anima, omnium celorum, syderum, & elementorum, atque eorum quæ ex illis originem habent, formas fouet & regit. Hæc mundi anima datrix formarum, eius potestate & viribus singula continentur. Hæc vero dicitur natura vniuersalis, quæ caducis rebus prima est origo. Hæc omnia quasi diuino & cōtinuato spiritu contineri voluit Cicero.

HOC posito quod sequitur) Regressio est ad causam exemplarem, ut magis constet de unitate, pulchritudine, & essentia huius mundi sensibilis. ubi animal æternum, ad cuius exemplar mūdus hic factus est, intelliges idæam Deo insitam, quæ nihil aliud est quàm mūdus intelligibilis, quo continentur omnia animalia intelligibilia, sicut hoc mundo inferiore omnia animantia sensibilia.

IMO verò illius animalis) Hinc poteris colligere mūdi huius definitionem satis exactam, quæ genere, differentia & proprietate constet. Genus est animal, quod de utroque mundo prædicatur: differentia est aspectui seu sensui subiectum. Nam hic mundus à mūdo intelligibili hoc maxime distinguitur, quòd cernatur, tractetur, & sensu percipiatur. proprietas est, rerum sensibilibus formas omnes continere, quemadmodum intelligibilis omnes idæas. Cæterum Galenus, eo libro, qui inscribitur *An sit animal id quod est in utero*, mundum ita definit. Mundus est res ex celo terraque ac mediis naturis aqua & aëre cōstituta, habens per hæc omnia principem ac primogenium spiritum diffusum, quam philosophorum soboles animam vocat.

PROINDE rectēne mundum) Metrodorus tam absurdum existimat unum mundum esse natum, quàm in agro magno unā spicam. Leucippus, Democritus, & Epi-

curus voluerunt mundos esse infinitos: eorum sententiam reprehendit hic Plato, partim ab unitate exemplaris opificis, partim à pulchritudine & summa perfectione. Enthymemata sic componi poterunt: unum est mundi exemplum: mundus ad unius similitudinem productus est: una est causa efficiens mundi: ut mundo intelligibili omnia intelligibilia, sic omnia sensibilia mundo uno contineri possunt sensibili: igitur tantum unus est mundus, adeò ut plures omnino sint superuacanei. Præterea hinc observabis Platonem & Aristotelem consentire in mundi unitate & eiusdem confirmatione ab unitate causæ, hoc tamen discrimine, quòd Plato unitatem agentis, Aristoteles vero unitatem materiæ sibi proponat.

UNIGENITVSQVE factus est) Quod Plato Grace dixit $\mu\omicron\nu\omicron\gamma\epsilon\gamma\omicron\nu\varsigma$, Cicero vertit unigenum, quo nomine existimant nonnulli Platonem & Ciceronem intellexisse unum cuncta gignentem.

QUONIAM vero corporeus spectabilis) In mundo tria spectare poteris, mentem, quæ sempiterna est: corpus, quod semper gignitur: animam, quæ mediam naturam sequitur. Hactenus quædam tradita sunt de opificio mentis: ordo postulat ut quædam etiam tradantur de corpore & anima. Itaq; priori loco corporeæ molis compositionem ita declarat, ut inter præcipuas eius partes & qualitates possis agnoscere certam proportionem.

AC sine igni videri nihil potest) Lux ab ignis natura provenit, estque coloris principium: absque colore & lumine nullum corpus est visibile: nihil itaque asserit absque igni videri posse, quemadmodum absque terra nihil solidum.

IN TIMÆVM PLATONIS

HOC maximè proportio) Proportio, ut ait Euclides, est rerū inter se similitudo & comparatio. Eā hoc loco Plato obscure triplicem innuit: Arithmetica, Geometrica, & Musica. Arithmetica est, quādo æqualis excessus in omnibus terminis seruatur, qualē reperies in naturali serie numerorū. Geometrica est, cum æqualis proportio inter omnes seruatur, siue fuerit multiplex, siue superparticularis, siue superpartiens. Musica denique proportio est, quādo maximus terminus ad minimum ita affectus est, ut differentia maximi & mediū ad differentiam mediū & minimi: ut 3. 4. 6. ut enim se habet 6. ad 3. ita 2. ad 1. nam utrobique est dupla proportio. Ceterum ex his proportionibus geometrica maximè meretur nomen analogicæ, quoniā in ea maxime continetur & declaratur rationum similitudo.

QUANDO enim in tribus numeris) Hinc collige, quod præclare docuit Euclides, omnem proportionē ad minus tres terminos exigere: simul observa Platonem de rebus naturalibus mathematicè differere, partim ut utriusque disciplina maximam consensionem explicet, partim ut firmiorem rei propositæ fidem faciat.

UT primum ad me) Huius loci sensum manifestum efficies, si exempli gratia descripseris ordine hos tres numeros 5. 10. 20. & triplicem comparisonem effeceris. In primis comparabis minimum cum medio, & mediū cum maximo, ut sit utrobique proportio subdupla, & minimum sit primū, & postremum maximum: deinde ordine conuerso, maximum cum medio & medium cum minimo perduplam proportionem, ut maximum sit primum, & minimum postremum: tertio mediū cum utroque extremo, & utrūque extre-

num cum medio: sic enim medium erit primum & postremum, extrema vero supplebunt vicem medi.

QUOD si uniuerse corpus) Huius loci sententia apud Euclidem lib. octauo duabus propositionibus 16. & 18. continetur. prior sic habet, si duo numeri superficiales fuerint similes, necesse est 3. numerum secundum proportionalitatem continuam eis inesse: posterior verò ita habet, si duo numeri solidi fuerint similes, necesse est eis duos numeros secundum continuam proportionalitatem interesse: exempli gratia, sint duo numeri plani idemque quadrati 4. & 9. medius inter ipsos solus 6. reperietur. Nam ille solus nascetur ex multiplicatione laterum, si unum in alterum ducatur: at vero quia solidis præter planorum intervalla inest crassities, ideo duobus mediis connectuntur, ut 8. & 27. habent hæc duo media 12. & 18. quæ tum inter se sic affecta sunt, tum cum extremis, ut ubique proportionem sesquialteram seruent: & hoc modo elementa media tum inter se, tum ad extrema affecta sunt.

MEDIIS copulentur) Per media seu medietates solidorum hîc Platonici intelligunt qualitates Elementorum, ut scilicet proportio inter ipsas, unitatem mundi, unitas verò amicitiam gignat.

EX quo se ipsum amicitia) Nomine amicitia intellige sympathiam omnium partium mundi prouenientem ex analogia inter ipsa elementa per qualitates, quæ etiam in corporibus mixtis est causa conseruationis, sicut antipathia est causa interitus: cui consentanea est Empedoclis sententia, asserentis rerum omnium principia esse concordiam & discordiam: quem imitatus Plinius multis in locis rerum causas

IN TIMÆVM PLATONIS

ad sympathiam & antipathiam reuocat.

VT nequeat dissolui) Mundus à se & natura sua nequit dissolui, quoniam formam præstatißimam habet, quæ suam materiam ita superat, ut immutari non valeat, & corpus uniuersum sua anima perpetuò continetur.

QUATVOR igitur earum) Si totius uniuersi perfecta natura ex perfectis elementis est, corporis cælestis natura non admodum diuersa ab elementari videbitur: Aristoteles tamē, primo libro de Cælo, existimat quintam quādam cæli naturam ab elementis diuersam, ingenitam, nullis mutationibus obnoxiam: nisi dicas cum Platonice cælum constare his elementis, quatenus eorum vires in eo longè nobiliori & perfectiori modo reperiuntur. Interdum tamen Aristoteles cælum appellat elementum.

PRIMUM quidem ut totum) Vnitas, æternitas, & perfectio, tres sunt causæ, propter quas extra mundum Deus nihil reliquit: atque iisdem rationibus Aristoteles, primo de Cælo, conclusit mundum neque ortui, neque interitui esse obnoxium.

VT importuna caloris) Caloris & frigoris potius, quàm aliarum qualitarum meminit: quoniam illæ agendi magis, aliæ vero patiendi vim habent. Nam, ut docet Aristoteles 4. Meteor. Humor & ariditas sunt qualitates, quas Græci παθητικὰς appellant, quoniam beneficio ipsarum res naturales multis mutationibus & perpeßionibus sunt obnoxia.

CVI & figurā maximè) Completa pertractatione de mundi natura corporea, hîc proponitur explicatio accidentium: ubi in primis Plato ab unitate & perfectione, cui maximè conuenit rotunditas, colligit ipsum mundum esse

rotundum: Nam figura orbicularis tantum est unius generis, omnium perfectissima, simplicissima, ex unius lineæ ductu.

17 IN quo omnis extremitas) Hinc proprietatem figuræ sphaericæ collige, ut scilicet in ea à centro ad circumferentiã omnes rectæ lineæ, quæ ducuntur, sint inter se æquales.

18 LÆVEM præterea hunc) Quoniã in figura orbiculari omnes lineæ, quæ à medio ad circumferentiam ducuntur, sunt inter se æquales, ideo in ea summa læuitas, summâque æqualitas spectatur: ita ut nihil asperum, nihil salebrosum, nihil prominens inueniatur.

19 NEC enim oculis) Vegetariæ & sensitivæ animæ functiones omnes hîc remouet Plato ab anima mundi, sumpta ratione à carentia obiectorum, quæ omnia externa sunt: ut intelligamus in ea alium esse sensum longè nobiliorem, qui nihil aliud sit, quàm actio quædam mouendi conseruandique se perpetuô: vel, ut placet Mercurio Trimegisto, perpetua formarum, qualitarum, & ortus rerum vicissitudo proueniens ex mundi sympathia.

20 IPSVM enim se consumptione) Vniuersum dicitur se ipsum alere suo senio, & sui ipsius consumptione, quatenus est in continua & perenni generatione: quod Aegyptij innuebant, describentes serpẽtem sui ipsius caudam rodentem. Mũdus enim re vera non alitur: idque testatur Aristoteles primo lib. de Cælo.

21 QVI ex septem motibus) Eius motus, qui loco accommodatur, septẽ sunt modi & quasi species: nempe sex recti, qui cõueniunt corporibus rectilineis, & septimus orbicularis, qui corpori cælesti datus est, ut figuræ correspoñdeat. Nã,

IN TIMÆVM PLATONIS

ut docet Aristoteles octavo Physicorum, ille omnium primus est, & solus perennis ac perpetuus, solusque caret contrario: ac certè magnam affinitatem habet cum ipsa mente, quæ omnia contemplans, in se ipsam reflectitur.

CUM hac igitur Deus) Brevis est epilogus eorū quæ de mundi corporea constitutione tradita sunt: ubi Deum, qui semper est, intelliges illum opificem, cuius superius meministi, à quo omnia producta sunt: Deum autem futurum, ipsum mundum, qui à Deo essentiam & conservationem habet: vocaturque Deus, quoniā ad imaginem exemplaris sic factus est, ut diuinæ naturæ quādam habeat perfectionem: unde à Mercurio Trimegisto secundo loco & participatione Deus dicitur, quoniam est imago illius qui perfectè Deus est.

ANIMAM autem in eius medio) Ut hunc locū intelligas, ex superioribus hæc repetenda sunt: Deus mentem animæ, animam corpori dedit. Nam licet anima per totum mundi corpus diffusa sit, hîc tamen vult Plato eam collocatam in medio esse, ut innuat ipsam inter mentem & corpus mediam naturam obtinere, & ab illa tanquam à medio vitam dependere.

ATQUE ea corpus ipsum) Hunc locū sic vertit Cicero, deinde eū circundedit corpore & vestiuit extrinsecus. Quibus verbis magis explicat sententiā Platonis, qui voluit ipsam animam corpore quasi tegumento egere.

BEATVM Deum effecit) Hîc & quibusdam aliis in locis Plato mundum appellans Deum, fortasse Caldæorum & Ægyptiorū receptæ apud Græcos persuasioni inuitus subscribit, aut, ut superius diximus, non veram &

Sinceram, sed participatam diuinitatem intelligit.

26 SED nos multa utpote) Purgat se, quod priorem & antiquiorem mundi partem priori loco non tractauerit. Nam id non exigebat nostra animi imbecillitas, qui non potest, nisi beneficio sensibilibus, peruenire in cognitionem intelligibilium.

27 EX ea substantia) Quemadmodum hoc libro, de Natura uniuersi prius agit Plato, quam de Natura singulorum, ita priori loco tradit compositionem animæ mundi: ubi per substantiam eandem atque indiuiduam intelliges substantiam immobilem & immaterialem, cuius complexu Deus, mens, & substantiæ intelligibiles continentur: substantiam uero diuiduam accipies mobilem, corpoream, mutationibus obnoxiam: sub qua comprehenduntur res corporeæ, quæ mutationi & diuisioni facillè subiiciuntur.

28 COMMISCVIT) Hic animus quia partim cōsentit cum incorporea atque intelligibili substantia, partim cum corporea & sensibili, ideo ex utraque commisceri dicitur: nō quod in eodem subiecto corporeum & incorporeum uerè commisceantur, sed potius quod quadam ratione in re eadem considerentur: unde Plutarchus partem animæ diuiduam uocat eam, quæ rationis est expers: indiuiduā uero mentem seu intelligendi facultatem.

29 IPSIVS eiusdem) Hic substantia corporea & sensibilis altera seu diuersa nuncupatur, propter mutationum diuersitatem, quibus subiicitur.

30 ET cum tria sumpsisset) Tria principia ipsius animæ intellige cōnexionem ex ipsis, quæ licet ex parte rerum tria sint, tamen in mente diuina sunt una idæa.

IN TIMÆVM PLATONIS

POSTQVAM verò duo illa) Anima potest trifariam considerari: primo quatenus essentia quædam, secundo quatenus est intelligibilis, & intelligēdi facultate prædita, tertio quatenus per totum corpus diffusa varias habet sentiendi facultates, quæ absque organis corporeis suis muneribus fungi nequeunt: proinde hic recte dicitur constare ex tribus, nempe ex eodem, altero, & essentia.

FVIT autem talis illa) Si Plutarcho fidem adhibeamus, animus apud Platonē est intelligibilis substantia, quæ à se mouetur, & omnium partium certa quadam harmonia utitur. Eam asserit Plato ex numeris harmonicis compositam, ut innuat esse naturam quandam magna partium cōsensione, & quasi harmonia constitutam. Cæterum Plato, cum multas suæ philosophiæ partes, tum maxime hunc locum numeris Pythagoricis inuoluit, quibus tradit constitutionem, harmoniam, figuram, facultates, & actiones animæ. Itaque ut, saltem pingui Minerva, hunc locum intelligas, hæc pauca observabis. Primum, Platonem duabus de causis asseruisse animam constare numeris harmonicis, nimirum quia corporum celestium motus, à propriis animis maxime harmonici & proportionati proficiſcuntur: Et quia anima delectatur rebus maximè proportionatis ac temperatis. Alterum, septem esse numeros 1. 2. 3. 4. 8. 9. 27. ex quibus animam componit Plato, in quibus hæ proprietates reperiuntur, symphonia, aspectus rectus, coordinatio duplex, identitas, diuersitas, & reflexio in circulum. In primis reperiatur symphonia: Nam inter unitatē & 2. est diapason, quia proportio dupla: inter 2. & 3. diapēte, videlicet proportio sesquialtera: tum inter 3. & 4. est diateſſaron, quia pro-

portio sesquitercia: inter 3. & 8. est consonantia composita ex diapason & diatessaron, quia proportio dupla superbipartiens: inter 8. & 9. inuenitur tonus, qui totus consistit in ratione sesquioctaua: neque unquam diuidi potest in duos semitonos aequales: denique inter 9. & 27. harmonia constans ex diapason & diapete: est enim proportio tripla. Secundo inuenitur aspectus rectus, quatenus proximè sequens numerus præcedentem semper euincit. tertio reperitur coordinatio duplex: una parium, qui dupli sunt: altera imparium, qui omnes sunt tripli. Quarto identitas, & diuersitas in ipsis spectatur. identitas quidem ex parte imparium, quoniam si inter se componantur, semper consurget eadem numeri species, scilicet numerus quadratus: diuersitas vero ex parte parium, qui cum inter se componuntur, aliam atque aliam numeri speciem conficiunt. Postremò inuenitur reflexio penè circularis, quatenus à paribus ad imparia, & ab imparibus ad paria fit progressus: quæ omnes proprietates & in corpore caelesti & in ipso animo quodammodo spectari possunt. Consonantia in celo, propter motus regulares & maximè proportionatos: In anima vero ratione facultatum, quæ omnes temperato & proportionato obiecto delectantur. Rectus aspectus in celo ratione axis, & motus primi mobilis ab Oriente in Occidentem: In anima vero quatenus res externas directè cognoscit. Identitas in celo, propter unitatem motus primi mobilis, diuersitas propter varios motus planetarum: In anima vero identitas per facultatem intelligendi, quæ maximè una & simplex est: diuersitas ratione facultatum inferiorum, quæ varia, organica, & materiales existunt. duplex coordinatio in celo, una ratione polorum mundi, altera ratione polorum zo-

IN TIMÆVM PLATONIS

*diaci: In anima verò propter duplicem virtutem cognoscē-
 di, est in celo verè motus circularis, in anima autem quodā-
 modo. Nam primò & directè cognoscit obiecta externa,
 deinde suas operationes, tertio proprias facultates, postremò
 suam essentiam: ita ut à se ipsa exiēs, in seipsam reflectatur.
 Observabis præterea, cum Plato asserit mundi opificem in
 animæ compositionem assumpsisse septem partes, attingere
 & musicæ & naturæ arcanum. Nam omnis vocis differē-
 tia ad septimum usq; gradum pervenit: In naturalibus vi-
 demus fieri progressum per septenariū: fœtus in utero septe-
 nariis perficitur. Natus eodem modo per ætates deducitur.
 Septimo mense crescunt dentes: Septimo anno mutantur:
 Altero anno septimo nascitur pubertas: Bona pars morborū
 per septenariū progreditur, ita ut illi dies Hippocrati dicā-
 tur $\chi\epsilon\pi\tau\omicron\iota$. In capite animalis septem sunt sensuū præcipui
 meatus. Per septenariū fit lunæ varietas. In regione Æthe-
 rea septem sunt planetae, quibus rerū generatio gubernatur.
 Summus planetarum Saturnus, septimo quoque anno mu-
 tationē in vita hominū efficit. Infra denarium solus septe-
 narius à nullo numero procreatus, nullūque numerū pro-
 creat: & ut à sola unitate dependet, sic anima à solo Deo,
 qui maximè est unus, pcreata, ortus & interitus est expers.
 Secundus numerus perfectus, nempe 38. est trigonus hepta-
 dis: In uniuerso si ipsum intus & in cute consideraueris, se-
 ptem præcipua agnosces: Deum omnium rerum opificem,
 intelligentias caelestes seu angelos, humanum intellectum,
 naturam sensus participem, viuentia, existentia, & mate-
 riam primam. Solus Deus æternus est. Solus angelus est fa-
 ctus ante materiem. Sola materia est facta omnium sensi-*

biliū potentia. In quā Deus introduxit quatuor actus, substantiarum seu existentia, vitalem, sensus participem, & rationalem. Insuper notabis animam consingi numerosam, numerisque constare: Quoniam, cum proxima sit corpore & multiplicitati, mutationibus atque viribus multiplex intelligitur. Denique obseruabis Platonem triangulari figura animum descripsisse, ut unitate, quæ in apice posita est, significaret unam atque indiuiduam animæ essentiam, & ab uno Deo qui semper est dependentem: duobus verò utrinque porrectis limitibus, eiusdem facultates diuiduas, ita tamē ut summa quadam harmonia inter se consentiāt.

FVIT autem talis illa partitio) Non est hinc colligendum animam reuera arithmeticis musicisque proportionibus cōstare. Nam, ut superius docuimus, ab illis animæ explicationem desumit, quoniam nulla alia ratione eius essentia & vires melius explicari possunt. Quemadmodū enim hi septem numeri diuersæ sunt naturæ, & inter se collati varias efficiunt proportionēs, ex quibus unus quasi concentus efficitur: ita animi essentia inter diuiduā indiuiduamque naturam media, varias habet vires magna proportionē & concentu inter se coniunctas. Itaque collegit Plato duntaxat eos numeros, quorum proportionibus mutuis musica consonantia constat, ut ostenderet animam concinnē à Deo fabricatam omnia disponere & mouere.

33 CVBVS) Pythagorici, ut ait Proclus, harmoniam vocant cubum, quoniam sola figurarum angulos proportionabiliter æquales habet & ad latera & ad superficies.

34 POSTHÆC dupla) Admonet Plato propositi trianguli in septenario numero intervalla hiantia complēda esse

IN TIMÆVM PLATONIS

musicis medietatibus, ut innuat omnes animæ vires magna partium consensione inter se copulatas. Porro cum re vera neque mundus, neque cælum credatur animatum, diu immorari in tam obscura animæ compositione, & conficta ab homine Ethnico, otiosum fortasse, & homine Christiano indignum videbitur.

logo 16.

INTER ducentos) Hi duo numeri ad superparticularem referuntur, ita ut proportio inter ipsos, diuisionem in duas partes æquales non admittat: unus alterum superat duntaxat 13. partibus: inter ipsos inueniuntur duo numeri, nempe 192. 217. qui inter se cōiuncti sesquioctaua proportionem coherent, & tonum efficiunt: unde vult Plato significare omnia à Deo tam cōcinne composita esse, ut perfectæ symphonie perpetuò corresponderent. Caterum quemadmodum regula illa septem numeris constans in longum protenditur, sic anima recto motu, ordine, & proportionem virium mouetur.

IN longum secuit) Hac sectione in longum Platonici intelligunt naturalem animi propensionem rectam ad sensum & motum.

IN speciem X Græcæ literæ) Litera quæ Græcis X dicitur, similitudine animi motum & vires explicat: Nam constat duabus lineis quibus significatur duplex genus, virium, animi: in puncto medio sese interfecant, ut essentia unitas declaretur: finguntur circumagi, ut obscure innuatur motus animi pene orbicularis. Nam ut figura orbicularis uno & simplici motu contenta est, quæ à se incipiens, in se ipsam redit, ita animus vnius & simplicis naturæ, in se, suo motu, redit ac reflectitur.

38 DEINDE in orbem intorsit) Hinc deprehendunt
Platonici unitatem & simplicitatem essentiae animi, à
qua cum variae facultates originem habeant, & primum
in obiecta recto motu ferantur, tandem tamen in ipsam
reflectuntur.

29 EXTERIOREM quidem lationē) His duobus
circulis significatur duplex animi motus, & duplex genus
facultatis: circulus exterior significat partem rationalem:
quoniam, ut tradit Aristoteles, extrinsecus aduenit, &
reliquas complectitur: interior autem significat facultatem
inferiorem, quam plerique existimant educi de potentia
materiae: aut exteriorem motum & circulum ascribes pri-
mo mobili, inferiorem vero orbibus inferioribus.

40 ATQUE illā quae erat ipsius) Duos circulos moueri
in latera contraria, intelliges orbis inferiores cōtraniti mo-
tui primi mobilis, & facultates animae inferiores à superio-
re, quae semper eadem & sui similis est, impelli, eas tamen
illi semper reluctari.

41 AD dexteram partem) Dexter motus intelligentiae,
sinister verò sensui accommodatur: iuxta id quod Plato in
Phædro has duas vires cum duobus equis meliore & peio-
re comparat: ac certe motus partis rationalis dextri & uni-
formes sunt: motus autem sensuum plerumque errore &
perturbatione non carent.

42 PER diametrum) Quemadmodum diametri cum
lateribus ignoratur proportio, ipsaque solet diuidere res ma-
ximè unitas, sic inferior motus, qui sinister est, & sensuum
proprius, mutabilis, incertus & inconstans est, multiplicique
progressione gaudet.

IN TIMÆVM PLATONIS

SED principatum dedit) Nam & primum mobile, ⁴³
quod & Aristoteli & Platoni est octauum calum, seu
firmamentum, ita principatum obtinet, ut suo motu rapiat
omnes orbes inferiores, & facultas intelligendi vires in-
feriores regit, eisque imperat.

INTERIOREM verò) Hic locus referendus est ⁴⁴
ad illum primum triangulum, qui septem numeris harmo-
nicis constabat, quibus significatur septem orbes planetarū,
quos numeris harmonicis inter se comparat, ut Pythagori-
cus doceat ex eorum motibus nasci sonos maximè harmoni-
cos: aut fortasse diuisione in sex partes non malè intelliges
partis inferioris ipsius animæ variā & multiplicē naturā.

POSTQUAM igitur) Ad imaginem mentis ⁴⁵
creatricis producta est anima.

MOX omne corporeum) Hac phrasi subobscura vult ⁴⁶
innuere Plato non quidem omne corporeum intra ipsum
animum re vera effingi, sed uniuersam mondani corporis
molem, animi imperio contineri & gubernari.

EIQVE extrinsecus) Hinc agnosces animam non ⁴⁷
ex semine, non ex mole corporea, sed à summo opifice origi-
nem habuisse: cui consentit Aristoteles secundo de gene-
ratione Animalium his verbis: restat igitur ut sola mens
extrinsecus adueniat.

SEQVE in seipsa) Ut sæpius diximus, animus ratio- ⁴⁸
nis particeps in se cōuertere dicitur, & quasi orbiculariter mo-
ueri, quatenus à se exiens ad obiecta externa, tandem in se
reflectitur, quem motum Plato hic tribuit animo mundi.

SEMPITERNÆ sapientis que) Æternitas & ⁴⁹
sapientia propriè sunt ipsius mentis, proinde animus mundi

mente constans hîc non malè dicitur, vitæ æternæ & sapiē-
tis particeps, ita ut sapientia eius spectetur in consilio &
providentia, quibus mundum administrat.

59 ANIMA autem) Animæ & corporis naturales
constitutiones inter se maximè differentes explicat: anima
sua simplicitate & synceritate sub nullum sensum cadit,
moles corporea concreta, sua densitate sensus immutat.

61 OPTIMA) Reliqua quidem sui opificis quadam
similitudine participant, sed quia animus ex substantia in-
telligibili, id est mente, constat, ideo hîc dicitur optima inter
substantias, quæ à summo opifice conditæ sunt.

62 EX tribus partibus) Animus ex his tribus dicitur
componi, quatenus per cognitionem & imaginum receptio-
nem quodammodo illis assimilatur: cui nō est dissentaneum
quod Aristoteles scribit tertio de Animo his verbis, Est
quidam intellectus talis ut omnia fiat, quidam talis ut om-
nia agat atque efficiat.

63 RATIO porro) Animus duplici motu circulari mo-
uetur: uno, qui dicitur alterius naturæ, cū scilicet ad res sen-
sibiles se cōuertit: altero, qui appellari solet eiusdem naturæ,
quando videlicet ad res intelligibiles progreditur: quos mo-
tus sic coniunctos existimare debemus, ut nunquam separē-
tur: quoniā vel à sensibilibus ad intelligibilia, vel ab his ad
illa semper animus progreditur. Sed hîc forsā rogabis, nōn-
ne Aristoteles à Platone longè dissentit? qui primo de Ani-
mo multis rationibus contendit animam non posse orbicula-
riter moveri. Respondendum apud Platonicos animi actio-
nes & vires, tū in corpore mouendo, tum in rebus cognoscē-
dis, eius motus appellari: Aristotelem verò locutū de co mo-

IN TIMÆVM PLATONIS

tu qui verè corporeus est, solisque corporibus conuenit. 54

QUANDO ad sensibile) Animum moueri circulo alterius naturæ, est ipsum res sensibiles percipere, de quibus non vera scientia, sed potius opinio habetur. Nam res sensibus perceptas imaginatio sic coniungit, & facultas æstimandi sic examinat, ut inde gignatur cognitio quadam: sed non ita firma, ut mereatur nomen scientiæ. 55

QUANDO rursus) Motu eiusdē naturæ, qui proprius est ipsius mentis, res sic examinantur, ut iudicio & ratione omnino certa cognitio gignatur, quæ scientia dicitur. 56

HÆC quisque) Motus omnis tum eiusdem naturæ, tum alterius radix atque principium est ipsa anima: ita ut neque corpus, neque totum compositum sui motus principium satis aptè dici possit. 57

DE origine temporis) Mundo ab anima datus est motus, motum tempus sequitur: ordo itaque postulat, ut hic quedam de temporis genitura tradantur. 58

SEMPITERNORVM Deorum) Deos sempiternos intelligit Plato Deum qui semper est, & ideam illi insitam: præterea mentem diuinam unde quadam ex parte voluit Platonem agnoscere Trinitatem, sed nimis Ethnice. Nam licet nomine Dei qui semper est & qui genuit, possit intelligi pater, nomine ideæ, filius, & nomine mētis, spiritus: non tamen plures Dij dicendi sunt. alij æternos Deos intelligunt omnes substantias intelligibiles. 59

DELECTATVS est opere) Hæc delectatio animi & uniuersi perfectionē declarat promanantem à Deo, à quo nihil nisi bonum proficiscitur. 60

IDCIRCO imaginem) Explicatio est naturæ tem-

poris: ubi agnosces ex Platonis sententia, tempus nihil aliud esse, quam aternitatis imaginem mobilem & intervallum ipsius motus mundi: adeo ut verbis potius, quam re dissideat ab Aristotele. Nam uterque tempus reponit in continuo fluxu.

61 **DIES** porro) Distinguitur tempus ab aternitate, quod illud partibus & continuatione motus fluat: hac vero sit quasi quadam consistentia, quae deprehenditur ex perennitate & quiete status: quae cum sit una, in partes non diuiditur: neque habet contrarium: & proinde hac verba fuit & erat & erit extrema, & quasi inter se contraria, non nisi improprie illi applicantur.

62 **TEMPUS** vero) Ordine naturae subiectum est antiquius suis accidentibus: proinde calum est prius suo motu, & motus tempore, quod eius est mensura: quae omnia facta dicuntur, ratione dependentiae à primo genitore.

63 **HAC** ratione) Sydera errantia Deus procreavit, ut per ipsorum varios motus homini explicaret distinctionem partium temporis: ideo hoc loco Plato de ipsis pauca ad ordinem & motum pertinentia subiungit magna ex parte deprompta ex Mercurio Trimegisto. Et quia motum eiusdem naturae superius attribuit primo mobili: hic motum alterius naturae subdiuidit in septem partes pro numero orbium & planetarum, quibus ille conuenit.

64 **IN** secundo Solem) Contra multorum mathematicorum sententiam hic Plato Aegyptios secutus, Solem Lunae proximum statuit, hac ratione ductus, quod Luna quasi matris humore cuncta augeantur, Solis vero tanquam patris calore cuncta alantur & oriantur: à quo non dissidet Aristoteles libro de Mundo ad Alexandrum, ubi post Lu-

IN TIMÆVM PLATONIS

nam statim Solem constituit.

SOLI (velocitate) Quidam Platonici hanc motus equalitatem attribuunt propria ipsorum orbium vitæ: alij volunt Venerem & Mercurium Soli adiectos esse comites, ad generationem, & proinde in zodiaco equali motu cum ipso ferri. At mathematici huius motus equalitatem adscriberent Epicyclis.

CÆTERARVM Stellarum) Saturni, Iouis & Martis conuersiones prætermittit, quoniam trita & vulgares temporum distinctiones ab illis non solent desumi.

NEXIBVS vitalibus) Nexus vitales intelligit animæ cum corpore connexionem, per quam ipsa corpora & animata, & viuentia dicuntur.

OBLIQVAM agitationem) Intellige motum septem planetarum in zodiaco ab occasu in ortum, qui non omnes equali celeritate mouentur. Nam orbes primo mobili viciniore, motu raptus celerius mouentur, & proinde proprius eorum motus magis retardatur.

SVPERNA illa vertigo) Vertiginem intelligit illum duplicem motum, qui cernitur in corpore celesti: prior est proprius primi mobilis, quo simul ab Oriente in Occidentem rapiuntur omnes orbes inferiores: Posterior vero est propriè septem planetarum, quo ab occasu in ortum feruntur: qui motus licet videantur esse à terminis oppositis, quoniam tamen neque in eadem magnitudine, neque in eadem linea sunt, non propriè dicendi sunt contrarij. Nam, ut docet Aristoteles libro primo de Cælo, motui circulari nullus motus est contrarius.

VT autem esset quadam) A Solis & Lunæ cursu men-

suram atque distinctionem temporis desumimus. Nā eiusmodi duos planetas cæteris longè lucidiores, Oriētes & Occidentes, ferrique supra nostrum Horyzōtem, & sub eo latere, aspectu deprehendimus. unde & noctium & dierum artificialium numerum agnoscimus.

ET animantes omnes) Facultas numerandi & ipse numerus spectantur in ratione: Tempus aut est numerus, aut quidpiam numerabile: Itaque eius distinctio duntaxat illis animantibus nota est, quæ ratione participant, & disciplina sunt capacia.

V S V M numerandi discētes) Nam quot circuitus conuersionesque efficit, tot dies naturales numeramus.

E S T tamen intellectu) Octauum cælum annum, quem Macrobius mundanum vocat, triginta nouem millibus annorum solarium complet: quando videlicet ipsum & reliqui orbes redeunt ad id, unde primum cæperāt moueri. Nā singulis centenis annis cælum octauum creditur percurrere unum gradum zodiaci.

H A S ob causas) Epilogus eorum quæ dicta sunt de temporis origine.

S E D quia mūdus hic) Ut hic mūdus sensibilis suo exemplari, seu mundo intelligibili maximè similis efficeretur, tot genera rerū à suo opifice obtinuit, quot genera idearū diuina contemplari voluit. Vult itaque vniuersum hoc constare quatuor generibus animalium: sub quorum primò cōtinentur quæcunque in regione Ætherea diuina sunt: sub secundo quæcunque in aëre degunt: sub tertio quidquid in aqua versatur: sub postremo quæcunque in terra oriuntur.

S V N T autē quatuor) Hic numerus Pythagoricus per-

IN TIMÆVM PLATONIS

fectus est, constans duobus extremis & totidem mediis.

DIVINI quidem animalis) Explicatio est illius primi generis, quo dicebamus contineri quidquid celeste & diuinum est: ubi vult penè totum calum ignea natura constare, quoniam splendidissimum est: splendorem autem & lucem existimat ab igne proficisci.

CVMQVE illud uniuersum) Intelligit calum stellatum, quod vult circumpositum esse uniuerso, figura rotunda tanquam capacissima præditum, ut suo ambitu omnia comprehenderet.

POSUITQVE in ipsius) Quemadmodum motus celi à multis Platonice dicitur vita & anima eius, ita pulcherrimus & constantissimus ordo illius motus, appellari solet sapientia.

VERVS ornatus) Hinc possis colligere veram rationem propter quam hoc uniuersum Græcis κόσμος, & Latinis mūdus dicatur, nimirum propter verum ornatum, qui ex rerum caelestium & inferiorum summa varietate nascitur.

TERRAM autē altricem) Ex hoc loco primum agnosces terræ situm, deinde eius antiquitatem: tum eius varios effectus. Nam vult cum Aristotele ita sitam esse in medio, ut diameter à polo in polum per centrum eius ducatur. vult elementa esse Deos intra calum cōprehensos, quatenus putat ea esse animata, & à Deo suum esse quodammodo diuinum accepisse. vult præterea terrā esse antiquissimam, quemadmodum centrum est in circulo antiquius. Item eam esse noctis effectricem, quatenus eius umbra nostrum horizontem potest occupare, ac occupat.

81 **CIRCA** polum per uniuersum) Platonī interdum polus significat cælum, interdum *Axis* extremum, nonnūquam uero ipsum *Axem*, quo modo hic sumi debet. dicitur autem terra alligata circa polum siue *Axem*, ut eius constantiam & immobilitatem intelligamus, de qua plura scripsimus sub finem *Phædonis*.

82 **HORVM** verò deorum) Supponens inter astrologū & philosophum naturalem illud discrimen, quod 2. *Physicorum* explicat *Aristoteles*: reliqua, quæ de corporibus cælestibus dicenda erant, prætermittit, quasi aliena à philosophia naturali, magisque propria astrologiæ.

83 **CÆTERORVM VERO QUIDE**) Theologus seu *Metaphysicus* essentias diuinas, *Physicus* uero concreciones corporeas tractare debet: attamen Plato Theologica *Physicis* plerunque intermiscet: unde hoc loco dicturus de his quæ ad dæmones pertinent, admonet rem esse difficilem, & eam sic pertractat ut *Museum*, *Liium*, *Orpheum*, & *Hesiodum* veteres gentilium Theologos, sequatur. ubi diligenter obseruabis olim triplicem docendi ac philosophandi rationē fuisse: unam qua Deorum Dearūque appellationibus singula inuoluebāt, adeò ut ipsorū inter se affinitate, obscure significarent inter elemēta ceterasque res naturales habitudinē, qualis uidetur illa *Theogonia* quam *Hesiodus* descripsit, & quam hoc loco attingit Plato. Alteram partim numeris inuolutam, partim geometricis figuris traditā, quam *Pythagorei* perpetuò sequuntur, & quam plerūque amplexatur in hoc opere Plato. Tertiā, quæ propriis & apertis uerbis singula tradebat, quam uelut præstantissimam probans *Aristoteles*, reliquas duas

IN TIMÆVM PLATONIS

semper exagitauit.

TERRE calique filij) Calum poterit hîc significare 84
uniuersam & primam causam effectricem omnium rerû,
quæ oriuntur & intereunt: terra vero causam materialem,
quæ quasi mater suscipiens huiusmodi virtutem caelestem,
cuncta ex se producat. Per Oceanum & Thetidem Pla-
tonici intelligunt mouendi & discernendi principia: nomi-
ne reliquorum volût Platonem intellexisse varios effectus
ab una præcipua causa, aliôsque ex aliis proficiscentes. 85

NOSTRIS oculis manifesti) Profert discrimen inter
Deos caelestes & demonas: ubi obseruabis in schola Pla-
tonis demonas habere corpora aërea tenuissima, quæ nostrû
aspectum refugiunt, ita tamẽ ut interdum concretione spe-
ctabilia fieri possint. 86

DI Deorum, quorum opifex) Deos Deorum intelli-
ges secundas causas, per quas prima causa agit in hac infe-
riora. vocat autem Deos Deorum, ut innuat inter secundas
causas quasdam esse priores, quasdam posteriores. Rursus
sermo, quem hic Deo attribuit Plato, tibi significabit sum-
mi Dei intelligentiam, ex qua per secundas causas sequun-
tur rerum effectus & procreationes. 87

TRIA adhuc genera) Hactenus tradidit fabricam ea-
rum rerum, quæ à Deo proxime promanarât, ob idque sunt
aternæ: hîc iam aggreditur generationem rerum caducarû,
quæ, iuuante prima causa, per secundas causas producuntur.
ubi tria genera mortalium intelligit, volatile, aquatile, &
terrenum, quæ à iunioribus Diis, id est à secundis causis pro-
creari dicuntur: quæ non nisi participatione habent aterni-
tatem, & proinde eam aliis minimẽ communicare possunt.

88 *ATQVÆ* eius quidem animalis) Inter animantia homini principatum tribuit Plato: cuius generationem sic describit, ut cum eius duæ sint partes, unius originem proximè à Deo esse velit, alterius vero à Diis iuniorib⁹. Quoniã enim animus humanus futurus erat immortalis, rationi cõsentaneũ fuit, ut proximè à Deo, qui semper est, produceretur; cũ præsertim aliũde nõ potuerit habere immortalitatẽ.

89 *HÆC* fatus in eodem rursus) Huius crateris nomine eruditiores Platonici intelligunt ipsam animorum ideam in Dei mente sitam, cuius similitudine animæ singulæ procreantur.

90 *SUPERIORIS* temperationis) Nomine harum reliquiarum intelliges essentiam, atque similitudinem animi uniuersalis, quibus singuli animi participant.

91 *SEDE* & secundo & tertio gradu) Non id accipias quasi animus humanus contentionem & remissionem accipiat, sed potius intellige diuersos gradus inter substantias intelligibiles; ut quædam præcedant, quædam sint inferiores: atque hinc colligunt Platonici animam mundi non esse eãdem cum singulis animis.

92 *ASTRIS* parem numerum) Tot animas humanas à Deo procreatas existimat Plato, quot in regione Ætherea sunt astra. ubi annotabis eas illis adhiberi nihil aliud esse, quàm illorum influentiis subiici, multasque affectiones habere à syderibus infusas.

93 *EISQVE* tanquam vehiculo impositis) Nomine huius vehiculi intelligunt Platonici naturalem cursum, quem animæ tum in corporibus, tum extra corpora tenent. Ceterũ de animorũ vehiculis ex Academicis hæc obseruabis, si ta-

IN TIMÆVM PLATONIS

men prius notaueris solam illam philosophiam sapere, quæ
celitus delapsa est, quæ te docebit Deum esse primam, ve-
ram, & solam causam nostrorum animorum: atque ob id
Deorum hominûmque patrem ab antiquis dictum. Ab hoc
enim animus humanus in corpus aduenit, non tempore, ne-
que motu, sed quemadmodum à Sole radius in oculû: Hac,
inquam, si notaueris, tum obseruabis in Academia Plato-
nis tria esse vehicula animorum, unum æthereum, quo sta-
tim à Deo creati animi vtuntur: alterum aëreum, quo velut
spiritus descendunt in corpora: tertium, terrenum, quando
scilicet humana corpora sortiuntur, primo vehiculo respon-
det ipsa mēs, alteri sensus cōmunis, tertio singulares sensus.

MONSTRAVIT uniuersi naturam) Deus uni-
uersi naturam animis monstrasse hīc fingitur, quoniam eis
præcepit, ut agnoscerent suam originem planè diuinam, nec
ab ea degenerarent.

AC leges fatales edixit) Leges fatales hīc poteris intel-
ligere diuinam atque æternam legē cūctis rebus constitutā,
quam ipsæ semper consequuntur, ita ut nomine fati Plato
intelligat æternam dei voluntatem.

ORDINE quodam unam fore) Hic locus Pytha-
goricus est: siquidē existimasse fertur omnes animas simul
esse productas.

FORE ut animal nasceretur) Primo loco de hominis
generatione agit, partim quia est omnium animalium præ-
stantissimum, partim quia humanæ animæ procreatio est
proximè à Deo: eius vero cum corpore cōiunctio est à iunio-
ribus Diis, id est secundis causis, per quas ipsa materia præ-
paratur ad eiusmodi formam suscipiendam.

98 ESSE autem naturam) *Vt sacra litera, ita Platonis schola hinc agnoscit hominis duplicem sexum, & virum tamquam perfectiorem priori loco productum.*

99 CVM vero anima corporibus necessitate) *Quæadmodum ignis necessario agit in materiam propositam, ita anima à Deo missa in corp^o ipsum necessario animat & fouet.*

CONTRA vero agentem) *Hic videtur Plato, sicut etiam in Phædone, amplecti μεμνησθαι Pythagoræ: sed fortasse uterque voluit innuere homines vitiis continuatos effici similes illis belluis, quarum vitam imitantur.*

ET QVINE TVM quidē finem) *Paucis explicat durationem temporis, quo anima puniuntur: ubi videtur Plato animi vitam innuere duplicem, unam in vehiculo æthereo, cum scilicet omnino purus est, nullā habens maculā ex natura inferiore, alterā in reliquis duobus vehiculis, in quibus neglecta ratione, plerunque ita conspurcatur, ut mores plusquam belluinos amplectatur.*

EIQVE subiiciens turbulentos) *Sententia planè digna viro bono, nimirum si animus existens in humano corpore ita viuatur, ut omnes affectus corporeos sincera ratione euincat, suppliciiis omnibus liberum fore.*

NE qua penes se futura) *Hac particula vult innuere etiam si animi Dei voluntate in corpora mittantur, tamen illis nō auferri libertatem male vel bene agendi, ita ut nullius prauæ actionis author haberi possit Deus.*

ALIOS in terram) *Lunæ & terræ potissimum meminit, quoniam Luna corporum cælestium, terra elementorum ultima est, ut sint quasi extrema duo vehiculorum, ad quæ animus humanus descendit. Ceterum Luna appellatur*

IN TIMÆVM PLATONIS

temporis instrumentum, quia per ipsam menses distinguntur, terra etiam quoniam eius beneficio, ortus & occasus syderum deprehendimus.

POST huiusmodi semen) Hinc agnosces discrimen primæ causæ à secundis, quia prima per se sit efficiens, secunda vero potius instrumentalis, quibus tanquam instrumentis Deus utitur in producendis rebus corporeis. Deinde animaduertes in animæ productione partem superiorem, quæ ab Aristotele mens dicitur, proxime à Deo proficisci, ut scilicet ipsa sit immortalis: Partem vero inferiorem, quæ Platoni & Aristoteli mortalis habetur, à diis iunioribus produci.

NISI ipsum sibi met malorum) Causis secundis nostri curam tradidit Deus, ita tamen ut nobis liberum sit, cum voluerimus male agere: unde malorum operum causa nobis adscribitur. Nam & Deus supremus, & iuniores Di ad bonum nos alliciunt.

RITE in suo habitu) Constantem, immutabilem, & penitus æternam Dei unitatem intelligit.

ITAQUE accepto ab illo) Si hunc locum accipias de productione animæ sensitivæ à iunioribus Diis, non ita intelliges, quasi illa verè corporea sit, sed potius quia est immersa corpori, egetque organis corporeis, quæ elementorum naturam sequuntur, de quibus Aristoteles secundo capite de Sensu & Sensili.

QUAS rursus redderet) Cum hic loquatur Plato de structura animæ sensitivæ, planè significat eam non esse æternam, sed dissolubilem: quia eius omnia organa dissoluntur: manet tamen iuxta theologos tanquam in radice.

QUE propter parvitatem) Quidam hic intelligunt De-

mocriti corpuscula: alij vero, ut opinor, melius tenuissimas elementorum qualitates, quæ miscentur in ipsis organis corporeis.

TVM influente, tum effluente) Circuitus tibi significat animam rationalem, in quam corpus influere dicitur, quando materia, quasi quædam inundatio, ipsam immergit, & sibi alligat: effluere vero, quando per animæ separationem dissolvitur.

NEQUE tenebāt, neque tenebātur) Hinc agnosces quo modo anima & corpus inter se affecta sint: neutrum alterum tenet, neutrum etiam ab altero tenetur, neutrum in alterius naturam transmutatur.

SED vi ferebantur) Animum & corpus vi ferre atq; ferri, nihil aliud est, quàm corpus ipsum moveri ab anima, & animam ad motum corporis ferri, vel animam à corpore trahi ad vitia, corpus vero interdum ab anima dirigi, & utrūque à totius sympathia. Hinc colligunt quidam Platonici quædā esse propria solius animi, ut intelligere: quædam solius corporis, ut nutriri, & ad vitia esse propensum: quædam denique totius compositi, ut sentire.

SINE ordine tamen) Hunc motum sine ordine quidam adscribunt infantibus, quibus, propter caloris & humoris nimiam copiam, nullus inest regularis motus.

CVI quidem sex peruagari motibus) Hos motus contrarios quidam adscribunt ipsi composito ratione diuersarum partium, quibus constat: maximè tamen attribui debent voluntati.

CVM verò plurimis) Inundationem intellige copiam alimēti necessarij ad instaurandam copiam humoris, qui ca-

IN TIMÆVM PLATONIS

loris natiui magna virtute consumitur.

MULTO etiam maior) Ab alimento nimis copioso, & à multis aliis rebus externis multa patitur animus, lassis corporeis organis, ita ut interdum videas hominem planè ferinum.

IGNIS exterioris) Corpus humanū ex quatuor elementis & eorum qualitatibus est temperatum, quarum accessio animum perturbat, prius ipso corpore concitato.

AB iis omnibus) Ex quatuor qualitatū accessione acquiruntur sensus, ex ignea aspectus, ex aërea auditus, ex aquea gustatus, ex terrea tactus, ex fumigatione odoratus, qui à rebus externis patiuntur, ac tandem mentis operationes impediunt: quoniam illecebras corporeas mens ipsa non satis cohibet.

ET circuitum quidem) In infantibus otiosa est ipsa mens, & à rebus externis sic turbatur animi status, ut sublata consensione & proportionē, vires animi suis muneribus non fungatur.

OMNESQUE anfractus) Copiosior est explicatio perturbationū, ex quibus in animo error, & opinionum varietas gignitur, ut sit motus obliquus, cum falsa pro veris sumimus: supinus vero, cum mala bonis anteponimus.

SEU si quis caput pro pedibus) Comparatio est animi perturbati cum eo qui corpore est inuerso. Nam ut hic omnia dextra sinistra videtur, sic ille variis erroribus agitur.

CUMQUE extra positi sensus) Sensus sunt animi quasi internuntii, qui ab animo ad res externas missi ab illis vehementius interdum concitantur, unde tandem sequitur animi perturbatio. Nam sensum plerunque voluptas, aut

dolor sequitur: illis autem non rarò de sua sede deiicitur animus.

QV AS ob res) In schola Platonis animus, antequàm in corpus demitteretur, in vehiculo planè cælesti rationis usum obtinebat, quem perdidit statim corpori immersus, quousque defierit perturbationum copia à rebus externis, accefferitque organorum perfectio.

AT postquam nutritionis) Cōfirmatio est originis perturbationum, quæ animo contingunt: unde facile poteris agnoscere animi imbecillitatem ferèdam esse acceptam corpori. Nam sua natura contentionis & remissionis est expers.

QV OD si quis) Ad expellendas vel sedandas illas perturbationes, quæ à rebus externis cōtingunt, magnas habet vires recta educatio. Vbi observabis Platonem verum philosophum semper sibi duo proponere: primū, ut beneficio suæ doctrinæ, quilibet suæ essentiæ aliquam cognitionem consequatur: alterum ut ad bonos mores manu ducatur.

CLAVDVM vitæ iter) Nisi recta educatio, per disciplinas & morum rectam institutionem, rudem atque tenellam ætatem iuuerit, ea nimium imbecillis omni perturbationum generi subiicietur.

AC probabili ratione monstrādum) Probabilitatem pollicetur, quæ in naturalium rerum pertractatione maxime spectatur.

PRINCIPIO Dij figuram capitis) Hic Plato more suo duas causas agnoscit, exemplarem & efficientem: ubi adnotabis non solū caput, sed pene omnia corporis membra rotunditatem imitari, ipsum vero totum corpus plane rotundum esse. Nam extensis manibus & pedibus, si in

IN TIMÆVM PLATONIS

umbilico quasi centro pede circini fixo alter circunducatur, describetur circulus.

I N eoque duos illos animæ) *Vt in cælo duplex est motus unus primi mobilis, alter orbium inferiorum: sic in animo operatio duplex spectatur, una propria ipsius mentis, altera facultatum inferiorum: hinc poteris observare principatum animæ esse in capite, siue in cerebro.*

E S T autem caput membrum) *In capite, tanquã in arce, mētis & sensus sedes collocatur. Proinde ea pars diuina maximè dicitur, quæ in tres partes præcipuas maximè diuiditur, sinciput, occiput, & verticē: in sincipite sensus cōmunis, in occipite memoria, in vertice intelligentia residet.*

C V M verò inæqualis) *Ratio est propter quam caput supremum locū obtinet: ubi observa, sicut caput est animæ vehiculum, sic reliquum corpus ipsius capitis.*

C O R P O R I præterea quatuor) *Ne videatur natura in necessariis defecisse, hic explicat Plato quæ instrumenta homini natura concesserit ad motum progressuum & ad alia vitæ munera. ubi observabis quatuor membrorum propria munera, & proprium finem.*

C A P V T supernè subsistens) *Post Hyppocratem hic Plato cum Galeno principatum animæ reponit in cerebro, & mentem hominis diuinissimam appellat: partim quia immediatè producta est à Deo qui semper est, partim quia per ipsam homo diuina omnia contempletur.*

A N T E R I O R E S autem partes) *Vt cælum ab Oriente in Occidentem, sic animam in partem anteriorem facilius moueri arbitratur Plato. sed rationes duntaxat probabiles sequitur.*

QVAPROPTER primum globo) In parte anteriore capitis tanquam nobiliore faciem sincipiti subiectā posuit Deus, quoniam ea est quasi quoddam speculum omnium affectionum animi: eius partes assignari solent, frons, oculi, supercilia, nasus, genæ, tempora, labia, os, & mentum: in ea trium sensuum organa spectantur. Nam à cerebro ad faciem, tanquam ad partem proximam, sensuum vires facile delabuntur.

SE D ex omnibus faciei) Eas capitis partes, quibus tanquam organis utitur animus in acquirendis disciplinis, expositurus ab oculis, tanquam nobilissimis & notissimis, exorditur. ubi observabis ex Pythagoræ, Platonis, Theophrasti, Plotini, Plutarchi, Alcinoi, Macrobij, & Galeni sententia, visionem hoc modo fieri. Oculi naturam quādam lucidam habent, ex qua radij in externam aëris lucem effluunt, & rei obiectæ imaginem, per pupillam & duos nervos opticos in cerebrum adducūt, eamque animo representant: unde nascitur visio, quæ, ut ait Galenus, est ab humore cristallino: ita tamen ut reliqui duo humores, vitreus scilicet & albugineus, ipsum iuvent. Cristallinus humor est albus & splendidus, ut varios colores statim recipiat: est propemodum rotundus, ne facile patiatur: est quodammodo planus, ut lumen admittere possit: est denique in medio collocatus, ut reliquæ partes ei ministrent.

IGNIS certè illius) Hinc collige Platonem non intelligere ignem elementarem, sed lucem: unde participationem ignis non urentis, intelliges lucem oculis natura insitā, qua significari poterit videndi facultas.

INTIMUM siquidem) Agnosces hinc quod &

IN TIMÆVM PLATONIS

quale debeat esse medium, quo fit visio: nimirum aër perspicuus, & Solis radiis illustratus.

ITAQVE cum diurnum lumen) Externæ & internæ lucis radiorum commixtio tibi significabit consensionem atque sympathiam utriusque lucis, nō autem aliquam corpoream mixtionem. Si enim radij essent corporei, aërem penetrare non possent absque eius aliqua commotione.

TOTVM igitur hoc) Epilogo breuiter colligit modū quo fit visio. ubi obseruare poteris dissimilitudinem inter sensum & res alias: quòd in sensu passio fiat, per similitudinem, in aliis vero à dissimili & contrario efficiatur.

MOTVM huiusmodi) Nomine huius motus intellige progressionem facultatis videndi ad percipiendam imaginem rei visibilis, quæ à pupilla per neruum opticū traducitur in cerebrum, in quo est præcipua animi sedes.

OCULORVM orbes) Etiam si duo sint oculi, tamen duplicem rem non vident, sed duntaxat unam: quoniam utriusque radius in unum apicem coniungitur, in ipso videlicet cranio, à quo duæ lineæ rectæ per nervos opticos ad oculos porriguntur.

QVI visus vocatur) Visus est facultas, qua rei colorata imago percipitur, cuius ἐντελέχεια est ipsa visio, eiusmodi facultas naturaliter fertur in obiectum lucidum, idque, ut vult Plato, per radiorum extramissionem.

IDCIRCO videre desinit) Noctu potius quàm diu obrepit somnus, partim à noctis humiditate aut frigidityte, partim à diurna sensuum defatigatione: præterea à carētia luminis Solis, quo maximè delectatur aspectus.

SOMNVMQVE inducit) Nō sola hæc est cau-

sa somni, sed, ut Aristoteles & Galenus tradunt, calor cordis refrigeratus à vaporibus & exhalationibus alimentii, quibus consumptis calor ille natiuus incipit exardescere, & tandem celerius aut tardius animal excitare, & ita fit vigilia.

ET ENIM salubre palpebrarum) Hic explicatur usus palpebrarum, ut scilicet radij oculorum, tempore somni, non vagentur: & tenuis oculi substantia ab iniuriis externis tutamaneat. unde experiri etiam poteris ex omnibus animantibus hominem sepiissime conuiuere, ut scilicet si qua res externa incidat, beneficio palpebrarum prohibeatur.

SI profundus ob multa) Cum nimius adest humor, ille est altissimi soporis causa, prohibetque insomnia fieri: quoniam tunc $\varphi\alpha\rho\tau\alpha\sigma\iota\alpha$ non est libera: at si non fuerit tanta humiditas, neque tanta frigiditas, ut animum omni motu spoliet, sed potius relinquat $\varphi\alpha\rho\tau\alpha\sigma\iota\alpha$ liberam, tum facile contingunt insomnia.

AT vero simulachrorum) Ut visionis formam & modum magis explicet, ex Pythagorico dogmate oculos comparat cum speculis.

DEXTERA vero videntur) Comuni videndi ratione explicata, hic eiusdem varietas traditur: ubi obseruabis eiusmodi varietatem, & oculorum variam deceptionem potissimum nasci à duabus causis, nempe à positione & figura corporea ipsius obiecti, & à quadruplici oculorum motu. Nam, ut vult Galenus, oculi in dextrum & sinistrum, sursumque & deorsum mouentur.

SEDEXISTIMANT plerique) Rudiores phisicos intelligit, qui corporea & naturali essentia nullam priorem agnoscere

IN TIMÆVM PLATONIS

tes animum & corpus primas & præcipuas causas consti-
tuebant.

O P O R T E T autem mentis) Hinc satis manife-
stum relinquitur ipsos veteres nō fuisse veros philosophos,
qui secundarum causarum mediocri cognitione contenti,
primas neglexerunt, sine quibus nullius rei exacta scientia
haberi potest. Ceterum philosophum appellat mentis ama-
torem, quoniam cum primarum causarum cognitio ad men-
tem atque intelligentiam pertineat, qui eas exquirat, mētis
amator rectè censetur.

S E P A R A T I M autem de his) Deum qui semper
est, seu mentem diuinam & Deos iuniores intelligit, qui
intelligendo, ad bonum pulchrūque exemplar respiciētes,
bonas & pulchras res producunt.

E T de his rursus) Intelligit causas adiutrices, & natu-
ram inferiorem, cui videtur fortunam admiscere, idq; pro-
pter rerum inferiorum magnam incertitudinem.

R E R V M enim optimarum) De visus & oculorum
utilitate multa hic tradit, quæ omnia Aristoteles ex hoc
loco in suum primum Metaphys. transtulit, eaque retulit
ad omnium artium primam inuentionem. Vbi obseruabis
Platonem, tanquam verum philosophum, nunquam ne-
gligere causam finalem, quam Deus & natura in omnibus
rebus agendis sibi proponunt.

N O B I S verò asserēdū) Nullo alio sensu, quàm aspe-
ctu calorum ordinē, & motus certa ratione compositos de-
prehēdimus: atqui hos Deus nobis p̄posuit, ut, reiectis per-
turbationibus, inter animi nostri circuitus certā harmoniā
& symphoniam seruaremus. Itaque maximum beneficium

nobis adferunt oculi. ubi observa veram philosophiã, quam Socrates vocavit dissolutionem animæ à corpore, per elevationem mentis à terrenis ad celestia, de qua in explicando Phadone plura tradidi.

VOCEM quoque auditumque) Nomine vocis Platonici intelligunt spiritum quendam per os à mente productum, qui plaga aëris per aures & cerebrum ad animum defertur. Vox homini data est, ut sonum cum ratione eductum auditui suppeditaret, suasque animi conceptiones alteri explicaret: unde agnosces, quod etiam Aristoteles libro de Sensu & Sensili docet, aspectum & auditum duos esse sensus ad disciplinas maximè accommodatos, unum per inuentionem, alterum per doctrinam.

SED à Musis ideo data) Per Musas Platonici intelligunt scientias, quæ à ternario in nouenarium consurgunt. Sicut enim initio tres erant Musæ, & Gratia, & Charites, sic tres erant scientiæ, Philosophia, Oratoria, & Mathematica. Philosophiæ tres sunt partes: Oratoriæ tria genera: Mathematicæ tres species.

RHYTHMVS quoq;). Secundo loco nomine Rhythmi, scientiæ & virtutis studium intelligere poteris: his enim absentibus, nec Rhythmus, nec ulla harmonia inter partes animi inueniri potest.

GRATIAQUE carentē) Vult innuere animi perturbationes esse veram causam absentiae delectationis, & gratiarum. Nam animus vitiis conspurcatus nihil gratiæ, nihilque sincerae voluptatis degustat. Vbi nomine gratiæ, intellige iustissimam animi oblectationem.

Tertia pars Dialogi.

OPORTET AVTEM) In rebus tractandis communis explicatio specialem atque minus communem antecedere debet, quem ordinem Aristoteles, in tradenda naturali disciplina, probè servavit.

Itaque Plato hæcenus rerum productionem tradidit, quatenus à primis causis dependet, adeò ut prima philosophia potius quàm naturalis dici debeat præcedens tractatio. Hæc tertia parte rerum corporearum principia scrutatur, materiam, formam, & harum inter se congregationem, elementorum generationem & qualitates: ipsorum mixtionem, mixtorum item imperfectorum naturam.

QUÆ necessitas inuehit) Nomine necessitatis arbitratur nonnulli intelligendam esse causam materialem, quæ sic necessaria est, ut absque ea constare non possit substantia corporea, quasi esset sensus: dicendum esse de rebus naturalibus, quæ necessario à materia dependent. Fortasse tamen melius intelligemus habitudinem quãdam mentis atque Dei artificis ad materiam inferiorẽque naturã: aut intelligemus mundi ordinem ex forma, materia, atque anima provenientem. ubi observa mundum ex mente & necessitate compositum appellari, quoniam mens ipsa siue Deus vim quãdam naturalem ex necessitate agentem illi indidit.

NA M cum mēs necessitati) Deus fato atque necessitati imperare dicitur, quatenus suo nutu, suãque voluntate firmissimum rerum ordinem producit, qui eius voluntati ac providentiæ semper paret, adeò ut hæc inferiora necessaria quadam naturæ lege regantur.

NVLVS profecto ad hoc) Reprehēdit veteres philosophos, quòd ipsis quatuor elemētis nulla priora, & simpliciora principia tradiderint: Quæ reprehensio eadē habetur primo physicorū contra Empedoclem, qui sibi persuadebat elementa quatuor esse prima principia rerum omnium.

CVM nec syllabarum quidem) Hanc comparationē sic accipies: Quemadmodum rudis & imperitus haberi debet, qui literarum nullam penitus habens cognitionem, existimat nomina & verba esse primas & maximè simplices partes orationis, ita naturæ prorsus ignarus cēsendus est, qui, abiecta forma & materia, sibi persuadet elemēta quatuor esse prima & simplicia principia rerum naturalium.

NOS vero in presenti) Huic consonum est, quod initio secundæ partis tradidit, primi principij inuentionē esse difficilem, & cū inueneris, nefas esse proferre in vulgus. Cæterū de primo principio seu de Deo qui semper est, copiosior habetur in Parmenide tractatio.

NUNC autē cogere nos ratio) In numero principiorū Plato & Aristoteles inter se consentiūt: uterque enim tria agnoscit: sed re subiecta distinguuntur. Nam Aristoteles materiam, formā & priuationem: Plato vero Deum, exemplar, & materiam constituit: uterque materiam subiicit transmutationi, sed Aristoteles formam priuationi tanquā contrario opponit: Plato vero formā materiæ adiungit, non tanquam principium, sed tanquā productionē generationis factā ab idea: ac certe forma non videtur in transmutatione habere vim efficiendi: non enim ipsa se ipsam producit, sed in materiam introducenda proponitur.

HANC utique generationis) Quoniā de Deo & idea

IN TIMÆVM PLATONIS

superius abundè satis dixit, hic proponit explicandam materiam, cuius nomine Platonici intelligunt vniuersale subiectum, in quo rerum omnium formæ subsistunt, quatenus ex ea cum forma quodlibet ens naturale constituitur, efficiturque substantia completa.

PRINCIPIO id corpus) Cum ex nihilo nihil fiat, nihilque in nihilum naturaliter dissoluatur, sed oporteat quippiam semper utrique termino transmutationis subiici: hic Plato ex mutua elementorum transmutatione, & ipsorum inter se commixtione, deducit in cognitionem materiam.

HOC quod semper alias) Substantiæ elementorum, quæ propriæ sunt hoc aliquid, nullis sensibus percipiuntur, sed duntaxat ipsarum qualitates, quibus, propter inconstantiam & mutabilitatem, non rectè accommodantur pronomina demonstratiua. Et quia qualitatium magis quàm substantiæ immutatio percipitur, existimat, si exempli gratia ex aëre fiat ignis, potius appellandum igneum quàm verum ignem.

FUGIUNT enim, nec expectant) Substantia constans manet, accidētia vero penitus inconstantia & mutabilia sunt, proinde non solent, quasi hoc aliquid, demonstrari.

ATQVE ita videmus) Concludit elementorū transmutationē, & ipsorum inter se mixtionem esse reciprocam, & quasi orbicularem. Vnde constat omnium nō esse vnum corpus, sed plura & multiplicia, quibus vna materia subiicitur. Nam, vt probè docet Hypocrates lib. de natura humana, si elementa omnia essent vnum corpus, omnis transmutatio tolleretur, quia vnum atque idem in aliud, non in seipsum transmutatur.

SI quis enim cunctas figuras) Quoniã rei cuiusque materiã agnoscimus ex eius transmutatione, ut facilius id deprehendamus, & analogia doceamur, in rebus artificiosis profert varia exempla, quibus aperte demonstrat ipsam materiam constantem permanere, & totam varietatem proficisci ex varietate formarum.

E A D E M de illa natura) Accommodatio est analogia, qua manifestè docet ipsam materiam esse receptaculum omnium formarum. quòd si quis rogauerit, quænam sit essentia materiæ: Respondebis puram potentiam ad omnes formas suscipiendas.

O M N I S sane natura) Hic Plato agnoscit formæ cū materia coniunctionem, quæ, quoniam in materia non semper eadem manet, hinc ingrediens & exiens appellatur.

T R I A in præsentī genera) His tribus intellige formã, quæ gignitur, materiam, quæ est subiectum effectiōis, & ideam in mente diuina, à qua, per secundas causas, res produciuntur.

Q U O D recipit matri) Materia est quasi mater, idea velut pater, quia habet vim efficiendi, ipsa forma est quasi proles, quæ ex actione ideæ in materiam nascitur. Nam sicut fœmina à mare semē recipit, ex quo tãdem gignitur fœtus, ita ex vi ideæ in materiam forma produciuntur.

S E D ita intelligendum est) Materia sua natura est & debet esse nuda, omnibûsque formis destituta, ut omnes possit admittere, qua in re maximè consistit eius essentia: verũ id non intelliges, quasi naturaliter possit dari aliqua materia sine ulla forma, sed potius sic accipies, materiæ nullam formam inesse, quam non possit exuere, & immediate a-

IN TIMÆVM PLATONIS

liam admittere.

SED de his ita) Haftenus de prima materia pertractauit: in qua tractatione introductionis formarum in ipsam materiā meminit. Vt igitur doceat unde sint eiusmodi formæ, & quæ sit earū causa effectrix, de ideis pertractationem breuem subiicit. Nam copiosior habetur in Parmenide. ubi obserua materiam semper subiici, & in ipsa formas introduci, agente idea intelligibili, quæ sita est in mente diuina, ipsa enim omnium formarum ideas in se completitur.

SI intellectus & vera opinio) Vt intelligentia & opinio inter se distinguuntur, sic res quæ illis subiiciuntur. Deus qui semper est interim, dum mundum producebat, non opinione, sed vera intelligentia agebat. quas igitur formas animo concipiebat, non sensibiles, sed vere intelligibiles erāt, ab omni sensu & opinione prorsus alienæ. Vnde Plato existimat se manifestum efficere reuera ideas esse, quarum simulachra sint formæ, quæ rebus sensibilibus insunt.

TERTIVM genus locus est) Vt magis explicet quo pacto ipsa materia existat, eam similitudine, locum formarum appellat. Nam sicut locus cuiusuis corporis capax, cui libet aduenienti se accommodat: Ita materia omnis formæ expers, omnium capax, omnibus accommodatur, earūque qualitates induit: unde facile agnosces Aristotelem quarto Physicorum non reprehendisse veram & germanam sententiam Platonis.

ADULTERINA quadam) Rationem materiæ spuriam atque adulterinam appellat, quoniam cum ordonatura maximè exigat, ut à sensu ad intellectum fiat pro-

gressus, eius cognitio contrario modo acquiritur, dissolutione scilicet compositi in qualitates, quæ illi insunt: & quia obscura atque incerta est eiusmodi cognitio, ideo eam somno comparat. Nam in eius contemplatione incertus atq; indefinitus vagatur animus.

VEREQVE existente natura) Naturam vere existentem intellige substantiam tum corpoream, tum immaterialem: utraque enim si conferatur cum materia, quæ est ens in potentia, vere existere videbitur.

IDEOQVE nec discernere) Quemadmodum imago diuersa est à speculo, ipsaque absque eo non existit, sic materia distincta est à substantia, cuius est, nec re vera existere potest, nisi per substantiam.

E I autem quod) Hinc agnosce materiam & formam cogitatione potius quam re ipsa separatas esse: neutra enim absque altera seorsum vere existit. Nisi re separata velis appellare, quorum diuersa est natura.

HÆC tandem meæ) Hac phrasi loquendi declarat Plato se primum authorem horum trium principiorum: priores enim quidam solum intelligibilia, ut Parmenides: quidam solum sensibilia vere existere arbitrabantur.

ET ante celi ortum ratione triplici) Tria hæc principia intellige primam causam, in qua est idea, materiam artificii subiectam, & formam substantialem, quasi prolem ab artifice proficiscentem, quæ triplici ratione, id est cogitatione hic finguntur mundum præcessisse, quatenus Deum ab æterno fuisse cogitamus, ei que materiam tanquam artificii subiicimus, & mundi formam ab æterno principio profectam animo concipimus.

IN TIMÆVM PLATONIS

GENERATIONIS verò) Idea formam non nudam, sed suis qualitatibus & ceteris accidentibus instructam in materiam introducit, per quæ substantiam, quæ per se sensum omnem refugit, sensibus percipimus.

QVO pulsu) Videtur hic Plato agnoscere illud chaos, & rerum naturalium cōfusionem, quam veteres poëta cōfingunt: ubi similitudine declarat partium secretionem sic factam esse, ut qualibet locum suæ naturæ commodum sortita sit.

DISTINCTIS figuris) Existimat Plato elementa quatuor forma, figura, & numero distinguere: forma quidem, quoniam rei cuiuslibet naturali debetur sua forma substantialis, numero vero, quoniam res quælibet naturalis ab altera numero differt, aut fortasse hic exprimitur sententia Pythagorea illi enim omnia ex superficiebus componētes existimauerunt nonnulla corpora ex pluribus triangulis constare.

NOVO quidem & inusitato) Si mundus rotundus est, cunctaque elementa eadem figura prædita sint, non abs re dubitabit aliquis. Quamobrem in explicandis elementorum naturis ad figuras rectilineas se conferat Plato. Respondendum rectilineam figuram posse haberi omnium figurarum principium. Nam lineis rectis circulum metimur, dum eas à centro ad circumferentiam æquales ducimus. Præterea circulus omnis in angulos rectilineos dissolvitur: & cum elementorum sit proprium sursum aut deorsum ferri recta linea, fortasse ex celo ambiente illis accidit figura rotunda, quæ elementis quatuor videri potest accidentalis, celo vero essentialis.

PROFUNDITATEM verò planis) Pythagorei rebus Geometricis & Arithmeticis omnino explicaturi elementorum quatuor naturas, triangulum tanquam genus, deinde eius sex species proponebant. Nomine trianguli intelligebant prima entia, ex quibus cetera componuntur & commiscetur. ἰσοπλεύρος tria habens latera equalia tibi significabit cuncta equaliter contineri, modumque servare. ἰσοσκελής duo habens latera equalia, & tertium inaequale, præstantiora inter se equalia esse, & inferioribus præcellere. σκαληνός habens omnia latera inaequalia, omnia varie & pro sua quaque forma ad generationem tendere. ὀξυγώνιος habēs tres angulos acutos, divisionem secretionemque elementorū perpetuam in generatione rerum. ὀρθογώνιος habens unum angulum rectum, declarabit id quod genitis elementis substantiam præbet. ἀμβλυγώνιος denique habens unum angulum obtusum, tibi declarabit discrimen omne rebus ipsis tribuendum esse. Rursus in Mathematicorum doctrina, ut linea ad punctum, superficies ad lineam affecta est, ita profunditas ad ipsa plana. Itaque si neque linea ex punctis, neque superficies ex lineis constat: profectò neque profunditas ex planis constabit tanquam ex partibus, sed duntaxat tanquam ex terminis.

EX triangulis) Quia inter figuras planas & rectilineas triangulus primum locum obtinet. Nam duabus lineis rectis nulla figura claudi potest. ideo hic asserit superficiem planam & rectam constare ex triangulis.

EX duobus initium) Quia ἰσοπλεύρος tantum unius est formæ: est enim semper ὀξυγώνιος: ideo ipsum tanquam minus accommodatum primæ constitutioni elementorum non nu-

IN TIMÆVM PLATONIS

merat inter prima principia. Nā scalenus & Isosceles formā omnē possunt induere. Caterū Pythagorei Deum Isopleuro, dæmonas Isosceli, hominem Scaleno comparabant. Nam in Isopleuro omnium laterum & angulorum æqualitas Dei unitatem, & immutabilem constantiam significat. In Isoscele duo latera æqualia & tertiū inæquale mediam quandam naturam, partim cum Deo, partim cum homine consentientem declarant. In scaleno vero omnium laterum inæqualitas perpetuum inter res humanas disidiū, perpetuāque humanæ naturæ inconstantiam significat.

IGITUR perrationes) Elementorum generatio probabilitate contenta est, modus generationis à figuris geometricis, in quibus est necessitas, petitur. Itaque rationes probabiles non male asserit rationi coniunctas necessariae.

SUPERIORA verò his) Vult innuere machinæ celestis naturā nō posse ab ullo mortaliū recte intelligi, neq; intellectam probe explicari, nisi ab eo, cui Deus aperuerit.

E duobus quidem triangulis) Ex quadruplici Isoscele consurgit quadratum, ex sex quadratis nascitur figura cubica, quæ terræ propria est: proinde hic dicitur unam naturam habere, quoniam ad unius naturæ constitutionem admittitur. quæ ad tempus prætermissa, aliorum, quòd præstantiora & magis inter se consentientia sint, generationē prius expedit Plato.

A quo æqualiter triangulus) *ισοπλεύρος* seu æquilaterū intelligit, quem ex multis scalenis cōstare hinc agnoscere poteris. Nā si interposita perpendiculari linea diuidatur *ισοπλεύρος* in duas partes, duo triāgula dimidiata efficiet: quæ si linea à centro ad angulum communem ducta diuidatur,

varijs scaleni consurgent, habentes omnia latera inaequalia. Cum igitur ex isopleuris constituantur immediata elementorum figurae, hi vero ex scalenis: rectè scalenum trium elementorum primum principium constituunt Pythagorei.

PROPOSITI (sanè nobis sint) In sincera germanaque philosophia ipsius uniuersi primæ & maximè simplices partes quinque cōstituuntur: calum videlicet, & quatuor elementa, quorum naturam atque proprietates figuris Geometricis sic explicabant Pythagorei, quos hic Plato sequitur, ut terræ cubicam, aquæ icoſaëdram, aëri octaëdrā, igni pyramidalem, cælo dodecaëdram figuram attribuerent. nō quòd re vera illa quinque corpora simplicia talibus figuris insignita esse putarent: sed quòd illarum cū ipsis symbolicas agnoscerēt magnam affinitatem: quam facile agnosces propositis singulorum descriptionibus. Pyramis, cuius hīc meminit Plato, est prima figura solida, quæ consurgit ex quatuor isopleuris, quorum quilibet constat sex scalenis, quæ figura maximè conuenit igni, partim quia paucitas triagulorum tenuitatem, & paucitas angulorum celeritatem declarat: partim quia cum ignis sursum fertur, videmus eum talem figuram induere. Octaëdra figura constat octo superficiebus æqualibus, & sex angulis solidis, ita ut quodāmodo duplam habeat proportionem ad figuram pyramidalem. Icoſaëdron est figura constans viginti basibus æqualibus, omnibus æquilateris, habens duodecim angulos solidos, quorum quilibet constituitur ex quinque angulis planis: talis figura potissimum tribuitur aquæ, quoniam ipsa duobus aliis elementis est densior, & ad motum minus apta. nam potius fluit, quàm deorsum & sursum feratur. Cubus est fi-

IN TIMÆVM PLATONIS

gura solida, sex planis quadratis terminata, quorum quodlibet consurgit ex quatuor isoscelibus inter se cōiunctis, quæ figura, terræ maxime videtur conuenire, quoniam ipsa in medio vniuersi omnino immobilis consistit. & sicut terra maximè distinguitur ab aliis elementis, ita consingitur cōstare isoscelibus, qui à cæteris triangulis maximè distinguuntur. Dodecaëdron est figura solida duodecim basibus pētagonis constans, quæ, ut volunt Platonici, attribuitur cælo, partim quia proximè accedit ad figuram orbiculare, partim quia ipsum cælum duodecim signis zodiaci optime distribuitur.

NON Nigitur possunt) Iam in communi elementorum prima principia explicuit: hīc pauca interserit de ipsorū mutua transmutatione & commixtione. ubi vult terram propter crassitiem & immobilitatem in alia non transmutari, neque cum illis commisceri: reliqua vero tria, quia mobilia sunt, & tenuioribus partibus constant, inter se transmutationem admittere.

VERVM isosceles) Proponit terræ generationē, quā vult compositam esse ex multis cubis, & quemlibet cubum cōstare ex sex quadratis, quodlibet quadratū quatuor isoscelibus, facta diuisione in quatuor partes æquales per duas lineas diametrales, quarum una super alteram perpendiculariter cadit, & sese in partes æquales interfecant: tota figura cubica constat octo angulis solidis, quorum quilibet nascitur ex coniunctione trium planorum angulorum.

EST & quinta quædam) Cæli atque elemētorum exposita prima compositione, & propriis figuris, hīc subiungit dubitationem de multitudine mundorum: idque quoniam,

ut inquit Aristoteles, quidam philosophi veteres sibi persuaserunt posse esse infinitos: contra quos ex naturæ perfectione & constantia, colligit duntaxat unum esse. Nam, ut ait Aristoteles, quando indiuiduo uno tota materia rectè comprehenditur, non est necesse eiusdem speciei plura esse indiuidua.

TERRÆ cubicam) Prædictas quatuor figuras elementis quatuor accommodat, non quia velit ea illis tãquam terminis aut partibus cõstare: id enim, ut paulò inferius docebit, prohibet cæli ambitus, & vacuum naturæ repugnās: sed potius ut ignis, aëris, & aquæ tenuitas ac volubilitas, terræ autem constantia, & immobilitas analogia declaretur.

IN triangulis porro) Isosceles habens duo latera seu crura æqualia, constantior est scaleno, & figura quadrata ex quatuor isoscelibus constãtior isopleuro, qui constat sex scalenis: proinde & quo ad totum, & quo ad partem primam, per figuram cubicam optimè declaratur terræ immobilitas. Caterum hoc loco aut pro isopleuro legere oportet isoscelem, aut facta comparatione isoscelis cum scaleno, eum appellat æquilaterum, quia duo æqualia latera habet.

ET corpus quidem minimum) Ex similitudine & proportionem figurarum profert elementorũ qualitates, ubi vult leuitatem, acumen, & tenuitatem maximè igni cõuenire: terræ vero his contrarias. Nam basium paucitas velocitatem & vim penetrandi significare poterit.

DE his omnibus adeò paruis) Quemadmodũ ex minutissimis triangulum inores, & ex maioribus figuræ solidæ nascebantur: sic existimat materiam & qualitates elementorum primum promanasse ex minimis particulis sensum

IN TIMÆVM PLATONIS

fugiētibus: quā Democriti sentiētiā fuisse existimāt eruditi.

QVINETIAM hęc omnia) Dī iuniores seu secūda causę talibus figuris vi quadam necessitatis elementa exornarunt, ut constituerētur eorum magnitudines, motus, & facultates naturales. Nam per magnitudinem figurę, molem elementi corporeā intelliges, per motum autē triangulorū, qualitates, motus, & facultates. Denique per proportionē, quę spectatur inter ipsas figuras, poteris agnoscere proportionem inter elementa.

TERRA cum in ignem) Explicatio est mutue transmutationis elementorum per qualitatum mutationem, verbi gratia, ab igne, euicta terrę frigiditate, ipsa in ignē transmutabitur. Deinde si humida reddatur, faciliē in aërem migrabit, & transmutabitur.

AQUA præterea ab igni) Densiora corpora plus habēt materię, quā rariora eiusdē magnitudinis: Itaque si corpus densum in rarum transmutetur, maius euadet. Vbi observa inter aërem & ignem duplam sesquialteram proportionem.

ENIMVERO per has) Quemadmodum elementorū non secundum se tota, sed ratione partium continua est transmutatio, per mutuam qualitatum actionem, ita & locorum mutatio. Nam terrę portio in ignem conuersa, in medio naturaliter non quiescet.

QVOD autem in eorū) Causam vniuersalem mutationis elementorum attribuit varietati figurarum, quę poteris intelligere varias qualitatum mutationes per mutuam actionem.

CVIVS peritos esse) Compositionis & verę constituti-

tionis corporum mixtorum cognitionem habere non potest, qui generationem, transmutationem, & dissolutionem corporum simplicium non nouerit: talis igitur cognitio necessaria est philosopho naturali.

NAM agitandum absque) Quidquid mouetur, ab alio mouetur: proinde explicanda est causa continua transmutationis inter elementa, quæ quidem causa alia non est, quàm inæqualitas, quæ spectatur inter ipsorum qualitates, sicut æqualitas est causa status.

HÆC verò quorum est) Quæ æqualitatem habent, nõ transmutantur, quoniam nisi quædam qualitas vincat, non potest fieri transmutatio.

VNIVERSÆ naturæ circuitus) Singulorum elementorum sedes explicans, vult ipsa ambitu & motu cali sic coërceri, ut nihil vacuum relinquunt. quod videbantur alioqui posse relinquere, quatenus graua & leuia, tãquam contraria, in partes contrarias ferrentur. Caterum hic Plato magna intelligit densiora, & parua rariora.

SIC utique & has) Elementa secundum partes propter inæqualitatē, quæ inuenitur inter ipsarum qualitates, continuam habent transmutationem: eam semper sequitur loci mutatio, itaque secundum partes perpetuò mutāt locū.

POSTHÆC sciendū est) Singulorum elementorū vires atque effectus, & tandem compositorum ex illis mixtionē expositorum, ab ignis diuisione exorditur: ubi per duo genera ignis intelligit flammam, & prunas ignitas.

TRIANGVLORVM) Inæqualitas triangulorum tibi significare poterit dissimilitudinem interrarum & densum secundum varios gradus.

IN TIMÆVM PLATONIS

AQVÆ duo genera sunt) His duobus generibus intelliges quandam esse aquam per terras fluentem, ex qua fontes & flumina nascuntur: aliam vero exhalationem humidam, quæ sit materia metallorum, Meteorologicarum impressiõnum, & liquorum primariorum, nempe vini, olei, mellis, & succi,

ET GRAVE propter leuem) Hinc colliges causam, cur nubes equaliter compactæ in media aëris regione non semper consistant, sed tandem deorsum delabantur: nimirum quia per actionem caloris corporum superiorum sic liquefiunt, ut equalitas pereat. ubi obseruabis, etiamsi Plato ad figuras Pythagoricas alludat, tamen ex parte rei cum Aristotele consentire. Nam uterque vult vaporem quendam humidum ab aqua vel terra calore caelesti excitari, & in aëris mediam regionem trahi, atque illic à loci frigiditate cogi & condensari, ita ut possit esse materia multarum impressiõnum aquearum.

RVSVS igne hinc) Modum explicat, quo ex vapore per actionem caloris sursum eleuato, variæ sint concretiones in nubem, pluuiam, niuem, & grandinem: ubi non intelliges ignem hinc proprie euolare, sed potius calore, qui hîc appellatur ignis, vaporem excitari, & sursum trahi.

ATQVE ignis abscessum) Separatio caloris ab humore sursum eleuato est causa concretionum in pluuiam, nubem, & grandinem, consimilisque impressiões, quas Aristoteles primo Meteorologicæ assertit gigni in media aëris regione, per refrigerationem nubis, quæ prouenit ex caloris absentia. Ceterum simplex refrigeratio est causa pluuiæ, condensatio vero & quasi coagulatio niuis & grandinis.

AURI autem ramus) *U*t reliqua mixta aquosa, sic quoque metalla materialem causam habent exhalationem humidam, sed intra terras inclusam. Primum itaque aurum, tãquam arborem nobilissimam, & adamantem, tanquam eius ramum præstantissimum, docet esse corpora condensata ex humido vapore interiecto, vultque auri naturam humidam & aqueam esse, atque densari glutine quodam à calore Solis inducto.

ADAMAS appellatur) *A*damas Græcis dicitur ἀπὸ τῆς ἀ, καὶ ἀμάρω, quoniã nulla vi domari potest, præterquã sanguinis hircorum & leonum: de quo Plinius quarto cap. lib. 37. sic scribit: Maximũ in rebus humanis, non solum inter gẽmas preciũ habet *Adamas*, diu solis regibus, & his admodum paucis cognitus, unus modo in metallis repertus perquã raro, comes auri, nec nisi in auro nasci videbatur. Eius quatuor tradũtur species: *Indicus*, quia in India crescat, habẽs magnitudinem nuclei auellanae. *Arabicus* aliquanto minor. *Macedonicus* semini cucumeris magnitudine æqualis. *Cyprius* ceteris ponderosior, sed qui facilius frangatur. Dicitur autẽ hoc loco ramus auri, quoniã nascitur in venis auri, quasi ramus in arbore.

DURIVSQUE sit) Eodem libro *Adamantis* duritiem his verbis explicat Plinius: Incudibus *Adamãtes*prehenduntur, ita respuentes ictum, ut ferrũ utrinque dissulcet, & incudes dissiliant, ad duritiem inexpugnabilem *Adamantis* alludit Socrates in *Gorgia*, cum rationes inexpugnabiles vocat *Adamantinas*: aiunt eam esse vim *Adamantis*, ut si brachio sinistro ita apponatur, ut carnes tãgat, omnes nocturnos timores cohibeat.

IN TIMÆVM PLATONIS

SED quod auro) Brevis est explicatio generationis ipsius æris, ubi vult sub eo multas species cōtineri: cuiusmodi sunt cuprum, auricalcum & ferrum.

AT quando terrena) Profert causam rubiginis, quæ in prædictis metallis gignitur: ubi notabis quāto metalla sunt sicciora, tātō apertius in ipsis spectari rubiginem, quæ est siccitatis corruptio: vide Plinium lib. 34.

IGNI sæpe miscetur) Hactenus metallorum: hic gradinis, glaciei, niuis, & pruinae cōmunem generationem paucis attingit: ubi vult aquam fusilem, id est exhalationem humidam calore Solis excitatam: harum omnium impressionum esse causam materiale.

SIN in terra) Ros supra hanc primam æris regionem non effertur, & proinde dicitur pruina gigni in terra.

QVOD enim animam) Vinum inflamat corpus, quatenus intrinsece est calidum & humidum, etiamsi extrinsecus tactu percipiatur frigidum: & vi spirituum calidorum ascendentium, animæ sentientis vires excitat. unde primo de Legibus usum vini prouectioribus tāquam calore destitutis Plato, non autem adolescentibus, concedit.

QVOD vero leue) Inter vinum, oleum & mel penes bonitatem hoc discrimen obseruant eruditi naturæ interpretes, quo in oleo pars suprema sit præstantissima: Nam quod pingue est, natura est leue & syncerum: oleū est pingue: eius itaque pars suprema est leuissima, & maximè syncera: & proinde optima: in vino pars media omnium optima. nam vinum robore probatur. suprema pars aëre, infima face aut vitiatur, aut imbecillior redditur. In melle autem pars infima omnium præstantissima. Nam mel à dulcedi-

ne maximè commendatur. quāto aliquid dulcius, tanto densius, & quod densissimum est, solet esse grauiissimum, quod loco infimo gaudet. Oleum humidum, calidum, pingue, & densum proxime accedens ad naturam aëris. Ceterum, ut vult Galenus libro secundo de Simplicium Medicamentorum Facultatibus, proprie illud solum dicitur oleum, quod ex olea nascitur: reliqua omnia per translationem.

AT quòd oris angustos) Mel, ut scribit Galenus tertio libro de Facultatibus Alimentorū, oritur in foliis plantarum: non tanquam succus, aut fructus, aut pars quaedam earum, sed eiusdem generis cum rore: est enim, ut volūt philosophi, halitus quidam calore Solis è terra vel aquis sublatus, exacte tenuatus & concoctus, atque frigore noctis concretus in monte Libano, quotannis frequentissimus, alibi longe rarior.

AD penetrabilia usque) Calor si moderato humido admisceatur, dulcedinem gignit, idem meatus aperit, & in venarum receptacula subit: cum itaque mel inter dulcia non postremum locum obtineat, hic Plato recte asserit ipsum profundere oris angustos meatus.

DENIQUE quòd carnē) Huius liquoris nomine bona pars Platoniorum intelligit succos odoriferos, qui ex arborum lachrymis nascuntur: cuiusmodi sunt balsamum, myrrha, & thus: quorum natura maximè calida est, habetque liquandi, attrahendi, & erodendi facultatem.

TERRÆ verò species) Hactenus humidarum, hinc terrestriū rerum cōcretiones paucis persequitur: earum duas communes causas attingens, materialem & effectricem: ubi vult lapides omnes è terra, pingui humore, coagulata,

IN TIMÆVM PLATONIS

Et magno frigore indurata procreari.

ISTE si grauis sit) Hinc agnosces quo modo, facta coagulatione terræ, & humoris exhalatione, natura vacuū refugit, nimirum per externi aëris ingressum, qui terris inclusus maximè refrigeratur, concurrîtque ad lapidum generationem, quando sua frigiditate, terræ humectæ indurationem adiuvat.

PVLCHRIORES quidem) Vt differentiam explicet inter lapides penes pulchritudinem & splendorem: alludit ad elementorum figuras, asseritque ex planis & aqualibus partibus pulchriores gigni, quibus intelligit rectâ temperationem partium aquæ & terræ.

VBI verò ignis acumine) Illius, quod Græce dicitur *κρίπμων*, à quibusdam Latinis creta, ab aliis tellus futilis, generationem vult fieri arefacto humore à Solis calore: nigrorum autem lapidum procreationem per terræ combustæ frigefactionem.

QUANDO verò id ipsum) Hactenus de communi lapidum procreatione: hîc traditur communis ratio reliquarum terrestrium concretionum. ubi vult in primis nitrum gigni, si salsus atque pinguis humor oleo nō admodum dissimilis admisceatur crassitie ipsius terræ, constareque humore aliquatō pinguiore quàm sal, qui gignitur ex salso & terrestri humore per Solis calorem indurato.

SAL DEO amicum) Quemadmodum anima est hominis pars maximè diuina, totū corpus fouens ac sustentans, ita sal corpora constringens diu cōseruat, nec putrescere permittit. Quamobrem Aegyptij, quos hîc sequitur Plato, ipsum inter res diuinas annumerabant, eiûsq; vsum pro-

hibebant omnibus, qui sacris non essent initiati. Caterum has salis proprietates ex varia doctissimorum lectione observabis: sal cibus admixtus ὀρεξι facit, id est appetentiam concitat, fastidium auertit, nauséamque prohibet, & quod est in corporibus humidum absomit, quod autem reliquum attritione, contrahit: & proinde sua conditura carnes servat, & à putredine tuetur. Cum salis multa sint genera, fossilis substantia est magis compacta & solida: Ita ut effusa aqua non facile lique scat: huius vero contrà substantia minus solida est, & proinde effuso liquore, aut aëre humidior, statim lique scit, de quo Aristoteles quarto Meteorologicè loquebatur, quando asserebat ab humido frigido posse dissolui, quia à calido sicco est coagulatus.

A T enim communia) Rursus quasi quodam epilogo perstringit humidorum & terrestrium mixtorum commixtionem atque compositionem: ubi duas qualitates agentes, calorem scilicet & frigiditatem, duas item patientes, humorem scilicet & siccitatem constituit: quo ex loco deprompta videri possunt, quæ tractat Aristoteles quarto Meteorologicè.

PRINCIPIO sensum) Hac in re nimium à veritate discedit, qui existimat omnibus mixtis inesse sensum: nisi nomine sensus intelligas animam vitalem, & nomine animæ cum Hyppocrate calorem cælestem, quo gignantur & fouentur omnia.

CARNIS verò & eorum) Suo more à facilioribus progrediens, priusquam animæ vires pertractet, corpoream mixtionem, & eius qualitates perstringit, quibus explicatis virium animalium connexio longe facilius intelligetur: ubi

IN TIMÆVM PLATONIS

nomine animæ mortalis intellige animam sensitivam, cuius affectiones operationesque sine corpore esse non possunt: & proinde à corpore nō potest separari. attamē in homine, cum eadem numero anima sit sentiens & intelligens, ipsa separatur, manētque facultas sentiendi post separationem, ut aiunt Theologi, tanquam in radice.

IN primis qua ratione) Si Galeno octavo libro de Placitis Hyppocratis & Platonis credamus, hic Plato ignem vocat calorem naturalem nobis insitum, qui tenuis & subtilis cum humore, qui illi tanquam materies subiicitur, ad corpus alendum & sustentandum concurrir, ita ut absque eo nihil nutriri, nihilque vivere possit.

CONTRARIA verò huic) Frigiditatem calori opponit, cuius vires atque affectiones omnino sunt contrariæ. ubi allusione quadam ad triangulos, ut superius maiores partes intelligit densiores, humidiores & frigidiores, minores vero rariores & subtiliores, quæ adveniente frigidity expelluntur, ut in senibus.

IN hac reluctatione) In certamine duarum qualitatum, caloris scilicet & frigoris, semper rigor quidam sentitur, quousque altera retusa, aut omnino euicta, relinquatur corpus calidum aut frigidum.

DVRVM autem) Prætermisiss humiditate & siccitate, quæ patiendi magis quàm agendi vim habent: accedit ad explicandam naturam secundarum qualitatum. Nā & in elementis & in corporibus mixtis reperiuntur: & quia durum & molle solo tactu percipiuntur, tactus autem medium est caro, ideo ab ea utriusque iudicium petendum admonet.

QVOD vero) Rursus allusione ad figuram & bases ipsius terræ, vult soliditatem & duritiem peti à terra, raritatem vero atque mollitiem ab humore.

GRAVE præterea) Gravitas densiorem, leuitas rariorem naturam sequitur: suntque hæc principia motus sursum & deorsum: proinde earum explicatio pendet ab intelligentia motus elementorum.

SED illud dictu) Quia in figura spherica, qua ipsum uniuersum præditum est, medium omni ex parte aequè distat ab ambitu, ideo exstimat Plato ex natura rei in calo nihil esse contrarium, nihil superum aut inferum, sed duntaxat quadam relatione. vultq; eiusmodi appellationes depromptas esse à diuersa natura grauium & lenium, idque proluxa similitudine verum esse demonstrat.

GENERVM multitudine) Nomine generum intellige elementa, & nomine multitudinis gravitatem & densitatem.

LAEVIS item) Leuitas & asperitas duæ sunt qualitates tactiles, quæ magnam habent affinitatem cum duritie & mollitie. Nam asperitas nascitur ex durioris corporis inæqualitate, leuitas autem ex inæquabili molliorum partium compositione: unde durities & mollities spectantur in varia soliditate totius corporis, asperitas vero & leuitas in planitie eiusdem, quibus adicies leuitatis causam esse multitudinē aqueæ vel aëreæ substantiæ: omnino enim humor est causa commixtionis optimæ, & æqualitatis: contra vero asperitas sequitur siccitatem. Nam siccum absque humido neque bene miscetur, neq; terminatur, neq; digeritur. Itaque in tali mixtione, profecto inæqualitatem necesse est

IN TIMÆVM PLATONIS

in superficie quasdam corporis partes eminere, quasdam deprimi, atque id asperum vocamus.

SED E ARVM passionum) Voluptatis & doloris, quæ principem locum obtinet inter eas affectiones, quæ communes sunt animo cum corpore, causam expositurus, primum admonet eiusmodi affectiones per varias corporis partes, quibus sensus inest, admitti. Nam res externæ sentiendi organa primum mouent, deinde ipsa animum rationis expertem impellunt, adeo ut voluptatis & doloris communis causa sit naturæ mutatio, & temperationis inæqualitas: tandem colligit voluptatem gigni, quoties nostræ naturæ res consentaneas percipimus: dolorem vero, quādo sensibus nostris proponuntur res nostræ naturæ aduersæ, & repugnantes.

IT A igitur omnis) Naturam, quæ facile patitur & mouetur, hoc loco bona pars Platoniorum intelligit eam animæ partem, quæ est expertis rationis ab Aristotele appellata: ea enim facile mouetur, & sensoria mouet: eam autem quæ difficile mouetur, intelligit corpus, quoniam non ex se, sed propter vitam ab anima sibi tributam, mouetur, & patitur.

QVAPROPTER cum partes) Ipsa sensoria seu organa sentiendi, duntaxat habent vim patiendi, neque alicui parti passionem adferunt: & proinde rectè asserit animal ab ipsis non agitari, sed ab anima, quæ omnis motionis est origo.

VISVS vero instrumenta) Hunc locum explicat Aristoteles secundo capite libri de Sensu & Sensili, ubi docet veteres philosophos voluisse singulis organis sentiendi singula elementa, per suas qualitates, correspondere, reprehenden-

dicitque Platonem, quod dixerit organum visus maxime igneum esse, cum longe magis appareat aqueum.

QVOD praterea) Quia, ut paulò superius admonuimus, voluptas & dolor principem locum obtinent inter affectiones totius coniuncti: hic earum causas diligenter inculcat, profertque alias causas & alium modum earum, quæ tactu, & earum, quæ sensibus aliis percipiuntur. Nam doloris in tactu potissimum duplex est causa, nempe dissolutio continui, & partium constrictio: id est organum tactus bifariam leditur, nempe si diuidatur, aut eius partes nimium constringantur, quæ causæ non spectantur in reliquis sensibus, quorum organa duntaxat leduntur, quando obiectum maius & vehementius est.

CVMEUACUATIONIS) Vacuum appellant medici, quos hic sequitur Plato, quod non continet id quod natum est continere, non autem quod omni corpore destitutum est, ut vacuum dolium, cui nihil inest vini. quod certe pene in omnibus corporibus reperitur. Nam, si quando oporteat verum fateri præter corpora caelestia, quæ nec diuidi, nec corrumpi possunt, in uniuerso nullum vere continuum corpus reperitur, sed duntaxat ex iudicio sensus. Omnia enim corpora mixta propter humidi & sicci magnam contrarietatem, non admittunt tam exactam mixtionem, quin partes multis meatibus intercipiatur: quos maiores vel minores efficit maior vel minor colluctatio sicci cum humido. Cæterum nomine euacuationis intelligunt medici peccantium in corpore humorum excretionem, cuiusmodi sunt, quos à benigno iecoris & venarum sanguine, natura seiungit, profundens bilem in cystim felleis, melancholicum humorem in lienem,

IN TIMÆVM PLATONIS

Et urinam per renes in vesicam, qui tunc demum appellantur peccantes, cum vel qualitatis vel quantitatis modus non tenetur.

MORTALITATE ipsius) Huius loci sensus sic habet: omnis commotio repentina & violenta dolorem adfert, quales sunt incisio & adustio: lenta autem atque lenis voluptatē corpoream procreat, qualis est naturalis euacuatō, id est lenta & facilis emissio excrementorum, qualis item est facilis & lenta receptio benigni alimenti.

VIDENTVR autē hęc) Sapor omnis prouenit ex humido admixto cum sicco per actionem caloris: & cum talis mixtio in nullo corpore simplici reperiatur, omne purum elementum est saporis expers, & alimenti: proinde recte asserit sapes ex concretionibus & commixtionibus fieri.

TENDVNTVR à lingua) Hic Plato, sicut Aristoteles, est in alia opinione quàm Galenus. Nam existimat venas à lingua vsque in cor porrigi, tanquam in primam originem omnium instrumentorum sentiendi, primumque caloris animalis initium, à quo spiritus vitales vehuntur in cerebrum, & fiunt sensuum vehicula. Galenus autem vult à cerebro nervos deduci, qui linguae pelliculam, quasi quibusdam ramis alligent, sintque instrumentum percipiendi sapes.

VIDELICET SI) Saporum singulas species exponit, eorū definitionibus depromptis ab ipsorum variis effectibus, qui in lingua, tanquā organo, spectantur. ubi diligēter obserua vulgo tradi septem aut octo saporum species: hīc vero Platonem, ut Galenus 38. cap. primi libri de Simplicium Medicamentorū Facultatibus interpretatur, duas

primum species constituere, sub priore austerum & acerbū secundum magis & minus differētes, sub posteriore sapes illis oppositos, nitrosum, salsum, & amarum, quibus deinde subiungit acrem, acidum, & dulcem. quod si quis rogauerit inter tot sapes, quinā extremorum, & quinam intermediorum rationem habeāt: Respondebis cum Aristotele, dulcem & amarum in duobus extremis consistere, cum Galeno acerbum & acrem tota regione aduersari, cum quibusdam recentioribus solum saporem dulcem medium esse. Sed ne hæc videantur inter se dissidere, adnotabis dulcem saporem rectè appellari medium, si saporis notionem sumamus penes conuenientiam substantiæ, quam ipsum sapidum habet cum organo gustandi: ea enim solum ia dulci reperitur. tum ab Aristotele dulcem & amarum rectè collocari in extremis, si saporum naturam consideremus penes sentientis voluptatem & dolorem. Nam dulce maximè delectat, amarum tristitiam maximè adfert: denique Galenum acerbum & acrem in extremis rectè constituisse, si maximam constrictionem, maximamque linguæ dilatationem consideremus.

QVÆ & illas purgant) Opusculo de oculis, saporum species & effectus explicat Galenus his verbis: Sapes autē sunt isti, dulcis, unctuosus, amarus, salsus, acutus, ponticus, stipticus, & acetosus. Ponticus coadiuuat linguam & premit, nō solum superficie tenus, verumetiam intrinsecus, unde obstruit & asperat. salsus lauat & mundificat. amarus magis salso mundificat, exasperat & excoriat. acutus mordet, pungit, & calefacit. acetosus sine calefactione. dulcis humectat & lenit asperitatem linguæ, atque delectatio-

IN TIMÆVM PLATONIS

nem tribuit.

QVANDOQVE vero) Ex acido sapore duplex affectio in lingua nascitur, ampula & bula. Nam cum sit frigidus astringit, & ampulam gignit plenam humore frigido, qui putrefactione inflammatus, in pus seu ulcus convertitur.

QVANDO vero) Saporis dulcis vires atq; effectus explicat, quibus adducti, superius diximus illū posse appellari medium saporem.

CIRCA narium) Odor ita saporem concomitatur, ut nihil odoriferum inueniri possit, quod non sit idem aliquo sapore præditum: unde pura elementa, ut saporis, ita odoris sunt expertia. Odoris tantum duas species agnoscimus, nempe suauem & molestum. Nam hic sensus est in nobis imbecillimus. molestus sua gravitate cerebrū offendit, totāque animam sensitivam turbat: suavis autē reficit atq; recreat. reliquas species à saporum differentiis petēdas existimat Aristoteles de Sēsu & Sensili. Odor à reliquis sensibilibus distinguitur, quod solus recta ad cerebrum feratur. unde solus hominem potest occidere, aut recreare. si enim fuerit bonus, nutrit illum spiritum, in quo animæ opus elucet: si vero malus, eundē destruit. Odoře solus homo per se delectatur, quoniā delectatio consistit in cognitione proportionis eorū quæ sentiuntur, quæ carent bruta animantia. nec certē talis oblectatio conueniebat eorum naturæ, quoniam picturis, sonis, aut odoribus allecta, facilē in laqueos incidissent: percipiunt itaque colores, odores & sonos: sed illis non oblectantur, neque alias voluptates recipiunt, quā quæ tactu percipiuntur, ut scilicet fame non pereant. generationem non asper-

nentur, & nocentia fugiant.

OMNISQVE odor) Odor proprie neq; est caligo, neque fumus, neque exhalatio, sed accidens sensibile inherens exhalationi, solétque hoc modo definiri: Odor est passio facta ex terrestri sicco sapido in humido aëreo vel aqueo, quatenus est odoris susceptivum.

HOC quidem disturbat) Iecur ab umbilico non longe abest, in quo pars quædam animæ principatū obtinet, quæ etiā molesto odore turbatur: vult itaque innuere Plato non solum olfactum, sed totum cerebrum, totamque animam sensitivam molesto odore offendi.

OMNINO igitur vocē) Sonus, qui solus inter omnia sensibilia mouet affectus, quia est cum manifesto motu, & in quo pene omnes homines conueniunt, quia est res simplicissima, duntaxat generalibus differentiis variatur, & beneficio aëris per aures ad cerebrū defertur: A cerebro ad animam sensitivam, quæ est in corde & iecore, idque per sanguinem, in quo sunt spiritus, qui sensuum sunt vehicula.

MOTIO quidē velox) Ab effectu vocem diuidit in multas partes, nempe in acutam quæ celerius auditum penetrat, in grauem quæ tardius, in magnam quæ acris & multa est, in paruam, quæ est exilis & subtilis, denique in asperam, quæ inæqualis & perturbata existit.

SEQVITVR quartum) Secunda parte quid esset aspectus, satis declarauit: postremo loco huius tertiæ partis de eius obiecto per definitionē & diuisionem tractat: unde tandem licebit cognoscere quomodo ab ipso patiatur.

QVOD varietatem in se) Huic consonum est quod scribit Aristoteles initio primi τὸ μετὰ τὰ φυσικὰ aspectum

IN TIMÆVM PLATONIS

plures rerū differentias nobis adferre: ubi poteris obseruare ipsum aspectum reliquis sensibus præstare ob sex causas, nimirū quod procul magis cognoscat, quod plura, quod exquisitius, quod celerius, quod sub pluribus differētiis, & quod diuinius. Nam & stellas percipit, & nullum corpus luce aut colore vacat, minutissimas etiam rerum differētiās comprehendit, communia sensibilia agnoscit, inter sentiendum nō patitur, solūque omnium est simillimus intellectui.

E T quæ sub eo sunt) Quidquid per se sub aspectum cadit, aut re vera est color, aut coloris principium: sunt autem prima principia coloris, lumen & perspicuitas, ex quorum permixtione corporis superficies redditur colorata.

E S T autem color veluti) Huic definitioni non admodum dissimilis est, quam tradit Aristoteles libro de Sensu & Sensili his verbis: Color est extremitas perspicui in corpore terminato. Alij hoc modo definiunt: Color est qualitas mixti corporis orta ex mixtione lucidorum cum obscuris: unde colliges calum & reliqua corpora simplicia non esse vere colorata. Nam Lunæ macula est luminis priuatio, aut partium raritas.

N V N C de coloribus) Ex Elementis ignis, aër, & aqua candore dicuntur affecta, quatenus sunt luminosa. Nā luminis copia est causa candoris. terram colligit Aristoteles sua natura albam esse ex calore cineris, qui maximè terreus est: quæ collectio viris eruditis non multum placet, quoniam in cinere & calce candoris origo potius igni tribuēda videtur. Itaque terra, sua natura, verius dicetur obscura & tenebricosa.

Æ Q V A L I A quidem) Maiora & minora intel-

ligit alba & nigra, quæ ad aspectum affecta sunt, quemadmodum calidum & frigidum ad tactum, & extrema saporis ad gustatum: unde quidam huius loci interpretæ aqualia male intelligit, quæ aspectu facillime comprehenduntur: cum præsertim Plato asserat eam sentiri non posse.

MOTIONEM profectò) Galenus libro octavo de usu Partium hunc locum sic explicat: Color splendidissimi obiecti vicinos radios dispergit, oculorūque meatus vi sua penetrat, ex qua penetratione, cum proprius oculorum humor comprimatur, lachryma gignitur: quæ à Platone dicitur corpus mixtum ex igne & aqua, ut innuat esse humorem quendam oculi inflammatione excitatum. existimavit Empedocles quemadmodum à lacte serum, sic à turbato sanguine lachrymas secerni: alij causas lachrymarum hoc modo explicant: in patientibus lachrymæ profluunt, quoniam in dolore cum spe contrahitur cor & cerebrum: unde per actionem caloris, quidquid est humidi, non solum à cerebro, sed etiam à toto sanguine exprimitur per oculorū fontes: quòd si spes desit, non solet lachryma excitari. In gaudio etiam contingunt lachrymæ, quia tunc extra fluit sanguis cum impetu. hinc præterea observare poteris suspiria & lachrymas lenire dolorem: suspiria quidem, quatenus educunt fuliginem ex dolore retentam in corde. Nam tum corpus facilius refrigeratur: lachrymas vero, quatenus exprimunt quidquid aquæ sanguineæ superest calefactum est, ut spiritus liberè permanere possint.

QVO autem mensura) Ut saporum, sic colorum species primariæ septem assignari solent, albus, sub quo flauus continetur, croceus, puniceus, purpureus, viridis, caruleus &

IN TIMÆVM PLATONIS

niger, ad quem fuscus reducitur: albedo est color multa luce circumfusus, visum disgregans: nigredo minima luce constans visum congregat: ex horum & luminis varia commixtione nascuntur omnes mediij colores: sed quæ mensura cernatur in singulis mixtionibus, solus Deus (inquit Plato) perfecte nouit.

AT si quis horum) Cum videamus plantarum, florum, fructuum, metallorum, lapidum, & aliarum rerum naturalium, ex parte nostræ cognitionis infinitos esse colores, colligere debemus mixtionum & temperamentorum modos esse infinitos, quos solus Deus nouit: adeò ut videri possit labor inutilis, si quis omnium rationem reddere nitatur: communem tamen rationem poteris proferre propriam mixti complexionem, quæ formam substantialem in certa materia consequitur.

HÆC sanè omnia) Hic suo more Plato quæ hactenus tractauit, ad primam causam reuocat, vultque ab ea omnia produci & fieri, sed ministerio secundarum causarum, inter quas in hominis productione hunc ordinem obseruant Platonici: primùm Deus qui semper est, mentem seu animam rationis participem creat, deinde iuniores Dii illam corpori coniungunt, illa tandem corpori sic coniuncta, vitæ & sensus particeps animal constituit.

DVAS enim causarum) Profert distinctionem causarum, quæ ad hominis generationem concurrunt: ubi causam necessariam intelligit proximam & maximè propriam, quæ spectatur in omnibus rebus naturalibus formæ cum materia necessitate coniunctis. causam autem diuinam intelligit Deum qui semper est, rerum omnium vltimum finem, in quo cum sint

rerum omnium ideæ: soli hi synceram beatitudinem consequentur, qui eius visione gaudebunt.

AT diuinam in omnibus) In hac vita existimat Plato eos potissimum esse beatos, qui in rebus omnibus, quantum natura patitur, causam diuinam agnoscunt, & in eius contemplatione delectantur: cui plane consentit Aristoteles primo & duodecimo Metaphysicæ, item decimo Ethicorum, ultimam huius vitæ felicitatem reponens in altissimarum causarum contemplatione.

Quarta pars Dialogi.

ARGUMENTVM QVARTÆ PARTIS) Ut secunda parte de Mundo intelligibili, & tertia de toto vniuerso sensibili, ita hac postrema parte eruditissime differit de homine, qui minor mundus dicitur: cuius cum duæ sint partes, animus scilicet & corpus, viam docendi facillimam ingressus, priori loco de corpore, de eius partibus & constitutione, de variis item affectionibus eius, & earum causis tractat: quibus subiungit explicationem earum virium animi, atque affectionum, quæ animo cum corpore sunt communes: neque omnino tacitus præterit aliorum animalium ortus causam.

QVONIAM vero) De hominis tanquam minoris mundi genitura dicturus primo loco ex superioribus hæc axiomata ad vniuersi generationem pertinentia repetit. Materia initio ordine caruit, & in formis quasi quodam casu delata est. Elementa distincta non erant, sed confusa. Deus

IN TIMÆVM PLATONIS

ille omnia mirabili consilio distinxit. ubi volunt Platonici confusionem illam non vere extitisse ante mundi generationem, sed potius cogitari. Nam ordine quodā prius confusum, deinde distinctum intelligimus.

ILLI igitur suum) Quoniam per actionem secundarū causarum disponitur materia ad suscipiendam animam rationalem, quæ immediatè ex nihilo à Deo procreatur: ideo eius procreationem Deo qui semper est tribuit: coniunctionem vero cum corpore diis iunioribus, & qua coniunctione statim anima sensitiva multis perturbationibus subicitur, quarum origo corpori debetur.

CÆTERVM ne diuinum) Ad tollendam confusionem inter partes animæ, Deus eas locis atque sedibus distinxit, reposuitque rationem in capite, tanquam in arce, concupiscibilem, tãquam abiectissimam, in iecore, & irascibilem tanquam mediam, in corde, quæ, quasi ministra, rationis iussa capefferet.

DISCERNENTESQVE sedem) Irascibilem facultatem, propter animositatem, cum viro cõparat: concupiscibilem vero, propter imbecillitatē, cum muliere: ubi nomine thoracis seu pectoris intellige illam partem corporis, cum Aristotele, quæ inter colli radices & ventrem sita, à dextris & sinistris costis componitur, in cuius sinistro paulò superius cor cõtinetur, in dextro autem pulmones paulò inferiores, per continuam expirationem & inspirationē cordis calorem refrigerantes.

QVOD etiã phrenas) Ratio huius appellationis, ut vult Aristoteles, est, quod hæc cartilago cordi prætedatur, in quo est prudētia, quasi domicilium. est autē diaphragma, quod

Latinis dicitur septum trāsuerſum, tenuiſſima membrana coſtas & muſculos interceptos operiens, dura, & ſenſus maxime particeps, de quo plura paulò inferius.

COR verò venarum originem) Si Galeno credamus, hic Plato venas accipit pro arteriis, quarum cor eſt vera origo, ſicut iecur venarum & ſanguinis: fortasſe tamen hic Plato exiſtimat cor eſſe fontem ſanguinis, quatenus calorem ſubmiſtrat, cuius beneficio in iecore conficitur ſanguis.

SI quid extrinſecus) Attingit duo genera affectionum, quæ ſolent rationem turbare: unum ab obiecto externo, alterum ab ipſa vi appetendi, quibus, ſi ratio aſſentiatur, iraiſcibilis etiam facultas conſentit.

PULMONVM tegmen) Pulmones habent tria genera vaſorum, unum ad ſiniſtrum cordis ventriculum, per quod ad ſui alimentum ſanguinem hauriunt: alterum ad dextrum, per quod ſpiritum emittunt ad cordis refrigerationem: tertium pertinet ad fauces, per quod externum aërem admittunt per aſperam arteriam, & internum emittunt.

VT ſpiritu potuque hauſto) Non fuit tam imperitus Plato, ut putaret cibum & potum ad pulmones deferri, ſed vult innuere ex ipſa potione, per fauces & aſperam arteriam, in ipſos pulmones aliquid diffluere.

POSTREMO eam animæ) Sedes facultatis concupiſcibilis eſt iecur, ad quod cibus maceratus, & in vetriculo concoctus, ac deinde in chilum conuerſus, tandem demittitur, atque ibi ſanguis factus, per cōcretionem quatuor humorum in omnes venas diſtribuitur, ad ſingulas partes corporis alendas: unde medici aſſerunt iecur eſſe primam & principem nutriendi officinam. quod ingenita ſibi facultate

IN TIMÆVM PLATONIS

sanguinem efficiat & proferat per concoctionem ali menti, quod ad ipsum per venas mesaraicas deuehitur.

QVONIAM verò videbat) Vt tradit Aristoteles, singulis noctibus per concoctionem & digestionem alimenti, fit quatuor humorum secretio, ex quorum prius confusione, & intemperata constitutione, appetentia vehementius concitatur, percipitque varia & terribilia insomnia, pro humoris abundantia.

QVANDO CUNQVE cognata) Cū bilis, quæ propter nimium calorem est amara, copiosior sanguini admiscetur, tum amaritudine appetitus concitatur. cum vero per caloris & humoris rectā temperiem sanguis purior redditur, tum ipse sua dulcedine lenit atq; mitigat appetitum.

VENAS quæ portæ) Infra in caua parte iecoris est meatus qui porta vocatur, à quo venæ mesaraicæ, & aliæ quædā propagantur. appellatur autē porta, quoniam, ut inquit Galenus, per talem meatū chylus in hepar inuehitur.

ADEO ut etiam in somno) Ex hoc loco duplicem insomniij formam collige: vnā ipsius concupiscentiæ, quæ in iecore residet, & nascitur ex humorum in vètriculo subsidentium intemperie & copia, quæ phantasiam liberam relinquit, sed rationem & irascibilem facultatem impedit: tum enim turpes & confusæ imagines inuehantur. Alteram rationis propriam, quando scilicet ligatis sensibus, ipsa ratio corporis obstaculo liberatur, redditurque plane intelligibilis, per quam futura prævidentur, & diuinatio appellari solet. Caterum has insomniorum formas in iecore constituit Plato, quoniam per somnium calor illuc diffunditur, qui imagines excitat, & ad cerebrum effert.

QVOD autem dementia) Quoniam in somniis, quando ligatis & sopitis sensibus homo extra se positus videtur, contingit insomnia fieri & vaticinationes: ideo hic Plato ea asserit, à Deo qui semper est, data esse humane demētiae.

HINC lex iubet) Vitæ priuationem poteris intelligere altissimum soporem, in quo magna humorum copia grauat corpus, & mens ipsa seu ratio sepulta videtur: ita ut nullum vaticinium, nullumque insomnium, nisi maxime obscurum, appareat.

PROXIMUM huic) Quemadmodum vesica fellis est receptaculum flauæ bilis, ita lien est receptaculum atræ bilis, & iecur puri sanguinis: Ut igitur purior sanguis in singularum partium nutritionem mittatur, iecori adiectus est lien, qui sanguinem crassum, & bili atra refertum, à iecore sugat: hinc enim insita facultate qua sibi gratus est & suavis attrahit & in se recondit, ut ex tenuiore portione alatur, crassiorem verò in os ventriculi mittat.

QVARE qui vaticinia) Conclusio est: ubi diligenter obseruabis, pro consensu inter Platonem & Aristotele, sensitiuam & rationalem animam referri ad rationem, vegetatricem & altricem ad concupiscibilem, motionem denique ad irascibilem. Nam sensus & rationis vires in cerebro maxime spectantur, principium motus est à corde, si Aristoteli credamus, nutriendi officina, ut superius diximus, est ipsum iecur.

COGNOSCEBANT illi) Paucis attingit usum intestinorum: ubi obseruabis ea sinuosa esse, & in orbem flexa, ut cibum retinere & coquere possint. si enim recta essent, succum non possent continere: & proinde oportet

IN TIMÆVM PLATONIS

ret hominem, more quarundam belluarum, & plantarum, cibo & potui perpetuo inherere, adeò ut philosophia & musis, sine quibus homo non multum differt à brutis animalibus, nihil omnino laboris impendere liceret.

OSSIVM verò) Vt vult Aristoteles, sanguis est initium constituendi corporis: medulla sanguineam habet naturam, differtque à sanguine modo concoctionis, per quã fit coloris mutatio: proinde hic existimat Plato ossium originem medullæ ascribendam esse, cui consentire videntur anatomici, asserentes omnem medullam factam esse ossis nutriendi & reficiendi causa.

SVNT quidem) Quoniam superius elementorũ constitutionem geometricis figuris demonstravit, ideo ad eas alludens, reliquam rerum compositionem ex elementis explicat, quibus vult primũ innuere medullæ naturam ex humido & calido temperatã esse, ex qua deinde reliquæ corporis partes cõstituuntur. quod verum esse potest, si præsupponas primam generationem ex semine in matrice, aut nomine medullæ intelliges semen. Nam ante primam generationẽ in utero, nõ erat medulla, ex qua fœtus produceretur.

ET illa quidem) Etiam si à Platone cerebrum medulla dicitur, quod medullæ quadamtenus cõditionem subeat, tamen ab ipsa reuera differt: non enim ossis gratia concessum. illud sic ab anatomicis describi solet. Cerebrũ est membrum illud, à quo nerui, tum motus, tum sensus ministri ortum habent, in celsiore corporis parte residens, intra calvariam conclusum. sua natura frigidum & humidum, cuius tota moles tribus quasi specubus est discreta, nempe prona, auersa, & media.

OS vero ipsum) Calor agēs in humidam materiam terrestri concretioni admixtam, eam cōstringit, & solidam efficit, adeò ut tandem plane terreā induat naturam, & in ossa conuertatur, quam ossium confectiōem hoc loco innuit Plato. unde ossis talē descriptionem colligere poteris: Os est solida & durissima pars corporis, ex humida medulla substantia per actionem caloris indurata.

HVIC angustos reliquit) Explicatio est originis illius medullæ, quæ in dorso continetur.

ARTICVLOS insuper) Intelligit nodos vertebrarū, qui vinculis suis inter se cōnexi & coniugati tunica extrinseca integuntur, & firmissime colligantur.

ARBITRATIVS vero ossiū) Ne ossa, quæ, ut inquit Galenus, sunt in corpore tanquam murus, inter se collisa comminuerentur, Deus ea nervis colligauit, ut commodius posset moueri animal per variam membrorum inflexionē. ubi obseruabis nervos molliores à molliore parte cerebri originem habere, quales sunt, qui sensibus accommodantur: duriores vero, à duriori parte cerebri, & à medulla spinæ dorsi, à qua nervorum viginti nouem coniugationes promanant: nimirum octo à ceruice, à dorso duodecim, à lumbis quinque, ab osse sacro quatuor. Nam eo usque protēditur spina dorsi. Porro illud os dici sacrum putatur, quod tempore partus aperiatur diuinitus, & educto fœtu, occulto naturæ artificio, solide scat.

CARO vero tegmē) Vniuersus carnis ambitus ab eruditioribus anatomicis in tres differētias distribui solet, unā musculorum, quæ proprie caro dici solet, alteram glandularum, tertiam viscerū. Hoc loco duntaxat primæ usum ex-

IN TIMÆVM PLATONIS

plicat Plato. omnium autem sic accipies usum, quædam caro corpus, quòd alioqui esset sinuosum, implet, & ab ingruentibus malis tutum reddit: alia fœtui generando & conservando utilis est: quædam emolliendis nervis, qui validis motibus sunt destinati, cōducit: alia ossibus quæ sunt siccissimæ composituræ, cum opus est, substernitur, ne durum duro collidatur: alia omnino necessaria ad vitam: alia denique data est, ut dentes cohæreant, firmenturque radicibus.

ACVTO illis salsoque) Calor si vehemens fuerit, amarum aut salsugineum humorẽ efficit: itaque ex sanguinis, quo caro constat, concretionem gignitur succus amarus.

NATURAM vero) Inter carnem & ossa nervi mediam quandam naturam sequuntur. Nam quatenus molles sunt & flexibiles, cum carne consentiunt: quatenus vero ipsa sunt duriores, ad ossium naturam quodammodo accedunt.

QVOD igitur) Ossium duo genera constituit, unum eorum, quibus quædam vis animalis inest: alterum eorum quæ ipsa carent, quæ multitudine & paucitate carnis hîc secernuntur.

NERVOS) Hinc agnosce ex Platonis sententia, quem Galenus sequitur, nervorum originem esse à cerebro, etiamsi Aristoteles voluerit eam esse à corde.

DENTIBVS) Dentes sunt quibus in ore cōstrictis manditur, extenuatur, molitur, & stomacho preparatur cibus: quorum etiam non est mediocris usus ad vocis explanationem, quos Homerus ad compescendam garrulitatẽ homini datos assererat. Eos duos tricemos plerunq; habemus, quatuor infra supràque, qui primores vocantur, anterieus pro-

ferimus: deinde caninos utrinque duos, ut escas paulo duriores diuideremus: maxillares postea ab utroque latere quaternos, aut quinos: intimi autem, qui genuini vocantur, in extrema gingiua nouissimi in homine gignuntur.

EFFLUXIONVM omnium) De lingua sic philosophantur naturales. lingua ori indita, explanata distinctaque vocis fictrix atque moderatrix, mentis & voluntatis nuncia est: eadem sapes diiudicat, eximio & voluntario gustandi sensu prædita, cum eius substantia rara atq; laxa, ut facile imbuatur ex humore, qui saporum est vector. Cæterum qua figura constet in omnibus animalibus, quare illis data sit, quæ animalia debilem, quæ validam, quæ exiguam, quæ prælongam, quæ absolutam, quæ inexplanatam habeant, copiosissime docet Aristoteles decimo capite 2. de partibus animalium.

LABIIS) Ut tradit Aristoteles decimosexto cap. lib. 2. de partibus animalium, homini labia data sunt, partim ad dentium tutelam, partim ad efformandum sermonem.

CAPVT præterea) Profert finem atque usum cutis capitis, quam Aristoteles tertio cap. 5. de Generatione Animalium asserit in homine esse crassissimam, & humoris plurimum continere, atque hanc ob causam hominis capillos longissimos crescere. Nam quantitas & qualitas humoris prohibent celerem exsiccationem, eam tamen, pro corporis magnitudine, in reliquo corpore, tenuissimam esse, adeo ut non possit esse causa coloris pilorum, quemadmodum reuera est in cæteris animantibus.

CAPVT præterea) Caput carne quadam tenui & spongiosa ornatum est, partim ut caluaria integatur, partim

IN TIMÆVM PLATONIS

ut ab iniuriis externis defendatur.

CARNE igitur) Hinc possis colligere quādam descriptionem ipsius cutis, & generationem membranarum, quibus cerebrum & caluaria intus & extra integuntur. Item unde huiusmodi membranae alimētum accipiant, nimirum ex cerebri humore. Caterum in ipsa caluaria tres præcipuæ sunt suturae, lantoides, coronalis, & tertia utramque connectens, per quas fuliginosorum excrementorum crassiores partes emittuntur.

IUNCTVRARVM verò species) Vt tradit Aristoteles, quibusdam nulla inest iunctura, fœminis tantum una, viris plures, ex quarum diuersitate hic colligit Plato multitudinem & paucitatem alimoniae.

HANC omnem) Paucis attingit causas generationis capillorum, ubi præterea notabis, ex quarto capite secundi de Generatione animalium, pilos, & eorum cognata omnia quandiu insunt, tandiu incrementum recipere, & magis, cum corpora agrotant, aut senescunt, quoniam tunc plus excrementi remanet: minus enim alimenti in partes præcipuas mittitur: unde etiam videas defunctorum pilos augeri, non tamen nasci.

SED propter coagulat.) Huic consonum est quod Aristoteles tertio capite quinti de Generatione Animalium scribit his verbis, Aculei autē, & pili, & reliqua generis eiusdem, ab excremento nascuntur: duri vero & rigidi efficiuntur, propter frigus & gelu. Ceterū philosophi pilorum duo genera agnoscunt: unum cōgenitum, alterum post genitum: prius cilia, supercilia, & capillos complectitur: posterius illos pilos qui in mento, axillis, & partibus pudendis nascuntur.

appello cilia illos pilos qui hærent extremo ambitui palpebrarum, tanquam vallum quoddam prominens.

E A vero quæ) Digiti dicuntur, quod eos natura optime digesserit, quorum compositionem non perfecte hic attingit Plato. Nam non solum osse, & nervo, & pelle constant, sed etiam venis, membranis & ligamentis. ubi observa manus in plures digitos factam distributionem, ut cuiusque figura molem comprehenderet: eos item factos inæquales, ut per manus inflexionem æquales redderetur, & aptiores ad comprehendendum.

VNGVIBVS ornauerunt) Ungues digitis adiiciuntur, partim ad ornamentum & pulchritudinem corporis, partim ad iuvandam & confirmandam precipuam actionem digitorum, & totius manus, quæ comprehensio dicitur. eorum substantia mediam habet naturam inter nervos & ossa. Aristoteles decimo capite quarti de Partibus Animalium, existimat homini datos esse ungues, duntaxat gratia operimenti, reliquis vero animantibus etiam propter alios usus.

INigne ac spiritu) Libro de longitudine & breuitate vitæ, vult Aristoteles hominis vitam in humore & calore consistere, ipsumque humorem esse pabulum caloris, qui iam ab ipso consumeretur, nisi per susceptionem alimenti instauraretur. Itaque vim altricem homini indidit Deus, cuius sedes precipua est in hepate, cui ut alimentum subministraret, aliud, inquit Plato, animal plantavit, domesticas nempe herbas & arbores.

QVAS I animal quoddam) In ipsis plantis videtur quippiam inesse, quod proportionem correspondeat ei cognitioni, qua

IN TIMÆVM PLATONIS

unum assumimus, alterum respuimus: proinde plantã quasi animal vocat, & paulò inferius vere animal dicit: quoniã viuere videtur esse actio animalis propria. Caterum plantarum vigor tam est admirabilis, ut quidam nõ dubitarint illis non vitam modò & quandam animam ingentem tribuere, sed & sensum, in quibus precipui Anaxagoras, Empedocles, & Democritus numerantur, quos libro de Sensu & Sensili, & libro de Somnio & Vigilia, reprehendit Aristoteles.

T A L E S sunt domesticæ) Agrestes plantæ sicciores sunt domesticis, cortice asperiore, foliis & fructibus frequentioribus, sed minoribus, & minus suauibus, magis tamen odoratis.

T E R T I A animæ species) Hæc tertia animæ species viuētibus data est, ut alimenta semper necessaria appetat, atque recipiat, receptos concoquat, cōcoctos in totius corporis nutritionē distribuatur, ut seruato corpore vita conseruetur per continuam substantiæ fluentis instaurationem.

D I A P H R A G M A) Apud Galenũ decimoquarto cap. quarti lib. de Vsu Partiũ, Diaphragma dicitur quasi discrimen superiorum viscerum, ab inferioribus. decimoquinto cap. quintilib. eiusdẽ operis, sic scribit: Muscul⁹ quidam est magnus ac rotundus, quem iure Diaphragma nominant, ut qui spiritus instrumenta discludit ab alimenti instrumentis. cap. tertio lib. quinti de Locis affectis contra Aristotelem ita scribit: Aristoteles autem hanc animalis particulam subcincturam appellat, nescius ipsam magnæ & perquàm necessariæ actioni in animalibus esse destinatam, est enim spirationis instrumentum.

CVI opinio) *Opinio, ratio, & mens proprie sunt eius animalis, quod ratione utitur, facultas concupiscibilis, sedem habens in iecore nō est dissimilis ei animæ, quæ in plantis viget: Itaque rectè dicitur illis omnibus priuata.*

CV M vero) *Quemadmodum in plantis anima vegetaria non est causa motus, qui loco accommodatur, sed nutritionis & accretionis: ita facultas concupiscibilis, quæ in iecore sedem habet, ubi externum motū intelliges eum, qui loco accommodatur, domesticum vero accretionem, alterationem, & nutritionem.*

TV M hæc omnia) *Cū nuper explicaret nutritionis necessitatem, & vim altricis facultatis, eam cum plātis comparabat: hīc nutritionis modum & instrumenta explicans, rursus eandem comparisonem sequitur, vultque, ut in hortis plantæ per canales humore irrigantur, quo fouentur & nutriuntur, sic corporis singulas partes per venas sanguine irrigari & nutriri: Itaque de ipsis venis pauca quædam tradit. ubi observabis quid sit vena: nimirum pars simplex, spermatica, una tunica instructa, mediocris consistentiæ, sanguinis substantiam continens, à iecore in omnes corporis partes diffusa, ut alimētum in ipso iecore preparatum in singulas partes deferatur. secundo memineris, quod superius admonuimus, Platonem cum veteribus venas ab arteriis non seiungere.*

PRINCIP IO meatus) *In hunc locum sic scribit Galenus: ab hortorum exemplo canalium appellationem ad venas transtulit Plato: maximarum autem venarum meminit, à quibus omnes, quæ in toto corpore sunt oriuntur, & eas dorsales appellat, quoniam per totum dorsum ab inter-*

IN TIMÆVM PLATONIS

nis ipsius regionibus ostenduntur: ac certè vera dicit, cum vasa, quæ sunt in dorso, venas appellat: sic enim ab antiquis arteriæ vocabantur. sed non rectè, quòd ex gemina corporis parte colligat duas venas. Nam vasa non sunt eiusdem speciei, & ambo sunt in media spina, ita tamen ut caua vena trunco unum per mediũ diaphragma ad cordis dextrum ventriculum transferatur, alterum vero ad ingulum, caput, & humeros.

MEDIAMQVE medullam) Veterum & Hippocratis opinio, quam hìc sequitur Plato, existimavit semen à dorsi medulla ad vasa spermatica descendere: vel fortasse medullam appellat genitalem, quoniam superius tradidit omnia ex medulla gigni.

QVASI declivis effusio) Hanc declivem effusionẽ non probat Galenus, quoniam sublimiores partes, quæ sunt circa collum & caput, etiam per venas nutriuntur: putatq; Platonem multa ignorasse, quæ ex anatomia proficiuntur.

POSTHÆC parientes) A iecore, quod in dextro latere consistit, vena caua originem habens, in duos ramos dividitur, quorum unus ad dextrum cordis ventriculum, alter ad ingulum & caput mittitur: quam missionem hic Plato vocat dispersionem à dextris & sinistris: atque huius duas causas finales profert, unam ut per ipsam caro capitis reliquæ alligaretur: alteram ut spiritus vitales undiq; diffunderentur ad sensum efficiendum.

POSTQVAM NERVIS quidem) Hoc loco duarum rerum ignorantiam adscribit Galenus Platoni, nimirum quòd nõ noverit in capite esse nervos voluntarios & ligamentales, & quòd non intellexerit sensum fieri per

neruos, sibi cum veteribus medicis etiam persuaserit fieri per venas.

HINC verò aquæ ductum) Persistens in eadem similitudine, aquæ ductum intelligit sanguinis delationem per venas, quæ quomodo fiat, hic explicat: nimirum spiritu unâ cum calore per ventrem exeunte, ac deinde secum contractas alimenti particulas asportante.

QUÆCUNQUE ex minutioribus) Quia initium alimenti primis qualitatibus fert acceptum, suo more elementa primum inter se comparat per dissimilitudinem: deinde cum sanguine, qui iam in hepate est elaboratus. Nâ sicut ignis sua subtilitate cetera penetrat, ita sanguis in hepate elaboratus, beneficio caloris & spiritus, per venas in omnes corporis partes transmeat: venis enim, quæ sunt sanguinis receptacula, annexæ sunt arteriæ, quæ sunt animalis spiritus vehicula, & adiumenta quadam, ut in omnem partem deuehatur sanguis.

HIS igitur usus) Vult innuere Plato beneficio caloris, quem propter originem suo more ignem appellat, cum spiritu comprehenso in arteriis, sanguinem in omnes partes deuehi.

RETE enim quoddam) In hoc dialogo tria potissimum capita multis obscuritatibus sunt inuoluta: primum de Anima Mundi, alterum de Elementorum Constitutione, tertium hoc de Cōcoctione, Digestione, & Respiratione: p̄ cuius intelligentia animaduerte Platonem fingere duas sagenas seu nassas, maiorem & minorem, ut maior sit bicornis, minoremq; cōtineat, & ab utraq; rete extēdatur oblongū vsque ad os maioris, ut piscibus pateat aditus duplex: tum ipsum

IN TIMÆVM PLATONIS

Platonem velle corporis humani exteriorem cutem similitudine consentire cum maiore sagma, cum minore vero vasa in ambitum corporis comprehensa. Nam sicut maior minore continet, ita cutis vasa interiora: & sicut per duplicem aditum pisces ingrediuntur, sic per os hominis, & per os ventriculi, & per arteriam asperam, alimenta & spiritus recipiuntur. Cæterum hic admonet Galenus eum, qui nunquam eiusmodi sagma viderit, non facile posse hunc locum assequi: attamen quodammodo iuuare posse, si loco earum calathos sibi proponat, basi minime perforatos, & supernum osculum refferatum habentes.

E X aëre atque igne) Nomine aëris intellige spiritum vitalem: sicut nomine ignis calorem internum: his enim verborum inuolucris vult innuere Plato totam corporis humani capacitatem, in qua sunt viscera, spiritu & calore, tanquam rebus tuendæ vitæ omnino necessariis, repletam esse.

QVORVM alterum bifariam) Intelligit asperam arteriam, per quam fit respiratio, quam ideo bicornem, aut bifariam diuisam appellat: quoniam, ut paulò inferius docebit, respiratio tum per os, tum per nares fieri solet.

VELVTI funes per totum) Intelligit venas & arterias, quæ quasi funes per totum corpus usque ad extrema diffunduntur.

INTERIORA igitur ipsius) Vult calorem natium magis internum esse, quàm spiritum: ubi obseruabis medicos agnoscere duplicem calorem natium, unum fixum, atque singulis partibus insitum: alterum fluentem, & à corde in omnes corporis partes promanantem.

DE MV M HÆC) Hic situm & sedem explicat illarum partium, quæ sunt aëris & ignis conceptacula ad nutritionem & respirationem prorsus necessaria: ubi aspera arteria, gula pulmonis, ventriculi & intestinorum inuolucca concipienda sunt, velut minor sagena totius corporis, quasi maioris nasse ambitu comprehensa.

Cum vero connexum) Huius loci sensum sic accipies: Duplex fistula à faucibus demittitur, una in pulmonem, quæ aspera arteria dicitur: altera in ventriculum, & gula nuncupari solet. Priore ad pulmonem diuehitur aër, ut cordi, à quo sanguinem accepit, parem gratiam referat. Posteriore alimēta in ventriculū deferuntur. prior externa quadam ligula clauditur, cūm potum cibūque assumimus: ne ex ore in ipsam pulmentum quippiam aut esculentum procidens, in pulmonem delabatur, qui adeo morosus & delicatus est, ut aërem recipiat, præterea nihil: adeo ut si panis mica vel tantillum quippiam aliud aëre paulò densius deciderit, mirum quàm tussis acerba exagitet fauces: unde nō aliā ob causam Anacreontem interuisse arbitratur, quàm quòd, dū liberius Baccho indulgeret, acinus vnae passæ diuerterit in arteriam. Fabium etiam Pratorem repente fati cōcessisse, quòd in lactis haustu, in arteriam pilus aliquis deuolarit. & quia dum inter pocula colloquimur, interdum accidit, ut in arteriam diuertant, quæ in stomachum ferri oporteat, monachorum familiæ rectè instituerunt, ne quis in cæna ullo modo loqueretur: quanquā satis scio præcipuam silentij causam esse, ne sacra scriptura lectio non omnibus satis audiatur. Caterū si tātum periculum agnouisset Plato, nunquam asseruisset per asperam arteriam potum & aë-

IN TIMÆVM PLATONIS

rem in pulmones delabi: est enim potus aëre densior.

P E R arterias) Arteria, ut tradunt medici, est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusi que cum sanguine, in quo plus est spiritus & minus sanguinis: unde inter venas & arterias duplex discriminē observant, unū quod vena plus habeat sanguinis, & arteria plus spiritus coërceat: alterum, quod vena unica tunica, arteria verò gemina cōduplicetur.

ALTERA M vero) Si Galeno fidem adhibeas, hic locus hoc modo intelligendus est, externus corporis ambitus à colli radicibus usque ad genitalia, quoniam internam capacitatem, & viscera complectitur, magnæ cuidā saginæ rectè cōparatur, cuius motus duplex est, unus respirationi, alter nutritioni accommodatus.

R E T E verò) Nomine retis hoc loco Platonici intelligunt asperæ arteriæ & gulæ complicationem, quæ, cum sint raræ & molles, facile dilatantur & contrahuntur, adeò ut absq; dolore fiat respiratio, & alimenta recipiantur.

SUCCESIONE continua) Hic vult innuere calorem paratum esse ad concoctionem & digestionem alimentorum.

I N utramque partem) Non solum per asperam arteriam, sed etiam per gulam, unà cum alimento ingreditur aër, qui pellens ipsum alimentum, vim attrahendi quonam modo adiuuat.

I T A Q V E donec mortale) Nutritionis & respirationis tanta est necessitas, ut illis cessantibus statim intermoriatur animal. unde Aristoteles inter nutritionem & accretionem hoc discrimen constituit, quod animal nō nisi ad

tempus accrescat, nutriatur verò necessario quandiu vivit.

QUANDO enim expirante) Explicat quod superius per involucria tradidit, quomodo fiat nutritio ad instaurandam substantiam, quæ perpetuo fluit. ubi apertissime demonstrat quæ sint propria munera caloris natiui, nimirum liquefacere, id est concoquere alimenta, ea in particulas distribuere, & per venas singulis partibus corporis alimentum partes convenientes destinare.

SED videamus iterum) Hæc Platonis de respiratione documenta diligentissime examinantur à Galeno sub finem octavi libri, de Placitis Hippocratis & Platonis, ubi apertissime docet quanta dissensio, & quanta consensio hac de re inter ipsos habeatur.

QUIBUS causis respiratio) De Respiratione, quam Democritus & Leucippus asseruerunt causam vitæ, & quam Aristoteles potissimum ad duos usus animalibus datam esse voluit, videlicet ad temperandum calorem internum, & ad vocis procreationem, hæc pauca ex sapientissimorum physicorum sententia accipies: Respiratio est voluntaria animi actio ad vitam animalis aëre fouendam, quæ data est animalibus, primum ad refrigerandum corpus, & internarum partium corporis calorem, ne omnem humorem absumat: deinde ad nutrimentum vitalis spiritus, qui aëre externo fouetur: tertio ad exhalationem crassorum spirituum sanguinis per expirationem. Respirationis duæ sunt partes, inspiratio & expiratio ad intromittendum & expellendum aërem: inspiratio temperat ardorem cordis, expiratio verò ipsam purgat, dum fumosa excrementa expellit. Respirationis materia est aër externus, organa vero sunt pulmones &

IN TIMÆVM PLATONIS

aspera arteria: de qua respiratione quæ à Platone traduntur, quatuor nominibus ab Aristotele reprehenduntur. Primo, quòd de eo in genere differit, quasi omnia animalia respirent: secundo, quòd inspirationem expiratione priorem senserit: tertio, quòd finem respirationis non exposuerit: postremo, quòd neglexerit eam respirationem quæ sit per singulos corporis meatus: quæ reprehensiones, si Platonis veram sententiam exquiras, aut meram calumniam redolebunt, aut solum sensum popularem explodere videbuntur. Respirationis & pulsus arteriarum propter eundem usum data sunt animali, sed distinguuntur, quòd respiratio procedat ab animalis facultate, & sit libera: pulsus autem à vitali facultate, ita ut sit continuus & minime liber. non tamen more inambulationis dices respirationem liberam: nam affectibus corporis subiacet, non minus quàm excrementorum retentio.

ID QVE reti sagena). Cōtinua expirati calidi spiritus & inspirati frigidi aëris vicissitudo, est causa respirationis, per quam animalis vita præservatur, aliàs enim nimio caloris ardore statim humidum primogenium absumeretur.

QVINETIAM caussa) Exemplis non admodum apertis causam & modum respirationis docet: ubi observabis electrum latinis vocari succinum, quod confractione calefactum attrahit paleas & alias res leves: Heracium vero lapidem appellari. vel ab Heraclea urbe, vel ab Hercule qui monstra domuit. observa item Platonem, per huiusmodi exempla, voluisse significare reciprocum motum aëris per inspirationem & expirationem.

DVM videlicet) Profert alium usum ipsius respira-

tionis, vultque eius beneficio iuuari concoctionem alimenti, & eius commutationem in sanguinem, præterea ipsius sanguinis exportationem in omnes corporis partes.

AT IDEM) Confectionem sanguinis, quam Plato vult esse pabulum omnium partium, & causam coloris eius, paucis ita accipies: Cibus primū maceratus & potioni admixtus, in ventriculo concoquitur & liquefit: deinde eius succus ad ieiunum intestinum deriuatur, ex quo ad iecur tanquam ad radicem multæ venulæ protenduntur, per quas ille succus tenuior factus ad iecur peruenit, ubi naturali calore elaboratur, & in sanguinem conuertitur, induitque colorem ipsius iecoris, quod videtur esse quasi quidam sanguis concretus. cæterū, quemadmodū superius docuimus, priusquam sanguis mittatur in singulas partes nutriendas, humorum fit secretio: atra bilis in lienem, flaua bilis in vesicam fellis, pituita vero unā cum sanguine fertur.

MODVS autem impletionis) Vult Plato quemadmodum & Aristoteles nutritionem, quam certo tempore sequitur accretio, à simili fieri: nam licet initio dissimile sit alimentum, in fine tamen per variam concoctionem & elaborationem, simile redditur. Cæterum hanc comparationē cum vniuerso, non ita accipies, quasi ipsum accretionis aut nutritionis sit particeps, sed duntaxat ratione transmutationis, quæ inter ipsa elementa spectatur. Nam sicut portio aquæ conuersa in aërem, statim locum ipsius aëris petit, ita alimentum conuersum in sanguinem, defertur in illas partes, quarum naturæ consentit.

RECENS igitur) Quemadmodum nomine triangulorum intelligit primas qualitates, ita per eorum stru-

IN TIMÆVM PLATONIS

Etiam innuit ipsarum connexionem & admixtionem.

QVID QVID enim) *Vt tradit Aristoteles lib. de Vita & Morte, mors est naturalis caloris extinctio facta propter temporis præteriti longitudinem. est enim propria & absque dolore, quoniam tunc nulla passio violenta cōtingit: imò aliquādo sensus nō percipitur egressus animi à corpore.*

MORBI autem) *Cum mortis duo sint genera, illud quod violentum est, non raro à morbo proficiscitur: Itaque data occasione, ne quid in explicanda natura hominis prætermisum esse videatur, paucis animi & corporis morborū causas exquirat, primūque repetit corporis humani constitutionem ex quatuor elementis per qualitatū admixtionem, quarum optima temperies est sanitas, aut potius causa sanitatis, intemperies vero causa morbi. unde morbus alius est simplex ex unius qualitatis exuperātia, vel defectione: alius cōpositus, cum plures qualitates per excessum, aut defectum à modo recedunt: & rursus utriusque partis varij sunt modi ex varia abundantia & defectione.*

HORVM non naturalium) *Platonem hoc loco reprehendit Galenus, quoniam, ut pulchre docet Hyppocrates, non sunt ipsa elementa, quæ in viuentium corporibus transmutantur, sed potius humores quatuor, qui ex ipsis elementis per media alimenta gignuntur, quos vult ipse Galenus actū esse in corpore, ipsa vero elementa potestate: cui cōsentaneum est quod scribit Aristoteles tercio capite tertij de Celo, in carne, in ligno, & consimilibus ignem atque terram inesse potentia.*

EXCESSVS defectūsque) *Duas potissimum causas morborum agnoscit, defectum & exuperātiā. Nam,*

ut tradūt Hyppocrates & Galenus, his duobus maximè labefactatur qualitatū recta tēperies: subiungit & tertiā causam, nempe translationem & vicissitudinem qualitatū, aut vnius humoris in alteram commutationem.

SOLVM MODO vero) Ex intemperie, seu temperatione vitiata nascitur morbus, non tamē statim interiit animal, nisi temperamentum omnino tollatur.

EX secundis quoque) Explicatis causis morborum simplicium, subiungit causas mixtorum. ubi vult ex humorum intemperie, quibus partes similes constant, morbos cōpositos nasci.

SANGVIS praterea) Existimat Galenus sanguinē hīc non rectē adiici, quoniam, cum sit vnus ex quatuor primis humoribus, verius ad primam, quā ad secundam cōstitutionem pertinet.

QUANDO videlicet) Si in viuēte perturbetur ordo partium similarium, & vitietur ordo partium, & temperamentum, graues inde morbi nascuntur. Ceterum partium similarium generatio, quam hic tradit Plato, Aristoteli probatur: sed eā nō probat Galenus libro de Semine.

QUOD rursum) Modum & materiam explicat, quibus medulla gignitur, nutritur, & fouetur. ubi obserua Platonem alimentum vocare genus triangulorum, ut eius simplicitatem innuat.

QUATENVS Igitur) Quæ nostræ naturæ sunt similia & consentanea. sanitatis causæ efficientes & conseruantes existunt, contraria vero morborum: Itaque statim subiungit communes causas morborum, ubi nomine carnis eliquatæ, intelligunt Platonici humorum massam corru-

IN TIMÆVM PLATONIS

ptam, & per sapores, quatuor humores, per diuersos colores, varietatem atque intemperiem humorum: denique nomine sanguinis, non verum sanguinem, sed potius serum eius.

QVÆ quidem) Apertior est explicatio corruptionis humorum: ubi vult sanguinem vitiatum per admixtionem aliorum humorum, omnino ineptum esse ad nutriendum, & sanitati permultum detrimenti afferre.

NATVRALI) Malitia omnium humorum temperiem interdum sic perturbat, ut ipsam totius dissolutionem atque interitus sequatur, nisi aliquis humor suam integritatem seruans, dissolutioni resistat.

PORTIO nanque) Vult innuere melancholiam seu atram bilem ineptissimam esse ad concoctionem, nec posse in alimentum conuerti, si putrescat: ubi quadam similitudine, vel facultate, humorum mixtionem appellat carnem.

TVM quidem) Humor melancholicus natura non est acidus, neque salsus, sed amarus: verum quando flaua bilis calore exusta in ipsum conuertitur, tum priorem amaritudinem perdit, & fit acidus.

TVM vero) Vt sanguis sit benignum alimentum, non oportet ipsum omnino purum esse, sed habere reliquos humores mediocriter sibi admixtos: quod si quis nimius fuerit, inde morbus nascetur.

PRÆTERE Aflauus) Existimat Plato flauam bilem, quæ sapore amaro prædita est, gigni ex leuissima parte decocti alimentum, cum in ipsa humorum permixtione à nimio calore nimiaque siccitate putrescit, ubi nouam carnem intelligit portionem Chili, quæ cum deberet in alimentum

conuerti, in hepate putrescit.

VEL medicus aliquis) Hyppocrate fortasse intelligit, qui de quatuor humoribus & de bile multa tradit in libro de Natura Humana, à quo, ut inquit Galenus, Plato multa accepit.

QVÆ verò bilis) Bilis præter naturam multæ sunt species, quæ sortiuntur sua nomina à colorum diuersitate: unde Galenus libro de atra bile species flauæ bilis tradit porraceam & æruginosam.

CKVOR præterea) Quod Græcè dicitur ὀχρὸν, Marfilus hic vertit cruorem: attamen medici hoc nomine intelligere solent serum sanguinis, & pituitosum humorem in venis sanguini admixtum, vel aquosam sanguinis partem leuem, qua facilius sanguis ipse per venas fluit.

QUI VERO) Si cruor ille nimio bilis calore inflammatur, suæ naturæ leuitatem amittit, gignitque varios morbos, quia tunc non potest debite vehere sanguinem.

SÆPE VERO) Paucis attingit morbos qui ex humore pituitoso nascuntur, quibus subiungit generationem sudoris & lachrymarum, quas vult esse defluxum recentis pituitæ.

ATQVE hæc omnia) Breuis est conclusio completens vniuersam causam morborum: unde per oppositum colliges, ut seruetur bona valetudo, in ipsis humoribus necessariam esse proportionem, qualitatem, quantitatem, & modum.

QUANDO igitur) Attingit officium probi medici, in curandis morbis, qui nascuntur ex vitiatas humoribus, ubi, quemadmodum & superius, nomine carnis intelliges

Q

IN TIMÆVM PLATONIS

mixtionem ipsorum humorum, quæ potestate erat caro.

SED ex pingui) Asperitas, salitudo & siccitas nutritioni aduersantur, quemadmodum maxime ipsam inuāt boni humores pinguedo & viscositas.

CARO etiam) Si longè maior sit humorum affluxus, quàm par sit in nervos & membranas, tum contingit ipsos nervos carne denudari, & magno dolore torqueri.

GRAVES quidem) Ad difficilis respirationis causas explicandas accedit, quæ non raro ex humorum vitiosorum affluxu contingit, ex quibus in organis ad respirationem destinatis, humores gignuntur, qui meatus obstruūt, & coarctant Diaphragma, ita ut multus spiritus adduci non possit.

QUANDO videlicet os) Nomine ossis nō male intelliges thoracem ossibus constitutum multis, & per crassitudinem carnis tumorem putrefactis humoribus refertum.

PUTREDINIS calore) Nō hinc colligas ossa proprie in humorem resolui, sed potius ossium humores, qui in alimentum cedere debebant, resolui in putrefactionem.

HVIC enim omnium) Medulla à cerebro originem habet, & per spinam dorsi in varias partes diffluit: ab ea originem ducunt nerui, sine quibus sensus & motus esse nequeunt, itaque vitiata ipsa, totum corpus male habet.

TERTIAM posthæc) Cum non instituerit exacte tradere singulas morborum species, id enim est medici, ipsorum duntaxat subiungit tres causas communes: nam quidam à spiritu proficiuntur, qui pertinent ad difficultatem respirandi: quidam à pituita, quidam præterea ab utraque bili. Itaque primo loco satis obscure attingit illos morbos, qui

ex respirationis difficultate nascuntur. ubi nomine distillationis intelliges humorum ex capite defluxionem, quæ triplex est: quædam à multo humore, quædam à nimis crasso, & quædam à glutinoso. tū observabis ex Galeno causam difficilis respirationis, interdum esse nimium ardorem, aliquando frigiditatem partium internarum corporis.

ET hinc quidem nullus) Frequens & nimia respiratio est indicium maioris & non naturalis inflammationis illius humoris qui in pulmones affluit: rara vero & exigua declarat organa respirandi adeo obstructa esse, ut non possit sufficiens spiritus attrahi.

QUOD vero accipitur) Vult Galenus libro quinto de Morbis affectis delirium & frenesim gigni ex diaphragmatis affectione, ita tamen ut eius prima origo sit ex pulmonis affectione, quæ interdum accidit propter virium imbecillitatem, aliquando propter nimium angustos meatus, interdum ob cordis & pulmonis nimium calorem, ex cuius vehementia respirationis organa inflammantur, fitque vehemens respiratio non absque sudore.

SÆPE etiam) Rursus causas difficilis respirationis explicans, vult ipsam fieri, cum in partibus ad respirationem pertinentibus aliquis humor putrescit: unde colliges crassos spiritus ex pulmone, & aliis partibus internis non facilius expirari, quam externum aërem attrahi, quando partes affectæ sunt.

SED in gentibus) Inflammationis ardore nervi omnes & muscoli, qui à medulla spinæ dorsi originem habent, intenduntur atque torquentur, unde magnus morbus concitatur, qui medicis convulsio appellatur.

IN TIMÆVM PLATONIS

QVI sane morbi) Huic loco satis consonum est quòd vult Galenus neruorum conuulsionem oriri, tum ex nimio humore, tñ ex nimia siccitate, quæ ex nimij humoris euacuatione curari potest, quam præstare poterit febris, quatenus caloris vehementia humoris copiam absumit.

ALBA vero pituita) Explicatis morbis quorum origo ad spiritum quodammodo pertinet, alios subiūgit, qui à pituita promanant: ubi vult pituitosum excrementum, si copiosius conglobetur, varios morbos gignere.

AD exteriorem) Videtur hoc loco intelligere vitilignes, de quibus Apuleius ita scriptum reliquit. tetra namque labes si foras è poris prospirat, maiore dedecore, quàm noxa diffunditur, pectoris primorem cutem vitilagine insignit, & omnibus commaculationibus variat. vide Cornelium Celsum sub finem quinti libri: illic enim asserit vitilignes esse quasdam infectiones, quæ ex pituita nascantur.

ATRÆ vero bili permixta) Volunt Platonici hoc loco explicari causas illius morbi, qui comitialis appellari solet, cui Galenus non unicum locum assignat. Nam atrabilis tñ sola, tñ admixta succo pituitoso, si in cerebri ventriculos illabatur, eiusmodi morbum gignit: si in stomachum colligatur, idem efficit, si in aliqua corporis parte materia quædam putrescat: ita ut cerebro eiusmodi communem affectum afferat, etiam morbum sacrum producit, cuius præcipuam causam medici asserunt crassum humorem, nimirum pituitam vel melancholiam obstruentem spiritus meatuum cerebri. sed ut tota res apertior reddatur, adscribam verba Galeni ex lib. qui Medicus inscribitur: Morbus comitialis, quem & sacrum vocat, circa neruorum, qui à capite descendentes sen-

sum motumque uniuerso corpori distribuunt, originem consistit. causam eius Plato & Hyppocrates pituitam & bile atram indicat. homo concidit qui hoc malo detinetur, quoniam ei sentiendi mouendique meatus obturantur.

CVM diuinissimis) Cerebri, in quo inest pars hominis diuinissima, meatus obstruuntur bile atra, mixta cum humore pituitoso, ita ut cohibeantur spiritus animales: unde nascitur morbus caducus, quo qui corripitur, prosterni solet.

SI dormientibus) Ex hoc loco colligunt Platonici praedicti morbi duo genera, incubum & epilepsiam, quae plerique medici existimant solum differre secundum magis & minus: nam epilepsia maiorem, ephialtes autem minorem humoris copiam sequitur. Itaque Plato vult hanc illa esse mitiorem, quoniam cum sit euaporatio quadam in cerebrum dormientibus accidens, quae pondere premit, sensibus somno consopitis, non tanta, neque tam vehemens affectio sentitur.

CVM vero sacrae naturae) Praedicti morbi ethymologiam explicat, profertque rationem, propter quam appellatur morbus sacer, quem non confundes cum igne sacro, de quo poteris consulere commentarium Galeni in tertium lib. Hyppocratis de morbis vulgaribus, & Cornelij Celsi librum quintum. Caterum hic morbus appellatur comitialis, quoniam interrompebatur comitia si quis eo morbo corripiebatur. dicitur magnus & sacer propter magnitudinem: dicitur Heraclius, quonia, ut tradit Aristoteles, eo laborauit Hercules: dicitur caducus, quod cadere faciat: dicitur diuinus, quia hominis partem maximè diuinam occupat: denique appellatur epilepsia, quod mentem apprehendens simul corpus possideat. peculiarem infantium morbum in aphorismis epi-

IN TIMÆVM PLATONIS

lepsiā vocat Galenus. Aristoteles lib. de Somno & Vigilia scribit pueros ad eiusmodi morbum propensos maxime illius propensionis causa est, cum nervorum imbecillitas, cum voracitas & ingluviēs puerorum.

PROINDE pituita) Ne prolixior sit in exquirendis singulis pituitæ affectionibus, admonet eius falsuginem, ut Galenus interpretatur, putredinem & crassitiem per fluxiones in multas corporis partes multa genera morborum adferre.

QUÆCUNQUE autē) Hic Plato profert duos affectus flauæ bilis, quæ calida & sicca est: unum in partibus internis, alterum in externis: nam ipsa magis quàm reliqui humores, abundans, si extrinsecus expirauerit, gignit eos tumores qui nomine ignis sacri comprehenduntur, eiusmodi ignis Græcis appellari solet ἐρυσιπέλας. si vero partes internas sua tenuitate penetrauerit, ventriculi, hepatis & intestinorum inflammationem gignit.

TUNC autem) Attingit duas causas, propter quas sanguini admixtæ sint fibræ. huic loco satis consentit Aristoteles sexto cap. tertij libri de historia Animalium, hoc modo scribēs: Secundum genus fibrarū est quod cōsistere in sanguine solet: cōdensari autem sanguis non potest, si id genus fibrarū detrahatur. unde quia ceruorum sanguis eiusmodi fibris caret, experientia eum non concreescere docet.

QUONIAM vera) Satis obscure hic perstringit morbos qui nascuntur ex nimio fluxu melancholiæ in varias corporis partes.

SED cum inferior) Cum humor biliosus in melancholiam conuersus delabatur in intestina, varia morborū ge-

nera gignit, quæ hîc persequitur Plato.

MORBOSQVE) Ἀγrippέας Græci vocāt copiosum alui fluore absque inflāmatione & exulceratione, vulgus appellat profluuium ventris, de quo sic habet Cicero in cœna augurali apud Lentulū, Tāta me diarrhœa arripuit, ut hodie primū videatur cœpisse consistere. Caterū quāquam diarrhœa dici potest omne alui profluuium, tamen apud eruditiores medicos illud proprie significat, quo synceriores humores defluunt, sine vehementi sensu doloris.

DYSENTERIAS) Medicis dysenteria est cruenta alui deiectio cum dolore & ventris torsione, cuius causa est pungens atque acer humor, qui per anfractus in intestina delatus, ea exulcerat, & acrimonia rodit, qui humor interdum est bilis atra, aliquando flaua, nonnunquā pituita salsa, interdum denique medicamenta exedentia.

QUANDO igitur) Vt finem imponat tractationi de morbis corporis, postremo loco attingit febrium quatuor genera, & eorum causas, elementis proportionis correspondentes. Caterum hunc locum Galenus octauo libro de Placitis Hyppocratis & Platonis, propter duas causas existimat dignum reprehensione, nempe quod proprias febrium causas non videatur satis agnouisse: deinde quod elementis potius quàm corporis humani affectionibus vicissitudinem, & quasi febrium circuitum adscribat.

QUANDO igitur) In vera medicina febris est calor præter naturā è corde in omne corpus effusus, qui tanquā hostis infensus, caloris natui substantiam semper oppugnat, eiúsque omnes functiones interpellit: neque tamē omnis calor præter naturam, verbi gratia qui ex æstu & balneis, vel

IN TIMÆVM PLATONIS

ab exercitatione nascitur, dici debet febris, sed dūtaxat ille, qui è corde per arterias unà cum spiritu profluit, & in omne corpus celeriter distribuitur, ita ut accensus & constans permaneat. eius causa vel est totius substantiæ dissidium, & tum dicitur pestilens febris, aut putrescens materia, & nūcupatur putrida febris, aut denique simplex caloris exuperantia, & tum etiam dicitur febris simplex.

D E continua febre) Quibus non æquabilis inest succorum permixtio, ex putrescente æquabiliter sanguine, febris continua accenditur.

Q V A N D O verò aëriæ) Febris amphimerina, id est quotidiana, sic appellatur, q̄ quotidie simili typo redeat, eaque omnium est rarissima: nam quibusdam videtur esse duplex tertiana: eius causam volunt esse succum pituitosum, collectum in stomacho, & præter naturam inflammatum: & quia inter humores pituita rarissime putrescit, ideo talis febris (ut dixit) est rarissima.

A Q V Æ tertiana) Hoc genus febris, ut volūt medici, maximè incenditur ex putrescente flava bile superuacanea: ei maximè subiacent qui natura calidi & sicci sunt, habitu gracili, ætate florida, & qui iecur impensè calidum habent.

T E R R Æ demum excessu) Ut tradūt medici, febris quartanæ causa continens est melancholia putris, ita cumlata, ut natiui caloris beneficio regi non possit. ipsa interdū immediata est causa febris quartanæ, aliquando verò ipsa febris quartana est quædam soboles alterius febris. ipsa, nisi intercedat magnus error, ultra annum non prorogatur, & sæpe sex mensibus, interdum tribus soluitur.

A N I M Æ verò morbi) Suscepta disputatione de na

tura humana, ineptus haberetur philosophus, si eius nobiliorem partem tacitus prateriret. itaq; morborum corporis explicatis causis, quia faciliores erant, breuiter subiungit præcipuas causas morborum animi. ubi obseruabis primam affectuum animi radicem esse eam animi facultatem, quæ rationis est expers, irascibile videlicet aut concupiscibilem. dementia quam Stoici affectum animi appellant, quasi quoddam genus, tibi significabit omnem motum animi præter rationem, cuius origo coniunctioni animi cum corpore, seu corporis habitui debetur.

INSANIA M) Platonici hoc loco nomine insanie intelligunt cruciatus, & turbulētos animi affectus, potissimum pertinentes ad irascibilem facultatem: nomine vero imperitiæ, moderatiores affectus, qui maxime spectantur in facultate appetitoria.

QUIS QVIS enim) Rationis, si per se consideretur, propriū est omni perturbatione vacare. Itaque si maiore voluptate titilletur, aut maiore dolore perterreatur, homo rationis usu destituitur. proinde morbis animi non caret.

NE QVE enim cernere) Agrestes & plusquā belluini affectus non solum rationis, sed etiam sensus usum subuertunt, verbi gratia, cum homo efferatus ira adeo corripitur, ut furore & furiis agitetur.

PER omnem fere vitam) Paucis eas animi perturbationes attingit, quæ ex libidine venerea proficiuntur, cuius primam originem philosophi naturales tribuunt iecori, à quo sanguis in vasa spermatica, & intesticulos mittitur, affectione propriæ partis, tandē in semen conuertendus: hic tamen Plato seminis originem medullæ fert acceptam.

MULTIS doloribus) Si Aristoteli credamus, omni-

IN TIMÆVM PLATONIS

bus animantibus id naturale est, ut actum venereum proximè consequatur quædam tristitia: eam tamen non solam hoc loco intelligit Plato, sed multa alia detrimenta, quæ ex frequenti venere percipit animus.

MVLTI voluptatibus) In actu Venereo voluptas nascitur, partim ab humore leuiter fluente, partim ab eius calore spirituofo.

QVEMQVE huius animus) Quia voluptatem Veneream à seminis copia, quæ non est plane voluntaria, proficisci arbitratur: hæc autem à ratione aliena hominem maximè turbat, ideo asserit animum nõ esse vituperandum, quasi omnino libere ageret.

PER osium raritatem) Osium raritatem intellige medullam, cui semper Plato tribuit originem seminis.

AC si sponte) Existimat Plato, & rectè quidem, nihil laude aut vituperio dignum, nisi idem fuerit spontaneum.

NEMO sua sponte) Si malitia humana prauo corporis habitui & educationi rudi ferenda est accepta, bonitas nõne simili ratione debetur tẽperiei corporis, & rectè educationi? si voluptatũ incontinẽtia nõ rectè vituperatur, cõtinentia cur laudabitur? ceterum neminem sponte malum fieri fortasse verũ est, quatenus nemo id amplectitur, quod neque re vera bonũ est, neque ullã speciem boni præ se fert: omnes enim, ut inquit Aristoteles, boni causa omnia agunt.

RVD EMQVE educationem) Præus corporis habitus & rudis educatio multum faciunt ad vitæ improbitatem, attamen hominem cogere nequeunt, sicut melior corporis habitus, & recta educatio non sunt causa sufficiẽtes ad vitæ integritatem.

RVSVS dolore) Hac apertissima explicatione faci-

lè colliges, idē Platoni quod Galeno placuisse, nimirū animi mores, aliqua ex parte, depēdere à varia corporis tēperie.

SÆP E etiam ad prauum) Morborum animi expositis causis internis, subiungit duas externas, vnā parentibus tribuit, quatenus eorum mala natura per semen transfertur in prolem: alteram verò educationi, qua à nutricibus & præceptoribus primis annis male instituuntur, de quibus plura videbis libris de Rep. & de Legibus.

NUNC iam conuerso) Duabus morborum animi & corporis causis opponit duo remedia: prauæ corporis constitutioni moderationem, quæ exercitatione & consuetudine acquiri poterit: malæ autem institutioni rectam educationem, bonam doctrinam, & præclarum vsum, præmittit tamen duas hypotheses ex Pythagoreorum decretis, nempe omne pulchrum consistere in quadam moderatione, & nihil honestū aut pulchrum esse, quod à moderatione sit alienum. ubi nomine pulchri intelligunt Platonici symmetriā quandam, & commensurationem, quæ spectatur in connexionē animi cum corpore, est enim animus corporis, quod informat, pulchritudo, quæadmodum vera animi pulchritudo est similitudo cum Deo.

EX eorum autem) Vera commensuratio & symmetria cernitur in natura intelligibili, ad cuius similitudinem dicitur ea, quæ in nobis reperitur: at qui intelligibilia minus nobis nota sunt: rectē itaq; asserit veram commensurationem nos ignorare.

PORRO ad bonā) Animalis pulchritudo cernitur in connexionē animi cum corpore: itaque ad vtriusque partis profligandos morbos eius magna ratio habenda est.

AD virtutes & vitia) Philosophi morales virtutum

IN TIMÆVM PLATONIS

⁊ vitiorum initia, non omnino inepte adscribunt connexioni animi cum corpore.

HORVM nihil) Reprehensio est eorum qui non agnoscetes naturalem temperationem dependere à connexionem animi cum corpore, non animadvertunt qua ratione fieri debeat eiusmodi connexio.

SPECIES imbecillior) Nomine speciei intellige corpus specie informatum. Vult enim Plato, tum non esse animal pulchrum, quando magnus animus connectitur cum eo corpore, cuius maximè imbecilles sunt vires: tunc enim non adest symmetria.

EI qui valeat) Vir sapiens probe agnoscēs symmetriā, ea maximè delectatur: talis vera est oblectatio, itaque animi cū corpore vera symmetria præstātissimū est spectaculum.

CORPVS quidem quod) Proposito exemplo explicat quantum detrimenti adferat corporis indebita commensuratio: nam cum animæ vires egeant corporis organis, ipsorum habitus inæquales necessario sequuntur.

QUANDO etiam) Cum animus valentior est, totūsq; studio consecratus, ita spiritus animalis per continuum laborem exhaurit, ut corpus maximè imbecille reddat: atque inde existimant Latini Mineruam nomen habere.

NVNQVAM etiam) Animus studiis nimium intentus calorem suspendit, inde fit mala concoctio, tum sequuntur vitiosi humores, qui ad singulos corporis meatus, non absque maleficio, perueniunt.

RVRVS quando) In homine philosophi agnoscunt duplicem cupiditatē, unam scientiæ ⁊ virtutis, quæ animi propria est: alteram vitæ, id est, cibi ⁊ potus, quæ magis est corporis: in magno animo prior vincit, in magno corpore

posterior. utraque igitur toti composito, non recte commensurato multa adfert incommoda.

VNA demum est) Omnes pene malas affectiones, & morbos extirpabimus, si eum vitæ cursum teneamus, ut pravam corporis naturam emendemus.

QVAPROPTER) Disciplinarum conueniens studium, & corporis exercitatio hominis salutis maximè conducunt, ubi animaduerte quàm studiosus fuerit Plato rerum Mathematicarum.

AC rursus) Tertium est remedium cum precedentibus satis consentiens, & omnino utile ad leuandum animi tedium ex rebus plane honestis, ut iocundissima, ita honestissima oblectatio: qua sola vir sapiens capitur, quatenus eius animus abiectis corporis affectionibus, diuinorum contemplationi omnino se deuouet. ubi etiam debes obseruare musicam apud veteres fuisse in magno pretio, propter honestam oblectationem, quam animo parit.

VSVS musica) Hinc collige quos existimet Plato veros & germanos animi motus, nimirum qui ex vera symphonia & veritatis contemplatione nascuntur.

SI modo quis) Bonitatem & pulchritudinem existimat non posse consistere absque harmonia inter hominis partes, cuius imago est ipsa musica, neque absque sincera philosophia.

SIMILITER quoque) Homo potest quodammodo haberi totius uniuersi quædam imago: quemadmodum igitur Dei prouidentia partes uniuersi diriguntur, sic animi quædam prouidentia, omnes hominis partes sunt dirigendæ.

CVM enim corpus) Corpus ingrediētia intelligit alimēta, quæ quoniam elementis quatuor constāt, pro varia temperie primarum qualitatū suo aduentu interdum iuuant,

IN TIMÆVM PLATONIS

interdum ledunt internas corporis qualitates.

QVANDO quis) Si otio delitescēs & torpescēs corpus cōuenienti motu priuetur, alimēta cōcoctione carebūt, eorūq; qualitates incōmoda multa adferēt corpori humano.

QVAM altricem) Quemadmodum beneficio anime mundi singulae partes perpetuò sese continent in officio, ita animus sic debet totum dirigere & mouere, ut nulla pars torpore & otio languescat.

INIMICVM inimico) Intellige aduersos & repugnantes inter se humores, qui absente exercitatione in corpore gignuntur, suntq; sanitatis hostes infestissimi.

OMNIVM verò) Quoniā corporis incolumitatē motus exercitatione egere tradidit, subiungit tres modos exercitationis, quibus sanitati possis cōsulere, inter quos principē locū obtinet qui est ab ipsa anima, tāquā à causa optima.

GYMNASTICA) Gymnasticam intellige, quæ est gratia exercendi corporis, & tuendæ sanitatis: quam tertio de Rep. vult Socrates coniunctam esse cum musica: non autem illam athleticam qua corporis vires franguntur.

VECTIO facilis) Quia vectiōe corpus moderatē mouetur, ideo eam inter salubres exercitationes numerat.

MORBI enim) Medicos officij commonefacit, ne leui morbo magna & acria remedia adhibeant.

OMNIS nanque) Vt varia est viuentium complexio, sic ipsa variis morbis sunt obnoxia.

SANE animalū) Hæc tēporū curricula existimāt Platonici referēda ad morbos & ætates: nā iuuetus aliis morbis subiacet, aliis virilis ætas, aliis senectus, aliis deniq; infātia: nā, ut testatur Arist. pene oēs infantes epilepsia subiiciuntur.

TRIANGVLI vim) Intelligit primarū qualitātū

constitutionē, quæ cum propter mutuam ipsarum actionem æterna esse non possit, neque ipsum animal æternum esse potest, sed unicuique certum vitæ tempus est constitutum.

QVAPROPTER diligē-) Dieta seu moderata viuendi ratione longe felicius excoluntur corpus & animus, quàm variis medicorum pharmacis.

EXACTA quidē) Vt pædagogus puerum nō vexat plagis, sed blādē instituit: ita animus corporis integritatem tuebitur non pharmacis, sed moderata vitæ ratione.

NEMPE hanc Deus) Animā rationalē ὡς δαίμωνα. i. tā quā demonē appellat, quoniā quēadmodū in doctrina Platonis dæmones rebus efficiendis præsent, ita ratio humana, cū suo munere rectē fungitur, actionibus humanis præsidet.

E I vero quod) Quemadmodū anima rationalis est natura quādā intelligibilis, & quasi diuina substātia, ita suā & propriā habet culturā, cū intelligentiæ motū sequitur.

HOS itaq;) Hac explicatione paucis attingit propriā animæ rationalis exercitationē, simulq; tanquam verus philosophus, subolfacit rectē factorū præmia & scelerū pœnas.

CÆTERARVM verò) Quæ post expletā viri generationē de mulieris, & reliquarū animātiū procreatione tradit, plane sunt Pythagorica & naturæ repugnātia, sed à Pythagora & poëtis cōficta ad deterrēdos sceleratos homines.

QVO quidem tempore) Quia Deus & natura nihil unquam frustra moliuntur, ideo hic Plato profert causam generationis mulieris, quæ alia non est, quàm ut ex eius cū viro coniunctione fieret humani generis propagatio.

IPSVM potus discursum) Potus discursum & viā intelligit vasa uteri, per quæ semē emittitur, de quib⁹ vide Gal. lib. de Semine, ubi vasorū seminaliū sitū & vsum docet.

*HOC autem utpote anima) Compendiose perstringit
usum seminis, quod existimat gigni ex sanguine mixto cū
spiritu arteriarum.*

*QUOCIRCA pudenda) Mēbro virili imperiosa
facultas dicitur insita, quatenus ex eo semen effluit habēs
vim agendi.*

*ANIMAL auidū) Appellatur animal generādi auidū
vulua, propter naturalē seminis appetitū, qui cū fuerit ve-
hementior, si non expleatur, varios morbos adfert utero.*

*AVIVM autē) Ne quid ad tractationē de uniuerso
pertinens prætermisisse videatur, volatiliū, quadrupedū,
serpentum, & aquatiliū generationem compendiosissimā
subiicit. sed omnino (ut dixi) Pythagoricam, qua vult in-
nuere homines in varia scelera delabi, quibus variis ani-
mantibus redduntur similes.*

*FRVSTRA in rebus) Damnat eos astrologos, non
qui calorum motus & temporum varietates observant, sed
qui curiose nimis omnia astris subiiciunt.*

*GRESSIBILIVM vero ferarum) Hac Pytha-
gorea generatione explicatur hebetudo eorū, qui more qua-
drupedū viuūt, sequentes duntaxat imperium earū partiū
animi, quas cum brutis animātibus habemus communes.*

*PVRA respiratione) Pisces proprie non respirāt, quia
pulmone carent, attamen per branchias ad refrigerandum
calorem impurum aërem recipiunt.*

*IAM IGITVR) Epilogus est breuiter complectens
uniuersi proprietates, quibus intellectis, lector humanissi-
me, ab accurata huius dialogi lectione discedens, nostrorū
laborum fructus non omnino aspernaberis, sed illos diuinæ
beneficentiæ acceptos feres.*

FINIS.

2/3